

ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์
**BUDDHIS LEADERSHIP OF KAMNAN AND VILLAGE HEADMEN IN
TAKLEE DISTRICT, NAKHONSAWAN PROVINCE**

นายไสว บุญขวัญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๑

ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์

นายไสว บุญขวัญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**BUDDHIS LEADERSHIP OF KAMNAN AND VILLAGE HEADMEN
INTAKKLE DISTRICT , NAKHONSAWAN PROVINCE**

Mr. Sawai Boonkawn

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Public Administration)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand, 2008**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์

(Signature)

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....

(Signature)

ประธานกรรมการ

(พระครูปริมาณวัฑฒ์,ผศ.ดร.)

(Signature)

กรรมการ

(พระครูวินัยธรสุรัฐ สิริบุญโญ,Ph.D.)

(Signature)

กรรมการ

(พลตรี.ดร.วีระ วงศ์สวรรค์)

(Signature)

กรรมการ

(ผศ.ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง)

(Signature)

กรรมการ

(ว่าที่ร.อ.ดร.สวัสดิ์ จิรัฐติกาล)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูวินัยธรสุรัฐ สิริบุญโญ,Ph.D. ประธานกรรมการ

พลตรี.ดร.วีระ วงศ์สวรรค์

กรรมการ

ผศ.ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง

กรรมการ

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- ชื่อวิทยานิพนธ์ : ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตาคลี
จังหวัดนครสวรรค์
- ผู้ศึกษา : นายไสว บุญขวัญ
- ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
- : พระครูวินัยธรสุรัฐ สิริบุญโญ พธ.บ., M.A., PhD.
: พลตรี ดร. วีระ วงศ์สรรค์ กศ.บ.(เกียรตินิยม), LL.B., วท.บ.
ศศ.บ., ศศ.ม., ค.ม., กศ.ด.
: ผศ.ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง พธ.บ., M.A., Ph.D.
- วันสำเร็จการศึกษา : ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านและการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำ และพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธของผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์

การดำเนินการวิจัย เป็นรูปแบบวิเคราะห์เอกสารและวิจัยเชิงสำรวจ โดยการวิจัยเอกสาร ส่วนการวิจัยเชิงสำรวจได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๒๓๐ คน โดยการวิเคราะห์แจกแจงความถี่ร้อยละเป็นแบบตารางและทำการศึกษามากน้อยของผู้นำในการนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ และพรหมวิหาร ๔ ไปปฏิบัติใช้ในชุมชนของผู้นำ

ผลการวิเคราะห์เอกสารพบว่า บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้ปรับเปลี่ยนไปทำให้เหลือเพียง ๓ ภารกิจ ดังนี้

๑. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันได้แก่การปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักและสำคัญ การดำเนินนโยบายของรัฐไปสู่ประชาชน

๒. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้นำชุมชน

๓. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในการปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเป็นผู้ประสาน ส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

ผลการศึกษาพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นำหลักธรรมปริสธรรม ๗ ไปปฏิบัติใช้ในชุมชนของผู้นำ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า นำหลักธรรมสัปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่อง การเป็นผู้นำที่ปกครองดูแลคนในชุมชนด้วยความยุติธรรม

ผลการศึกษาพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนของผู้นำ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่องการเป็นผู้นำเป็นมิตรไมตรีกับทุกคนในชุมชน

ผลการศึกษาการพัฒนาารูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธของผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์พบว่า ผู้นำต้องปรับกระบวนการพัฒนาโดยใช้รูปแบบการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อเป็นกระบวนการขั้นตอนการทำงานกับชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ผู้นำมีการพัฒนาระบบข้อมูลและองค์ความรู้เพื่อสนับสนุนด้านข้อมูลและองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพโดยผู้นำจัดทำฐานข้อมูลวิเคราะห์และประเมินสภาพชุมชน ผู้นำเรียนรู้การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมี แนวคิดการทำงานที่เกิดผลกับชุมชนโดยใช้หลักพรหมวิหาร ๔ เว้นอคติ ๔ มีรูปแบบในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยใช้หลักหลักธรรมอริยสัจ ๔ มาวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค แบบเชิงบูรณาการ ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมมือกันทำให้งานเกิดผลสำเร็จ

Thesis Title : The Buddhist Leadership possessed by the Village Chief and the Sub – District Chief, Taklee District, Nakhonsawan Province

Researcher : Mr. Sawai boonkawn

Degree : Master of Arts Public Administration

Thesis Supervisory Committee

: Phrakruwinaithorn Surat Siripunyo B.A.,M.A.,Ph.D.

: Major General. Dr.Weera Wongsawn B.A.,B.Ed.(Hons.), B.Sc.,M.Ed.,Ph.D.

: Asst.Prof.Kititus Phakathong B.A.,M.A.,Ph.D.

Date of Graduation : 10 November 2008

ABSTRACT

This research aims at studying the roles played by the village chiefs and the sub - district chiefs, the application of the Buddhist Doctrines to the heads of the people and the development of the pattern of the expected Buddhist Leader in the areas.

The methods of research is in the type of the analyzing and the survey of documents collected from the 230 Village Chiefs and the Sub – District Chiefs, Taklee District, Nakonsawan Province. The research is carried out by analyzing the frequency, the percentage in the form of square. It is also to study the Leader's application of the gentlemen's 7 ventures and 4 divine doctrines to the Leaders' communities.

From the analyzation of the document, it in found that the roles played by the District Officer, the Village Headmen and the Assistant Village Headmen have been changed and there have been only three burdens namely :

- 1.The Sub – District Offer's, the Village Headmen's and Village Headmen Assistance's roles and duties are to administrate and look after the peace. This is regard. as the main and important Duties in leading the state policy to the people
2. The Sub – District officer's, the village Headmen's and the village Headmen Assistances' roles are the roles played by the ones who are the leaders.

3. The Sub – District Officer's, the Village Headmen's and the village Headman Assistants' roles in worrying together with the local administrative organization are to co – operate and supper the local organizational working in the areas.

From the study, it is found that the District Officers, the Village Headmen and the Assistance Village - Headmen applied the Gentlemen' Seven Virtues to the communities as a very high Level. Considering the details of this matter , one can find that to apply the Gentlemen's 7 Virtues to their livers are at the highest Level in the matter by being the leader of the administration. who looks after the people with justice.

From the study, it is found that the Sub -District Officer, the Village Headmen and the Assistance Village - headmen can apply the 4 principles by divine doctrines to the communities at the highest level in the matter by being the leaders and friends with every body in community.

From studying the development of the pattern of being the local leader according to the Buddhist doctrine followed by the regulated local leaders, it is found that the leaders must improve the viewpoint in developing by using the form of building up the network between the communities to enable the working process to be of capability. The leader must have the system of data and the knowledge organ. What is necessary for developing the way of working with capability. By this way, the leader set up base of data, criticized's and estimate's the status of the community.

The leader knows how to administrate and manage with capacity and effort. The way of thought to work for the benefit of the community with the principle of the 4 divinc doctrines, and without the 4 wrong courses of behaviour is of the pattern of solving some problems arising in the community. by using the principle of the Found Noble Truths for analyzing the arisen problems :- suffering, Causes suffering , the cessation of suffering. In this complete pattern, the people have some portions to excess their views and co – operatively work to cause a result to be in success

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดี โดยได้รับความกรุณาเอื้ออาทรช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายฝ่ายด้วยกัน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่งจึงขอกล่าวนามเพื่อเป็นการขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

๑. พระครูวินัยธรสุรัฐ สิริปัญญา (Ph.D.) ๒. พลตรี ดร. วีระ วงศ์สรรค์ ๓. ผศ. ดร. กิตติทัศน์ ผกาทอง ซึ่งได้ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ช่วยแก้ไขข้อบกพร่อง พร้อมทั้งเสนอแนะในการปรับปรุงการทำวิจัย ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ และอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้และให้คำแนะนำในด้านต่างๆ ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้

ขอขอบคุณเพื่อนๆ จากมูลนิธิเด็ก ครอบครัวศรีชะอุ่ม และครอบครัวเหมือนแก้ว ที่คอยให้กำลังใจ รวมทั้งคุณคเชนทร์ จักกะพาก ได้มอบคอมพิวเตอร์ให้ ๑ เครื่อง นายเพ็ญมนักรำ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองกระสังข์ อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ และนางสายทอง พึ่งสาระ เจ้าหน้าที่นักปกครอง ๕ อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ ได้ให้คำปรึกษาและแนะนำในการเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พร้อมกันนี้ขอขอบคุณเพื่อนรัฐประศาสนศาสตร์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนบรรดาเจ้าของงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำราทางวิชาการและเอกสารบทความต่างๆ ที่ได้นำมาอ้างอิงในงานวิจัยนี้และขอขอบคุณใจของกัลยาณมิตรทุกท่านมีส่วนช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นอย่างดี

ในการนี้งานวิจัยฉบับนี้ผู้ศึกษาวิจัยขอมอบให้อาจารย์ทุกท่านที่เคยประสาทประสิทธิ์ วิทยาการความรู้ทุกด้านให้แก่ผู้ศึกษาวิจัย ที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและขอขอบคุณบิดามารดาผู้เป็นบุพการีที่ให้กำเนิดเลี้ยงดูตลอดมา ขอส่งมอบคุณความดีเหล่านั้นกลับคืนสู่ทุกท่านที่ได้กล่าวมา ตลอดทั้งผู้ที่ให้การอุปถัมภ์สนับสนุนทุกท่าน

นายไสว บุญขวัญ

๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๒)
กิตติกรรมประกาศ	(๓)
สารบัญตาราง	(๔)
สารบัญแผนภูมิ	(๕)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๕ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิด	
๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ	๖
๒.๑.๒ แนวคิดศึกษาความเป็นมาของผู้นำในพระพุทธศาสนา	๑๐
๒.๑.๓ บทบาทของผู้นำตามหลักพุทธธรรม	๒๕
๒.๑.๔ แนวคิดบทบาทการทำงานของผู้นำในพระพุทธศาสนา	๓๔
๒.๑.๕ ศึกษาบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๔๐
๒.๒ ทฤษฎี	
ศึกษาทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของผู้นำ	๔๙
๒.๓ เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๗
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย	
๓.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	๗๘
๓.๒ การรวบรวมข้อมูล	๗๘
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๙

เรื่อง	หน้า
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้	๘๐
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร	๘๑
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสำรวจ	๘๔
๔.๓ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบสอบถาม	๘๕
๔.๔ ผลการนำหลักธรรมสัปติสธรรม ๗ และพรหมวิหาร ๔ ประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้เฝ้า	๘๗
๔.๕ ผลการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธ	๙๘
บทที่ ๕ สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๙
๕.๒ ผลการวิจัยเชิงสำรวจ	๑๐๑
๕.๓ อภิปรายผล	๑๐๔
๕.๔ ข้อเสนอแนะ	๑๐๖
๕.๕ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป	๑๐๗
บรรณานุกรม	๑๐๘
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๑๓
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๑๘
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ คุณภาพเครื่องมือการวิจัย	๑๒๐
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๒๗
ภาคผนวก จ ประวัติอำเภอตากลี	๑๒๙
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๑

สารบัญญัตราง

ตารางที่	หน้า
๑ การแสดงหลักการมอบอำนาจหน้าที่	๕๖
๒ แสดงบทบาทหน้าที่ผู้นำ	๖๐
๓ การสรุปบทบาทหน้าที่ของผู้นำที่ดี	๖๔
๔ แบบแนวคิดทฤษฎี (3-D Management Style)	๖๘
๕ รวบรวมข้อมูลกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๗๙
๖ สถานภาพทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๕
๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ของกำนัน	๘๗
๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ของผู้ใหญ่บ้าน	๘๙
๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๙๐
๑๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๙๑
๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของกำนัน	๙๓
๑๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของผู้ใหญ่บ้าน	๙๕
๑๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๙๖
๑๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๙๗

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๑ ภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะนิสัย ๗ ประการของความ ประสิทธิภาพสูงสุดของบุคคล	๕๕
๒ สภาพแวดล้อมขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ	๖๑
๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาเป็นสถาบันสำคัญในระบบสังคมและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งในชีวิตมนุษย์ ศาสนาจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ให้เป็นไปตามทำนองคลองธรรมของสังคมนับแต่ยุคสมัยของศาสนามาตั้งแต่อดีตมาทำให้เกิดความเป็นระเบียบขึ้นในสังคม^๑

ในสังคมไทยปัจจุบันจะเห็นว่า ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ การดำเนินชีวิตของคนไทยและวัฒนธรรมต่างๆ ได้รับอิทธิพลหล่อหลอมด้วยหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ฝังอยู่ในความคิดหรือชีวิตจิตใจของคนไทยเป็นเวลานาน สามารถสังเกตได้จากผลสะท้อนที่ปรากฏออกมาในด้านต่างๆ เช่นวิถีชีวิต ทัศนคติ พฤติกรรม นิสัยใจคอของชาวไทยตลอดจนถึงวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ลักษณะดังกล่าวซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยการนำมาปฏิบัติดัดแปลงให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต^๒

การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันตามลักษณะของปัญหา ตามสติปัญญาและความประสงค์ของแต่ละบุคคล ดังนั้น ระดับคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมีหลายระดับทั้งที่เป็นสัจธรรมเบื้องต้น เบื้องกลางและเบื้องสูง มีทั้งส่วนที่เรียกว่าเป็นโลกียธรรมและโลกุตระธรรม^๓ เป็นต้น การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาของสังคม ถือเป็นสิ่งสำคัญในสังคมไทยปัจจุบัน

ในสังคมทุก ๆ สังคมย่อมมีผู้นำ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความสามารถในการนำสมาชิกของสังคมไปสู่เป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ร่วมกัน สังคมไทยก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีผู้นำเชิงพุทธตั้งแต่ระดับสูงจนถึงระดับท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำเชิงพุทธที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนส่วนมากของประเทศ และเป็นผู้นำเชิงพุทธที่สามารถนำประชาชนไปสู่เป้าหมายได้

^๑สุทธิพงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, **หลักพระพุทธศาสนา**, (ธนบุรี : สำนักพิมพ์วิวัฒนาพานิช, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔.

^๒สมเด็จพระพรยาจารย์ราชานุภาพ, **جامเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองศรีอยุธยา**, (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๑๖), หน้า ๗.

^๓สมบูรณ สุขสำราญ, **พุทธศาสนากับการเมือง**, (วารสารสังคมศาสตร์.๑๖ ตุลาคม – ธันวาคม, ๒๕๐๓), หน้า ๘.

ผู้นำเชิงพุทธในระดับต่าง ๆ จำเป็นต้องมีคุณสมบัติเป็นไปตามสถานการณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ ในสังคมไทย ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่าการที่จะเป็นผู้นำเชิงพุทธที่ดีนั้นต้องมีคุณสมบัติตามหลักพุทธธรรม จึงจะทำให้ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่นและเป็นผู้ตามที่ทำให้ความร่วมมือเพื่อที่จะนำสังคมไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ ผู้นำเชิงพุทธที่จะนำบุคคลอื่นนั้น ตามรอยพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญมาก ยิ่งกลุ่มบุคคลมีขนาดใหญ่เท่าใด ความสำคัญของผู้นำเชิงพุทธที่มีต่อสมาชิกในกลุ่มก็ยิ่งทวีความสำคัญเป็นเงาตามตัวขึ้นไป กลุ่มใดได้ผู้นำเชิงพุทธที่ดีก็ดีไปด้วย ในทางตรงกันข้ามกลุ่มใดได้ผู้นำเชิงพุทธที่ไม่ดีสมาชิกในกลุ่มก็ต้องประสบกับความลำบาก

พระองค์อุปบัติขึ้นมาเพื่อเป็นผู้นำช่วยเหลือแก้ไขปัญหาชีวิตให้กับเพื่อนมนุษย์ที่ประสบปัญหา คือความทุกข์ ได้ชี้แนะแนวทางแก้ปัญหาคความดับความทุกข์ เป็นผู้นำแสงสว่างมาให้มนุษย์ทุกคนบนพื้นโลกนี้ให้พบกับแสงสว่างแห่งความเป็นจริง หากมนุษย์ต้องการมีชีวิตอยู่อย่างดีที่สุด มนุษย์จะต้องยอมรับความจริงและพร้อมที่จะจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้ดีที่สุด พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของผู้นำว่าไม่ว่าจะดำรงอยู่ในฐานะใด ตำแหน่งใดที่มาโดยการสมมติแต่งตั้ง หรือเลือกตั้งให้มีอำนาจ ในสถานะผู้นำประชาชนเป็นสมมตราชพระราชา มีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางความเป็นสังคมและรัฐยังผลถึงความเป็นอยู่ของสมาชิกหรือประชาชนภายใต้การนำนั้น แม้ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาก็ได้ความสำคัญกับผู้นำโดยตรัสถึงความสำคัญผู้นำมีปรากฏดังพุทธพจน์ว่า “เมื่อโคทั้งหลายข้ามแม่น้ำไป โคหัวหน้าฝูงว่ายคด เมื่อมีโคหัวหน้าฝูงว่ายคดอย่างนี้โคทั้งหมดก็ยอมว่ายคดไปตามกัน ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนนอกนี้ประพฤติไม่เป็นธรรมโดยแท้ ถ้าพระราชาเป็นใหญ่ไม่ตั้งอยู่ในธรรมรัฐ ก็ยอมไม่เป็นสุขทั่วกัน เมื่อโคทั้งหลายว่ายข้ามแม่น้ำไป โคหัวหน้าฝูงว่ายข้ามตรง เมื่อมีโคผู้นำฝูงว่ายข้ามตรงอย่างนั้น โคทั้งหลายก็ยอมว่ายข้ามตรงไปตามกัน ในมนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนี้ก็ยอมประพฤติธรรมไปตามโดยแท้ถ้าพระราชาเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรมรัฐก็ยอมเป็นสุขทั่วกัน”

องค์ประกอบที่สำคัญของผู้นำก็คือจรรยาบรรณของผู้นำ หรือของผู้ปกครองในฝูงโคแต่ละฝูง ย่อมมีโคที่เป็นผู้นำและฝูงโคนั้นยอมเดินตามโคหัวหน้านั้นจนใจ ในหมู่มนุษย์ย่อมต้องมีหัวหน้าเป็นผู้นำหมู่คณะและหมู่คณะนั้นยอมดำเนินตามผู้นำของตนจนใจ ผู้นำในหมู่มนุษย์เราเรียกกันว่านักปกครอง จะเป็นนักปกครองระดับใดก็ตามถือว่ามีหน้าที่เป็นผู้นำสังคมในระดับของตนทั้งสิ้น และจัดว่าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในสังคมนั้น ๆ อาจนำสังคมของตนให้เจริญก้าวหน้าโดย

^๔ สุรศักดิ์ ม่วงทอง, “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ : ศึกษาเฉพาะกรณีกำหนดและผู้นำใหญ่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๓.

ไม่หยุดยั้งก็ได้ อาจนำสังคมของตนให้ถึงความวิบัติล่มจมได้ทั้งนี้อยู่ที่มโนธรรมสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวมไปถึงนโยบายและวิธีการที่ผู้นำมาปกครองหรือบริหารหมู่คณะของตน^๕

ผู้นำนักปกครองควรมีจรรยาบรรณเป็นหลักปฏิบัติ นั้น มีปฏิปทาหนักแน่นในจรรยาบรรณ ย่อมทำหน้าที่ปกครองได้เป็นอย่างดี และสามารถยกระดับฐานะของตนให้สูงขึ้นได้เรื่อยๆ ทั้งจะสามารถนำสังคมที่ตนปกครองอยู่ให้เกิดสันติสุขให้พัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปได้ด้วย ในสังคมปัจจุบันนี้มีปัญหามากมายเช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน ปัญหาความขัดแย้งทางความคิดเรื่องการเมือง ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้นสาเหตุของปัญหาต่างๆ ยากที่จะชี้ชัดลงไปได้ว่ามีสาเหตุมาจากส่วนใด ทั้งนี้เพราะปัญหาต่างๆ มีความซับซ้อนหลายประการยากที่จะตัดสินว่าเป็นปัญหาส่วนใดส่วนหนึ่งเพียงด้านเดียว การแก้ปัญหาจึงเป็นเรื่องที่ยุกยากไม่ยักง่ายต่อการจัดการได้อย่างถูกต้อง เมื่อปัญหาเกิดขึ้นประชาชนมักบัดความรับผิดชอบกลับโทษสถาบันปกครองบ้าง สถาบันครอบครัวบ้าง สถานศึกษาหรือสถาบันศาสนาปัญหาต่างๆ ก็แก้ไม่ตรงจุด

ความเป็นผู้นำนักปกครองในการบริหารงานมีปัจจัยต่างๆ ในการบริหารงานให้เกิดคุณภาพ มีส่วนประกอบหลายประการเช่น คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการต่างๆ ส่วนประกอบที่สำคัญที่สุด คือคน เป็นผู้ทำงานให้ทุกอย่างเกิดขึ้น เป็นปัจจัยที่สำคัญในการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ เพราะผู้นำเป็นศูนย์ รวมพลังในการใช้อำนาจหรืออิทธิพลในการปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดความร่วมมือให้เกิดงานตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ผลงานที่ได้ปฏิบัติก็ย่อมสะท้อนกลับ ดังนั้นผู้นำเป็นแกนกลางหรือหลักชัยในการดำเนินงาน นำผู้ตามให้เกิดผลงานขององค์กรก้าวไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

กล่าวโดยสรุปศาสนามีส่วนสำคัญในการควบคุมชีวิตมนุษย์ให้ถูกต้องตามนำนองคลองธรรมเพื่อให้สังคมมีความสุขทุกระดับชนชั้นในสังคมชนชั้นผู้นำเป็นชนชั้นทำหน้าที่ปกครองดูแลความสุขและช่วยเหลือประชาชน เป็นต้น ผู้นำผู้ปกครองควรมีจรรยาบรรณเป็นหลักปฏิบัติ มีปฏิปทาหนักแน่นในจรรยาบรรณ ย่อมทำหน้าที่ปกครองได้เป็นอย่างดี และสามารถยกระดับฐานะของตนให้สูงขึ้นได้เรื่อยๆ ทั้งจะสามารถนำสังคมที่ตนปกครองอยู่ให้เกิดสันติสุขให้พัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปได้ด้วยผู้นำศึกษาเรียนรู้หลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันตามลักษณะของปัญหา ตามสติปัญญาและความประสงค์ของแต่ละบุคคล ดังนั้น ระดับคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมีหลายระดับทั้งที่เป็นสัจธรรมเบื้องต้นเบื้องต้นและเบื้องต้นสูง มีทั้งส่วนที่เรียกว่าเป็นโลกียธรรมและโลกุตระธรรมแก้ไขปัญหามาตามความยากง่ายและตามความภูมิรู้ของผู้นำ

^๕พระบุญเรือง ฐิตธมฺโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีแก้ปัญหของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑. เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน
- ๑.๒.๒. เพื่อศึกษาการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำ
- ๑.๒.๓. เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธของผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

กำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำที่ใช้หลักธรรมปฏิบัติในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ให้กับชุมชนลุล่วงไปด้วยดีดังนี้

- ๑.๓.๑. บทบาทและหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีมากน้อยเพียงใด
- ๑.๓.๒. นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำมีมากน้อยเพียงใด
- ๑.๓.๓. พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธของผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์ มีหรือไม่

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

พุทธธรรม หมายถึงคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีคำสอนหลายระดับ ทั้งที่สำหรับผู้ครองเรือน ผู้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ผู้สละเรือนแล้ว มีคำสอนเพื่อประโยชน์ทางวัตถุและเพื่อประโยชน์ลึกซึ้งทางจิตใจ

ภาวะผู้นำเชิงพุทธ หมายถึง ผู้นำที่ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ กฎหมายที่บัญญัติไว้ (พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ฉบับปรับปรุง ๒๕๓๕) และตามพระวินัยของพระพุทธเจ้า ซึ่งในที่นี้หมายถึงบุคลากรที่สังกัดในกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

กำนัน หมายถึงผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกำนัน ผู้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าปกครองท้องที่ดูแลตำบลตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๔๗

ผู้ใหญ่บ้าน หมายถึงผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าปกครองท้องที่ดูแลตำบลหมู่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๔๗

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมายถึงผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วย ทำหน้าที่ดูแลหมู่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๔๗

ผู้นำ หมายถึงผู้ก่อให้เกิดความผสมกลมกลืน เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของกลุ่มที่ตั้งไว้ เป็นผู้ตั้งใจและพยายามทำความเข้าใจความคิดเห็นของสมาชิก คำนึงถึงความสามัคคีเป็นที่ตั้ง

ภาวะผู้นำ หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนคนหนึ่ง (ผู้นำ)กับกลุ่ม (ผู้ตาม) ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน และประพฤตินอยู่ภายใต้การอำนวยความสะดวก หรือการกำหนดแนวทางของผู้นำ

ภาวะผู้นำท้องถิ่น หมายถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ทำหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน มีภูมิสำเนาและปฏิบัติหน้าที่ในตำบลและปฏิบัติหน้าที่ในตำบลหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาริวิจัยภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านครั้งนี้ เป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บมูลภาคสนาม (Field Work) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ ดังนี้

๑.๕.๑. ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

- กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน ๒๓๐ คน

- ระยะเวลา ในช่วงเดือน กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๐

๑.๕.๒. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ วาระการดำรงตำแหน่ง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้กับชุมชน

๑.๕.๓. ตัวแปรตามภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ และพรหมวิหาร ๔

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑. ได้รับทราบบทบาทและหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

๑.๖.๒. ได้รับทราบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำ

๑.๖.๓. ได้รับทราบการพัฒนาารูปแบบภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัด นครสวรรค์ ผู้ศึกษาได้กำหนดการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ แนวคิด

- ๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้นำและภาวะผู้นำ
- ๒.๑.๒ แนวคิดศึกษาความเป็นมาของผู้นำในพระพุทธศาสนา
- ๒.๑.๓ บทบาทของผู้นำตามหลักพุทธธรรม
- ๒.๑.๔ แนวคิดบทบาทการทำงานของผู้นำในพระพุทธศาสนา
- ๒.๑.๕ ศึกษาบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

๒.๒ ทฤษฎี

ศึกษาทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของผู้นำ

๒.๓ เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้นำ

ความหมายของผู้นำ

เมื่อผู้นำมีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญในองค์กรทุกแห่งแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจความของคำว่า ผู้นำ หมายถึงบุคคลซึ่งถูกแต่งตั้งขึ้นและได้รับการยกย่องขึ้นให้เป็นหัวหน้า มีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาและอาจชักนำพาผู้ใต้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางดีหรือชั่วได้ ถ้านำไปในทางไม่ถูกต้อง ปฏิบัติการอันเป็นปฏิปักษ์ต่อระเบียบแบบแผนของสังคมก็เรียกว่าเป็นผู้ดำเนินเสถ (negative Leader) ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายบทบาทหน้าที่ไว้ดังนี้คือ

ธรรมรส โชติกุญชร^๑ ให้ความหมายว่า ผู้นำเป็นบุคคลซึ่งถูกแต่งตั้งขึ้นมาหรือได้รับการยกย่องขึ้นมาเป็นหัวหน้า มีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาและอาจชักนำผู้ใต้บังคับบัญชา หรือหมู่ชนไปในทางดีหรือชั่วได้

^๑ธรรมรส โชติกุญชร, มนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๑๙), หน้า

บัญชา ชื่นชม^๒ ให้ความหมายว่า ผู้นำมีความสามารถในการสร้างสรรค์หรือปลุกฝัง ศรัทธา ความกลมเกลียว ความร่วมมือให้เกิดขึ้นในระหว่างผู้ร่วมงานหรือผู้ตาม ทั้งนี้เพื่อให้งาน หรือภารกิจสำเร็จตามเป้าหมาย

ลีปนนท์ เกตุทัต^๓ ให้ความหมายว่า ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ จะต้องวิเคราะห์ ตัดสินใจ โดยมองอย่างนก มองภาพรวมทั้งหมด และปฏิบัติตนอย่างหนอน เอากายใจและสมอง เข้าสัมผัส สามารถวางแผนที่ชัดเจน จัดแผนงาน แผนคน และแผนเงินให้เข้ากัน กระจายและมอบ ให้เป็นนโยบาย

พินิตา ดามาพงษ์^๔ ให้ความหมายว่า ผู้นำมีบทบาทหน้าที่แบ่งออกได้ ๔ ดังนี้

๑. เป็นศิลปะในการทำให้ผู้อื่นยอมตาม ทำให้ผู้อื่นเกิดความประทับใจเชื่อฟังภักดี และเกิดความร่วมมือ

๒. เป็นการใช้อิทธิพลทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดความร่วมมือไปสู่จุดหมาย

๓. เป็นรูปแบบของการชักจูงให้ยอมทำตามโดยสมัครใจหรือสร้างแรงบันดาลใจให้ ยอมรับ

๔. เป็นผลของการมีปฏิสัมพันธ์มีการกระตุ้นซึ่งกันและกันเพื่อไปสู่อุดมการณ์ เดียวกันด้วยความสมัครใจ ซึ่งความเป็นผู้นำเป็นความสามารถของบุคคลที่ทำให้ผู้อื่นยอมทำตาม ด้วยความสมัครใจ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายร่วมกัน

คุณพัชนี วรกิน^๕ ให้ความหมายว่า ผู้นำที่ดีจะต้องมีลักษณะดังนี้

๑. สติปัญญา (Intelligence) จะต้องเหนือสมาชิกทั้งหมด

๒. แรงจูงใจ (Motivation) จะต้องสามารถจูงใจให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ตาม จุดประสงค์ของกลุ่ม

๓. การตัดสินใจ (Decision) จะต้องมีการตัดสินใจตามเป้าหมายประสงค์ของกลุ่ม หรือในกรณีพิพาทเกิดขึ้น และจะต้องทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือตัดสินใจชี้ขาดได้อย่างเด็ดเดี่ยว รอบคอบ

๔. มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship) ผู้นำจะต้องใกล้ชิด กับลูกน้องทุกๆ คนอย่างเสมอหน้า ไม่มีการแบ่งพรรคพวกควรจะสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวใน

^๒บัญชา ชื่นชม, “บทบาททางการเมืองของนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ : ศึกษากรณีบทบาทการ ดำรงตำแหน่งประมุขในรัฐสภาในปี พ.ศ. ๒๕๑๘”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๓๘.

^๓ลีปนนท์ เกตุทัต, วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง, ในผู้นำ, สงวน นิตยารัมภ์พงศ์และ สุทธิลักษณ์ สติตะสิริ บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒.

^๔ศิริพร พูนชัย “ผู้นำและภาวะผู้นำ”, <www.ratnc.th>. ๒ /๗/ ๒๕๕๑.

^๕พัชนี วรกิน, จิตวิทยาสังคม, (คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทราเกษม , ๒๕๔๔), หน้า ๑๓๒.

ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงานหากผู้นำมีความสัมพันธ์อันดีกับลูกน้อง และผลงานนั้นบรรลุเป้าหมายก็ถือว่าความสัมพันธ์นี้มีผลต่อการบริหารงาน

๕. เกียรติยศ (Person integrity) จะต้องมีความเกียรติยศเป็นที่เชื่อถือได้ มีความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น แสดงเป็นบุคคลตัวอย่าง ปฏิบัติตนอยู่ในข้อกำหนดที่ตนตั้งไว้อย่างเคร่งครัด

๖. มีความอดทน (Stamina) ผู้นำจะต้องมีความอดทนในทุกๆ ด้าน ทุกสถานการณ์ เช่น อดทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ เพราะเป็นธรรมชาติการบริหารงานย่อมมีผิดพลาด

๗. มีความสามารถในการสร้างสังคม (Conceptual Abilities) ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่สามารถที่จะเป็นตัวกลางที่จะยึดเหนี่ยวสังคมให้ดำรงอยู่ได้ และทำให้สังคม เป็นสังคมที่มีสมรรถภาพตลอดจนการสร้างลักษณะประจำของสังคมนั้น ๆ

๘. มีความริเริ่ม (Reality) แนวคิดที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีการแปลกๆ ใหม่อยู่เสมอไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่

๙. มีความยุติธรรม (Fairness) ผู้นำจะต้องมีความยุติธรรมกับสมาชิกในด้านการมอบหมายงานควรมอบให้ตามความเหมาะสม มิใช่มอบงานที่ยากจนเกินไปให้กับคนที่ตนไม่ชอบ เพราะเป็นลักษณะของการลงโทษอย่างหนึ่ง ควรชมและให้กำลังใจแก่สมาชิกทุกคนที่ทำงานได้ไม่ตำหนิเพื่อสร้างความเสียหายแก่สมาชิก และควรให้รางวัลอย่างเสมอหน้ากัน เมื่อถึงคราวที่สมาชิกควรจะได้รับ

กล่าวโดยสรุปแนวคิดของนักวิชาการที่ได้กล่าวมาข้างต้น ให้ความหมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของ “ผู้นำ” หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยอมรับจากผู้อื่นทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กรผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ วิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดในการตัดสินใจ โดยมองอย่างลึกซึ้ง มองภาพรวมทั้งหมด และปฏิบัติตนอย่างอ่อนน้อม เอากายใจและสมองเข้าสัมผัส สามารถวางแผนที่ชัดเจน จัดแผนงาน แผนคน และแผนเงิน เป็นบุคคลที่สามารถกำหนดความอยู่รอดขององค์กรเป็นผู้ที่สร้างแรงบันดาลใจแรงจูงใจให้องค์กรดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไปได้ด้วยมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ความหมายบทบาทของภาวะผู้นำ

การศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำ (Leader ship) เป็นเรื่องที่นักวิชาการ ผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสนใจมาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งเป็นการศึกษาถึงความมีอำนาจและความสามารถของบุคคลที่สามารถสั่งการในการบริหารให้งานที่รับผิดชอบประสบความสำเร็จ คำว่าภาวะผู้นำ (Leader ship) ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้คือ

สมคิด บางโม^๖ ให้ความหมายภาวะผู้นำว่า การที่ผู้นำขององค์การให้อิทธิพลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุถึงจุดประสงค์ขององค์การอิทธิพลดังกล่าวนี้อาจเป็นไปทั้งในทางบวกและทางลบ หรือทางใดทางหนึ่ง

ภาวะผู้นำคือ คุณสมบัติ เช่นสติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งาม^๗

ภาวะผู้นำคือ ความสัมพันธ์ซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่าผู้ใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นให้ทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจทั้งนี้เพื่อให้ผลงานตามที่องค์กรหรือกลุ่มมุ่งหมายให้สำเร็จล่วงไปด้วยดี^๘

ภาวะผู้นำคือ ความสามารถในการจัดการให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม โดยทำงานร่วมกับกลุ่มคนและยังหมายรวมถึงอำนาจหน้าที่ที่ติดมากับตำแหน่งผู้บังคับบัญชานี้ จะมีค่าเมื่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเคารพและเชื่อถือในตัวผู้บังคับบัญชา^๙

ประธาน คงฤทธิศึกษา^{๑๐} ให้ความหมายภาวะผู้นำว่า การกระทำที่มีอิทธิพล สามารถทำให้ผู้อื่นเกิดศรัทธามีความนับถือ มีความเชื่อมั่น ตกลงปลงใจที่จะทำตามแล้วแต่ผู้นำจะให้ทำอะไร

กล่าวโดยสรุปความหมายที่นักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวไว้ข้างต้น คำว่า “ภาวะผู้นำ” เป็นความสามารถด้านอิทธิพลต่อบุคคลในกลุ่มเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ใช้กระบวนการสั่งการ การมีอิทธิพลต่อผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์ โดยถ่ายทอดแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ

ความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์ชาติทำให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ประกอบไปด้วยผู้นำและผู้ตาม ทั้งผู้นำและผู้ตามก็เกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกัน ยิ่งสังคมมนุษย์ได้รับการพัฒนาสูงขึ้น ผู้นำก็ยังมีลักษณะอ่อนน้อมถ่อมตนมากขึ้น เสียสละมากขึ้น และมุ่งตอบสนองผู้ตามมากขึ้น ผู้นำที่ดีจึงมีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่น วิถีชีวิตของท่านจึงกลายเป็นแบบอย่าง แรงบันดาลใจและเป็นอมตะที่เล่าขานผ่านผู้คนรุ่นแล้วรุ่นเล่า ความเป็นผู้นำไม่ได้ถูกจำกัดด้วยวัย ด้วยเพศ ด้วยการศึกษา ด้วยศาสนาหรือด้วยเชื้อชาติ แต่กระนั้นบุคคลทั่วไปก็มักให้ความสนใจกับผู้นำในบางลักษณะเป็นพิเศษ เช่นผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางธุรกิจ และผู้นำทางการทหาร เป็นต้น ทั้งที่ในภาพรวมของโลกแห่งความจริง ผู้นำมีความหมายหลากหลาย โดยมีได้จำกัดเพียงแต่ผู้นำในกลุ่มดังกล่าว

^๖สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร :วิทย์พัฒน, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

^๗พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุ๊คไทม์ ,๒๕๔๘), หน้า ๔.

^๘erry George R, **Principle of Management**.6th-ed, (Home Wood ,ll : Richard D.Irwin, 1972),p.493

^๙วิฑูรย์ สิมะโชคดี, ทฤษฎีและเทคนิคปฏิบัติสำหรับยอดหัวหน้างาน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน),๒๕๓๘), หน้า ๑๐๔.

^{๑๐}ประธาน คงฤทธิศึกษากร, “ภาวะผู้นำ”, <www.Kunkroo.com> .๔ / ๑๒ / ๒๕๔๘.

เท่านั้น^{๑๑} ผู้นำนั้นใช้ความรู้ความสามารถ ใช้สติปัญญา หรืออำนาจอิทธิพลต่างๆ ของผู้นำในการจูงใจผู้อื่นหรือชักนำพาผู้อื่นให้ร่วมปฏิบัติงานหรือร่วมกิจกรรมของกลุ่มเป็นตัวอย่างของกลุ่มมีลักษณะมิตรผู้ร่วมงานร่วมการที่ดีมีความรู้ความสามารถและแสวงหาปัญญาเพิ่มเติมเสมอเป็นคนเข้มแข็งไม่เกรงกลัวปัญหาใดๆ ที่เกิดขึ้น ผู้นำมีบทบาทอันสำคัญในการทำงานร่วมกับสาธารณชน

๒.๑.๒ แนวคิดศึกษายุทธศาสตร์ความเป็นมาของผู้นำในพระพุทธศาสนา

ความคิดเห็นของอินเดียบุราณแบ่งแยกออกเป็น ๒ สายคือสายยึดถือคัมภีร์พระเวท อีกพวกไม่ยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวท ฝ่ายที่ยอมรับคัมภีร์พระเวทยอมรับความคิดเรื่อง พระผู้เป็นเจ้าและเทวดาต่างๆ ซึ่งมีฤทธานุภาพและฐานะเหนือมนุษย์ ในสมัยที่ฐานะของกษัตริย์เริ่มสูงขึ้น ตอนปลายสมัยพระเวทเริ่มมีความคิดกษัตริย์เป็นตัวแทนของเทพเจ้า ความคิดเรื่องเทวราชาเจริญอย่างเห็นได้ชัดในสมัยราชวงศ์โมริยะ การกระทำของกษัตริย์ต้องยึดถือลักษณะต่างๆ ของเทพเจ้าจึงจะเป็นการปกครองที่สมควร^{๑๒} พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นท่ามกลางประเพณีนิยมอินเดียบุราณและเป็นยุคที่ปกครองบ้านเมืองด้วยระบอบราชาธิปไตยและสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจเด็ดขาด และโดยที่ประเพณีนิยมถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นนักรบมีหน้าที่ป้องกันบ้านเมือง และเป็นนักปกครอง

พระพุทธศาสนาได้แบ่งแนวความคิดเกี่ยวกับผู้นำมีปรากฏในประวัติศาสตร์ ๒ ลักษณะคือพระราชาและสมมติเทวราชาความคิดดังกล่าวแตกต่างกับความคิดแบบเทวราชาของพราหมณ์มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. พระธรรมราชา

ในขณะที่ธรรมตามหลักพุทธธรรมแสดงความเป็นสากลที่ทุกคนพึงปฏิบัติธรรมอย่างเดียวกันใครปฏิบัติได้มากก็อยู่ในฐานะสูง ยิ่งอยู่ในฐานะสูงก็ยิ่งหวังว่าจะต้องประพฤติให้สูงตามไปด้วย หากประพฤติตนไม่อยู่ในธรรมก็จะถูกโลกตำหนิยิ่งกว่าเมื่อคณวาระต่ำประพฤติผิด กษัตริย์จึงต้องประพฤติธรรมและเผยแพร่ธรรมซึ่งก็ต้องรวมหน้าที่เป็นพระอัครศาสนูปถัมภกไปด้วยโดยปริยาย กษัตริย์ในความหมายเช่นนี้ จึงได้ชื่อว่าเป็นธรรมราชา ศาสนาพราหมณ์ผนวกความเชื่อเรื่องเทพเจ้าเข้ากับลักษณะของกษัตริย์ และโยงวาระกษัตริย์เข้ากับพระผู้เป็นเจ้า จึงเกิดความคิดแบบเทวราชาดังกล่าวมาแล้ว ส่วนพระพุทธศาสนาไม่ยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวท จึงไม่ยอมรับการเกิดวาระจากพระผู้เป็นเจ้า และมีได้ให้ฐานะอันสำคัญแก่เทพ

^{๑๑} ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, ผู้นำที่ดีไม่มีเสีย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อนิเมทกรุป, ๒๕๕๐), หน้า คำนำ.

^{๑๒} สุรศักดิ์ ม่วงทอง, “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ศึกษาเฉพาะกรณีกำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๓.

เจ้าทั้งหลาย หากแต่กำหนดว่าความเป็นเทพก็เกิดจากบุญอันบุคคลได้กระทำ คนธรรมดาที่อาจสูงส่งเท่าเทพและพรหมได้หากประพฤติธรรมสูงพอ ดังนั้นพระเจ้าแผ่นดินที่ดีจึงเป็นสมมติเทพคือเทียบได้กับเทพในแง่การปฏิบัติธรรม และมีสิทธิในการปกครองเพราะคุณธรรมดังกล่าว หากปราศจากคุณธรรมและสอนผู้อื่นก็มีสิทธิโค่นล้มเสียได้ดังนั้น ธรรมราชาจึงต้องปกครองโดยเน้นการปฏิบัติตามธรรมและสอนผู้อื่นให้ประพฤติธรรม มากกว่าปล่อยให้ประชาชนเดือดร้อนแล้วใช้อำนาจปราบปรามเมื่อประชาชนทำผิด ยิ่งกว่านั้น นอกจากธรรมราชาไม่ถืออำนาจเป็นเครื่องมือปกครองแล้วยัง ทรงควบคุมพระองค์มิให้ลุแก่อำนาจหรือให้ความสำคัญแก่ฐานะอันสูงสุดของพระองค์ยิ่งกว่าความสุขของประชาชนดังจะเห็นได้จากพรหมวิหาร และธรรมหลายข้อในทศพิธราชธรรมเมื่อกษัตริย์ปฏิบัติพระองค์ตามธรรมดังกล่าวนี้แล้วยอมไม่ใช้อำนาจในทางที่ไม่เป็นธรรมแม้จะทรงพระราชอำนาจอยู่สักเพียงใด อาจเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าเพียงพอสำหรับนักปกครองแวันแคว้น^{๑๑} ต่างๆ

พระพุทธศาสนาจึงได้รับอิทธิพลเรื่องของผู้นำจึงได้มีการประยุกต์พัฒนาคุณภาพของผู้นำตามแนวพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา โดยให้ผู้ปกครองนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้ เพื่อมุ่งสร้างสรรค์สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่มีระเบียบให้อยู่ด้วยความสงบสุข เป็นที่น่าสังเกตว่าเหตุใดพระพุทธศาสนา จึงต้องการให้ผู้นำมีคุณธรรมเป็นพิเศษ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อผู้นำมากเพราะผู้นำมิใช่เป็นเพียงผู้นำในทางการเมืองเท่านั้น แต่เป็นศูนย์กลาง ที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเพราะเป็นผู้ที่ต้องนำสังคมด้วย ดังนั้นถ้าผู้ปกครองมีคุณธรรมสังคมก็จะอยู่ด้วยสันติสุข ประชาชนก็จะถือเอาตัวอย่างคุณธรรมของผู้นำไปปฏิบัติ เป็นที่ประจักษ์ว่าถ้าประเทศใดมีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรม ประเทศนั้นบ้านเมืองนั้นก็เจริญก้าวหน้า สังคมก็จะไม่เดือดร้อนจากการได้ศึกษาประวัติศาสตร์สมัยการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดียพระองค์ทรงการปกครองดำรงมั่นอยู่ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนามีธรรมทศพิธราชธรรม ฉะนั้นคุณธรรมของผู้นำจึงเป็นสิ่งที่ปรารถนาว่าผู้นำไม่มีคุณธรรมแล้วผู้นำนั้นก็อาจจะใช้อำนาจตามความพอใจ และอาจสามารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยจากคนที่มิเมตตากรุณากลายเป็นคนที่โหดร้าย สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนประเทศชาติขาดความเป็นเอกภาพ พระองค์จึงทรงนำหลักเบญจศีลและเบญจธรรมมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัดได้แก่

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามีได้ให้
๓. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม
๔. เว้นจากการพูดเท็จ

^{๑๑} พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : นิตยธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๓๗-๓๘.

๕. เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย^{๑๔}

ส่วนเบญจธรรมหรือเบญจกัลยาธรรมนั้น คือธรรมอันดีงาม ๕ อย่าง ได้แก่

๑. เมตตาและกรุณา ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญและความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์

๒. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทางสุจริต

๓. กามสังวร กามสังวรในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกาม อารมณ์ไม่ให้หลงไหลไปในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส

๔. สัจจะ ความสัตย์ ความซื่อตรง

๕. สติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอคือ ฝึกตนให้รู้จักคิด รู้สึกตัวเสมอว่าสิ่งใดควรทำ และสิ่งใดไม่ควรทำ^{๑๕}

กล่าวโดยสรุปพระพุทธศาสนาเสนอหลักธรรมให้ผู้นำเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำโดยการใช้หลักพุทธธรรมถ้าผู้นำที่ไม่มีคุณธรรมผู้นำใช้อำนาจตามความพอใจ อาจเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยจากคนที่มีความเมตตากลายเป็นคนโหดร้ายได้

๒. ลักษณะของเทวราชา

พระพุทธศาสนายอมรับความสำคัญของกษัตริย์ในแง่ที่เป็นเทพเจ้าโดยสมมติ คือ โดยการยอมรับของประชาชน ไม่ใช่เทพที่อยู่บนสวรรค์ตามความเข้าใจของลัทธิพราหมณ์ เพราะพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นท่ามกลางประเพณีนิยมอินเดียโบราณซึ่งถูกครอบงำด้วยลัทธิพราหมณ์แต่ไม่ทั้งหมด^{๑๖} ทั้งนี้พระพุทธศาสนายังคงมีจุดยืนมีความเป็นตัวของตัวเอง โดยให้เหตุผลอธิบายเทพไว้ ๓ ประเภท ดังนี้

๑. สมมติเทพ คือ (god convention) เทพเจ้าโดยสมมติ โดยการยอมรับของมนุษย์โลก ซึ่งหมายถึงกษัตริย์ทรงเป็นกายที่อยู่เหนือมนุษย์ด้วยธรรม

๒. อุปัตติเทพ คือ (god by rebirth) เทพเจ้าโดยกำเนิด ซึ่งสถิตอยู่บนสวรรค์

๓. วิสุทธิเทพ คือ (god by purification) เทพเจ้าโดยความบริสุทธิ์ซึ่งเกิดจากการกระทำของตนเองอันได้แก่พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย^{๑๗}

ลักษณะสำคัญของผู้นำในฐานะเทวราชา คือ การยกอำนาจสิทธิขาด ให้เป็นผู้ยิ่งใหญ่เป็นผู้ดูแลรักษาความสงบ ปราบปรามเหตุการณ์ให้อยู่ในความสงบ ดำเนินการบริหารกิจการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือสมาชิกภายใต้การดูแลบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม พระองค์ผู้เป็นเทวราชา มีคุณธรรมที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญ คือมีความกล้าหาญเฉพาะในสิ่งที่ป็นธรรมตามทศพิธราชธรรม สิ่งที่เหมือนกันในเทวราชา และธรรมราชา มิใช่เพียงสถานะสูงสุดใน

^{๑๔}ที่.ปา. ๑๑/๒๘๖/๒๔๗ ; อง.ปญจก. ๒๒/๑๗๒/๒๒๗.

^{๑๕}ที่.ปา. ๑๑/๓๕๙/๒๘๔.

^{๑๖}พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, หน้า ๒๖.

^{๑๗}เทพพงษ์, "เทพในพระพุทธศาสนา", <www.teappong.net index.php>. ๒ /๖/ ๒๕๕๑.

สังคม แต่ขึ้นกับเงื่อนไขที่เท่าเทียมกันกับทุก ๆ คนในฐานะสมาชิกอยู่รวมในสังคม คือ การประพฤติธรรม ในฐานะผู้นำคือ พันธกรณีในการดูแลทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์ตั้งนั้น กล่าวโดยสรุปประชาชนคนธรรมดา ถ้ากระทำความดีก็อาจได้รับการยกย่องยอมรับนับถือสมมติเป็นเทพ ได้แก่กษัตริย์ในยุคนั้น เป็นการปฏิรูปความคิดของลัทธิพราหมณ์ที่ว่าคนธรรมดา ก็อาจเป็นเทพเจ้าได้ ถ้าเขาปฏิบัติตนเป็นคนดี จนเป็นที่ยอมรับนับถือของคนโดยทั่วไป

ในกระบวนการบริหาร เป็นที่ยอมรับกันว่าผู้นำหรือผู้บริหารมีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการที่จะทำให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ดังนั้นบทบาทหรืออำนาจหน้าที่ของผู้นำหรือผู้ปกครองจึงต้องมีผู้ศึกษาและกล่าวถึงเสนอแนะไว้มากมายดังกล่าวแล้ว ในพระพุทธศาสนา ก็ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในพระสูตรตปิฎกเช่น มหาโคपालสูตรและจุฬโคपालสูตร จักรวรรดิวัตร ภูมิตันตสูตรมีเนื้อความกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้จะได้ศึกษาดังนี้

๑. มหาโคपालและจุฬโคपालสูตร^{๑๘} พระพุทธเจ้าทรงยกเป็นอุปมาเปรียบเทียบว่า ภิกษุผู้ที่จะเข้าถึงฝั่งนิพพาน มีความเจริญในพระธรรมวินัยได้นั้น จะต้องประกอบด้วยลักษณะ ๑๑ ประการ ดังข้อความนี้

นายโคบาล เป็นผู้ควรจะครอบครองฝูงโค ควรทำฝูงโคให้เจริญได้ ทูกรภิกษุทั้งหลาย นายโคบาลในโลกนี้ รู้จักรูป ฉลาดในลักษณะเป็นผู้คอยชี้ไขซึ่งปิดบังแผลสุมควัน ให้รู้จักทำ รู้จักให้โคดื่ม น้ำ รู้จักทาง ฉลาดในสถานที่โคเที่ยวหากิน รีดน้ำนมให้เหลือให้เหลือไว้ บูชาโคที่เป็นพ่อฝูงเป็นผู้นำฝูง ด้วยการบูชาเป็นอดิเรก ทูกรภิกษุทั้งหลาย นายโคบาลประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการนี้ เป็นผู้ควรจะครอบครองฝูงโค ควรทำฝูงโคให้เจริญ^{๑๙}

พุทธพจน์นี้ มีคำอธิบายแนวทางบทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้นำที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ขยายความดังนี้

๑. การรู้จักรูป ผู้นำจะต้องรู้จักและเข้าใจผู้ร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ในฐานะของสมาชิกขององค์กร ความรู้นี้นอกจากจะสร้างความสนิทกันแล้ว ยังก่อให้เกิดมิตรไมตรีต่อกัน เข้าใจความต้องการประวัติพื้นเพของมวลสมาชิก

๒. ฉลาดในลักษณะ เมื่อผู้นำรู้จักตัวบุคคล ก็จะสามารถพิจารณาจัดสรรตำแหน่งงานต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบุคคล การทำงานภายใต้การแนะนำมอบหมายก็จะสัมฤทธิ์ผล

๓. คอยชี้ไขซึ่งผู้นำสามารถแสดงศักยภาพของตนได้ จากการแก้ไขปัญหาค้นหาข้อบกพร่องต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นพื้นฐานต่อความเชื่อถือในอำนาจ

๔. คอยปิดบังแผล ผู้นำจะต้องมีความระมัดระวัง สำรวจตรวจตรามีให้เกิดความเสียหาย อันเป็นการทำลายชื่อเสียงของสมาชิกในสังคม ป้องกันมิให้ปรากฏออกมาภายนอก

^{๑๘} ม.ม. ๑๒/๓๔๘/๒๙๒.

^{๑๙} ม.ม. ๑๒/๓๔๕/๒๙๒.

๕. สุขุมวันผู้นำจะสามารถของตนแก่ผู้อื่นอย่างถูกต้องในแง่การนิเทศงานแก่มวลชนสมาชิก ต้องอาศัยประสบการณ์และภาวะผู้นำ

๖. รู้จักท่า (น้ำ) ผู้นำจะต้องรู้จักแสวงหาความรู้ รู้จักจัดความคิดในการทำงาน มีคณะทำงานที่ดี มีคณะที่ปรึกษาในกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่มวลชนสมาชิก

๗. รู้ว่าโคกินน้ำแล้วหรือยังผู้นำจะต้องรู้จักกระบวนการพัฒนาให้โอกาสแก่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของสมาชิก ด้วยการอบรม เพิ่มพูนความรู้ฝึกฝนทักษะอาชีพ

๘. การรู้ทาง ผู้นำจะต้องรู้แนวทางในการบริหารจัดการ ขณะเดียวกันก็ต้องรู้จักจุดร่วมของชีวิตมนุษย์ โดยนำพาสมาชิกของตนไปสู่จุดหมายของชีวิตร่วมกัน

๙. ฉลาดในสถานที่โคจร ผู้นำจะต้องสามารถประเมินศักยภาพของกลุ่ม ด้วยการกำหนดเป้าหมาย วางแผนการทำงานและแนวทางปฏิบัติจนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์

๑๐. รับผิดชอบให้เหลือไว้ ผู้นำจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของมวลชนสมาชิก รู้จักประสานประโยชน์ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มด้วยความพอเหมาะพอดี รักษาสมดุลระหว่างการให้กับการรับ

๑๑. การบูชาโคที่เป็นพ่อฝูง หรือจ่าฝูง ผู้นำจะสามารถเสริมภาวะของตนเองให้เด่นชัด ด้วยการรู้จักให้บำเหน็จรางวัลแก่ผู้ทำงานดี มีคุณธรรม อันเป็นการสร้างเสริมความเชื่อถือต่อผู้นำ และเป็นกำลังใจในการทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มและมวลชนสมาชิก^{๒๐}

กล่าวโดยสรุปข้อความข้างต้นผู้นำมีความสำคัญอย่างมากทั้งในแง่การบริหารงาน คือ มีการวางแผนการทำงานการนำแผนไปปฏิบัติ และการประเมินผล ขึ้นตอน หรือวิธีการดังกล่าวนี้มีความแตกต่างกันไปตามภาวะผู้นำแต่ละบุคคล แต่สิ่งที่จะแสดงถึงภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักธรรมอันนำไปประยุกต์ให้เกิดผล มิใช่เพียงสร้างความมั่นคงกับฐานอำนาจ หรือตำแหน่งสถานะของผู้นำในกลุ่มเท่านั้น แก่นแท้ของหลักธรรมได้แสดงให้เห็นภาวะของผู้นำ ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่ฉลาด รอบรู้ มีความมุ่งหมายในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมและมวลชนสมาชิก

๒. จักรวรรดิวัตร^{๒๑} คือ การบำเพ็ญกรณียกิจของจักรพรรดิ คือการมีบทบาทปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองที่ยิ่งใหญ่ เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้ผู้ปกครองดำเนินกุศโลบายในทางการเมือง เพื่อจะปกครองหรือบริหารบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้ามี ๑๒ ประการคือ

๑. ให้ยึดถือหลักธรรมเป็นธงชัยในการปกครองประเทศ เคารพยำเกรงธรรม

๒. ให้ความคุ้มครองรักษาอันเป็นธรรมแก่อันโตชน หรือ ชนภายใน เช่น พระมหาลี พระราชโอรส พระธิดาตลอดถึงผู้ปฏิบัติราชการในพระบรมมณฑลทั้งหมด โดยการอบรมสั่งสอนให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยตั้งงามเป็นต้น

๓. ให้ความคุ้มครองรักษาแก่กำลังพล เช่นทหาร ข้าราชการ ตำรวจ โดยเป็นธรรม

^{๒๐} นันทวรรณ อีสรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

^{๒๑} ที.ป.๑๑/๓๕/๔๕-๔๖.

๔. ให้ความสำคัญคุ้มครองแก่กษัตริย์ที่เป็นเมืองขึ้น ตลอดถึงชนชั้นผู้ปกครองและนักบริหารชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย

๕. ให้ความสำคัญคุ้มครองแก่นุโศชน หรือข้าราชการบริพารตามเสด็จ ในสมัยปัจจุบันก็คือ ข้าราชการพลเรือน

๖. ให้ความสำคัญคุ้มครองแก่ชนเจ้าพิธี ผู้ประกอบอาชีพวิชาการ พ่อค้าเกษตรด้วยวิธีการจัดหาทุนทรัพย์และอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

๗. ให้ความสำคัญคุ้มครองแก่ราษฎรทั้งปวง ทั้งในเมือง ชนบท และชายแดน โดยเป็นธรรมเสมอเหมือนกัน

๘. ให้ความสำคัญคุ้มครองแก่พระสงฆ์ บรรพชิต สมณะชีพรามณ์

๙. ให้ความสำคัญคุ้มครองแก่นก และเนื้อ สัตว์ที่ควรสงวนทั้งหลาย

๑๐. ห้ามป้องกันมิให้เกิดการอันอธรรมทุกชนิดเกิดขึ้นในพระราชอาณาจักรปราบปรามผู้มีอิทธิพลต่างๆ มิให้มีการกระทำทุจริต ผิดกฎหมายบ้านเมืองอันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนอยู่ในรัฐโดยเด็ดขาด

๑๑. ฐานะประธานแบ่งปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ประชาชนผู้ยากไร้ มิให้ขัดสนขาดแคลนอยู่ในแคว้นแคว้นโดยไม่ได้รับการช่วยเหลือตามสมควรหรือการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนสม่าเสมอกันมากที่สุดที่จะทำได้ ไม่ปล่อยให้ความเจริญกระจุกอยู่เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศเท่านั้น

๑๒. สมณะพราหมณ์ปริพจจนา มีความสนใจศาสนาและศีลธรรมหมั่นปรึกษาใต้อาณัติถามสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ นักวิชาการผู้มีความรู้ดีความสามารถดี ต้องแสวงหาปัญญาความรู้และคุณธรรมอยู่เสมอ มีที่ปรึกษาที่ดี บริสุทธ์ มีคุณธรรม เพื่อให้รู้ชัดในสิ่งที่ควรกระทำและในสิ่งที่ควรเป็น

กล่าวโดยสรุปข้อธรรมข้างต้นผู้ปกครองมีบทบาทหน้าที่ในการคุ้มครองทุกสรรพสิ่งแสดงให้เห็นว่าผู้นำมีความสำคัญต่อระบบการปกครองที่ดีและได้กล่าวไว้อย่างละเอียด โดยนอกจาก จะมองที่พฤติกรรมแสดงออกในลักษณะต่างๆ แล้วยังมองที่ลักษณะรูปร่างของบุคคลมาประกอบด้วยเพราะถือว่าสิ่งที่ปรากฏในปัจจุบัน ก็คือผลจากการกระทำจากอดีตนั่นเอง ฉะนั้นพื้นฐานของบุคคลจากอดีตย่อมบ่งบอกถึงอนาคตได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่อยู่ในฐานะผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาจะต้องมีบทบาทหน้าที่ครบถ้วนซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นนพัสถานในการปฏิบัติตนดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนั้น

๓. **กฎทันตสูตร**^{๒๒} แสดงถึงบทบาทหน้าที่ในการบริหารกิจการบ้านเมืองของผู้นำ ในฐานะผู้ปกครองรัฐ สูตรนี้ได้กล่าวถึง สาเหตุของอาชญากรรม และแนวทางแก้ไขที่จะทำให้อาชญากรรมนั้นหมดไป จะต้องทำให้สมาชิกในฐานะประชาชนในรัฐ มีความเป็นอยู่ที่ดี ชาวบ้าน

^{๒๒}ที่.สี. ๘/๑/๒๐๐ .

จะต้องมีอยู่กิน ชาวนา จะต้องได้สิ่งที่จำเป็นแก่การทำนา พ่อค้าจะต้องมีทุน ลูกจ้างผู้ใช้แรงงานมีงานทำ มีเงินได้พอเลี้ยงชีพ คนเดือดร้อนควรถูกที่ได้รับการยกเว้นภาษี ทำให้ประชาชนมีรายได้พอเพียง วิธีการที่ผู้นำต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. พลเมืองเหล่าใด ในบ้านเมืองพระองค์ ซึ่งมีมันในกสิกรรมและโคกรุขกรรมของพระองค์จึงเพิ่มข้าวปลูกและข้าวกินให้แก่พลเมืองเหล่านั้นในโอกาสอันสมควร

๒. พลเมืองเหล่าใด ในบ้านเมืองของพระองค์ จะมักเขม่นในพาณิชยกรรมของพระองค์จึงเพิ่มทุนให้แก่พลเมืองเหล่านั้น ในโอกาสอันสมควร

๓. ข้าราชการเหล่าใดในบ้านเมืองของพระองค์จึงพระราชทานเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือนแก่ข้าราชการเหล่านั้น ในโอกาสอันสมควร

กล่าวโดยสรุปผู้นำต้องดำเนินการใดๆ มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของมวลสมาชิก ถ้าผู้นำดีนั้นหมายถึงต้องสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ บำบัดทุกข์บำรุงสุขของอาณาประชาราษฎร์ได้นับเป็นการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารประเทศและสะท้อนให้เห็นถึงภาวะความเป็นผู้นำที่พึงประสงค์ของ มวลสมาชิก

หลักการสำคัญของผู้นำในพระสุตตปิฎกได้พัฒนาวิวัฒนาการของหมู่มนุษย์ในฐานะผู้นำและสมาชิกของสังคมในยุคสมัยต่างๆ ที่กล่าวอ้างถึงมาทั้งหมดข้างต้น ดังนี้

๑. เมื่อมนุษย์เหล่านั้น ดำรงชีพอยู่ด้วยปัจจัยเลี้ยงชีพพื้นฐาน คือ อาหาร ซึ่งสามารถหาเอาได้จากพื้นดินอันอุดมสมบูรณ์ ยังไม่รู้จักการสะสม เพราะยังไม่มีมีความจำเป็นต้องสะสมทรัพย์สินส่วนบุคคลจึงไม่มี ทรัพยากรที่มีอยู่จึงเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวม ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ จึงยังไม่เกิดขึ้น

๒. มนุษย์ยุคบรรพกาลยังมีความดีพร้อมแต่มนุษย์เหล่านั้นต้องสูญเสียความดีไปเมื่อมีความแตกต่างกันเกิดขึ้นโดยเฉพาะ คือ ความแตกต่างทางผิวพรรณ จึงเกิดความชู้ คือการดูหมิ่นเหยียดหยามกันมากขึ้น ความดีจึงเริ่มถูกบดบัง

๓. การสืบพันธุ์เป็นสัญชาตญาณดั้งเดิม และเป็นเหตุให้เกิดครอบครัว เมื่อเกิดครอบครัวขึ้น แล้ว ทำให้เกิดความผูกพันเฉพาะครอบครัว จึงเกิดความคิดที่จะสะสม ต้องแบ่งปัน ปักเขตการทำมาหากินเป็นสัดส่วน

๔. เมื่อสังคมเติบโตขึ้น มนุษย์มีมากขึ้นภาวะที่แท้จริงของมนุษย์ตั้งแต่บรรพกาล จวบจนปัจจุบันนี้ก็คือ มนุษย์มีดีชั่ว ความชู้ที่ปรากฏครั้งแรกในหมู่มนุษย์ คือความโลภ เป็นต้นเหตุให้เกิดสังคมปั่นป่วนระส่ำระสาย

๕. แต่ความต้องการของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ก็คือความสุขสงบ ความระส่ำระสายในสังคมจึงเป็นสิ่งที่ขัดแย้งต่อความต้องการมนุษย์ เป็นเหตุให้มนุษย์แสวงหาทางคืนสู่ความสุขสงบที่เคยมีมาแต่เดิม โดยร่วมมือกันไปขอให้ผู้มีความสามารถ มีกำลังแข็งแรงกว่า ทำหน้าที่ขจัดปิดเป่าความระส่ำระสายในสังคม โดยให้อำนาจลงโทษผู้ทำผิด ผู้เป็นต้นเหตุแห่งความระส่ำระสายนั้น

๖. ผู้ที่ได้รับเลือกนี้มีฐานะเป็นหัวหน้าเป็นตำแหน่งมหาชนสมมติตำแหน่งที่ได้มาจึงคล้าย ๆ กับผู้แทนราษฎรซึ่งได้มาโดยการเลือกตั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างมหาชนสมมติกับคนอื่น ๆ ในสังคมมีลักษณะคล้ายคลึงกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้แทนราษฎรกับราษฎรผู้เลือกตั้ง แต่ต่างกันที่ผู้แทนราษฎร

๗. มหาชนสมมติ ได้รับมอบหมายอำนาจจากมหาชนให้เป็นผู้แทนปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน ช่วยเป็นผู้ตัดสิน ในกรณีที่มีความขัดแย้งในสังคม หน้าที่หลักสำคัญที่สุดคือการลงโทษผู้กระทำผิด^{๒๓}

กล่าวโดยสรุปจากข้อความข้างต้น ความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท และการเอารัดเอาเปรียบกันในหมู่มนุษย์เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความจำเป็นต้องมีผู้นำและมีผู้ตาม เพราะเมื่อมนุษย์จำนวนมาก รวมตัวกันเป็นสังคม ปัญหาที่ตามมาคือ ความขัดแย้ง แม้ในปัจจุบันนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้นปรากฏอยู่ทุกสังคมมีความคิดขัดแย้งเกิดขึ้น เช่นขัดแย้งทางความคิดการเมืองหรืออาชีพ เป็นต้น นักการเมืองมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาในระบบประชาธิปไตย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีความขัดแย้งค่อนข้างรุนแรงอันเกิดจากผลประโยชน์ที่ได้รับไม่เท่ากันคนมีอำนาจใช้อำนาจในการต่อรองกับอำนาจรัฐ และยังคงข่มขี่ประชาชน จนทำให้ประชาชนต้องรวมกลุ่มออกเรียกร้องเพื่อรักษาสิทธิของกลุ่มตนไว้ รัฐต้องมีความจริงใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและทำงานหนักขึ้นในการพัฒนาประเทศให้เจริญ ดังนั้นผู้นำรัฐบาลสร้างภาวะความเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่สะสมมาต่อเนื่องและเกิดขึ้นมาใหม่เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นระบอบ

ผู้นำมีบทบาทหลายลักษณะหลายแบบ เช่นผู้นำแบบใช้พระเดช ผู้นำแบบใช้พระคุณ ผู้นำแบบพ่อพระ การใช้อำนาจของผู้นำ บางคนก็ใช้อำนาจแบบอัตตนิยม ถือเป็นหลักอัตตาคาริปไตย คือ เป็นผู้นำที่นิยมใช้อำนาจของผู้นำ องค์ประกอบคุณสมบัติของผู้นำมีหลายอย่างหลายด้านแยกไปตามสิ่งที่ผู้นำจะต้องเกี่ยวข้อง ผู้นำมีความสามารถในการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้องและได้ผลดีมีคุณสมบัติเหล่านี้ คือ

๑. ตัวผู้นำ จะต้องมีความสมบูรณ์ดีภายในของตนเอง เป็นจุดเริ่มและเป็นแกนกลางไว้
๒. ผู้ตามโยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับผู้ตาม หรือเราอาจจะไม่เรียกว่าผู้ตาม ในพุทธศาสนาก็ไม่ได้นิยมใช้คำว่า ผู้ตามเราอาจจะใช้คำว่า “ผู้ร่วมไปด้วย”
๓. จุดหมาย โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับจุดหมาย เช่นจะต้องมีความชัดเจนเข้าใจต้องแท้และแน่วแน่ในจุดหมาย เป็นต้น
๔. หลักการและวิธีการ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับหลักการและวิธีการที่จะทำให้สำเร็จผลบรรลุจุดหมาย

^{๒๓} สุรศักดิ์ ม่วงทอง, “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ศึกษารณีกำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๓.

๕. สถานการณ์ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งที่จะประสบ ซึ่งอยู่ภายนอก ว่าทำอะไรจะผ่านไปได้ด้วยดี ในท่ามกลางสังคม สิ่งแวดล้อมหรือสิ่งที่ประสบ ปัญหา^{๒๔} เป็นต้น

ข้อความที่กล่าวมาเป็นองค์ประกอบส่วนสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้นำ ที่ต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติจะทำให้ผู้นำพร้อมที่จะปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นได้อย่างถูกต้องบังเกิดผลดี ผู้นำเป็นผู้ที่มีจุดหมายชัดเจนเป็นที่พึงพิงของผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทั่วถึง เป็นแกนกลางในการบริหารงานมีจุดหมายและหลักการตรงไปตรงมาไม่เอียงเอียงไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ยังมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหารนี้มาปฏิบัติ โดยมีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้นำดังที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง หลักธรรมคุณธรรม ๖ ประการดังนี้

๑. มีความอดทน (ขมา) ต่อการปฏิบัติงานมีใจหนักแน่น ไม่ยอมตกในความชั่วไม่เกรงกลัวหรือมีอคติ ๔ เมื่อจะต้องตัดสินใจและไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม ๘

๒. มีความตื่นตัว (ชาคริยะ) อยู่ตลอดเวลา มีความระมัดระวังไม่ประมาทในการปกครองชีวิตหน้าที่และการงาน

๓. มีความขยันหมั่นเพียร(อุฏฐานะ)ต่อหน้าที่การงานมีความระมัดระวังไม่ประมาท

๔. มีอริยาศัยดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่(สังวิภาคะ)มีน้ำใจต่อผู้ร่วมงานเป็นมิตรที่ดีกับทุกคน

๕. มีจิตใจที่เอ็นดู (ทุยา) รักใคร่ห่วงใยเอาใจใส่ดูแลผู้ร่วมงาน

๖. เอาใจใส่ตรวจตราจรรยา (อิภุชญา) การงานและหน้าที่ ที่ตนรับผิดชอบ^{๒๕}

ได้ยกหลักธรรมมาแสดงไว้ก็เพื่อให้เห็นถึงแนวคิดหรือคำสอนเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการบริหารงานของผู้นำเป็นส่วนหนึ่ง ยังมีคำสอนที่พูดถึงคุณสมบัติของความเป็นผู้นำจะต้องประกอบด้วยลักษณะดังนี้คือ

๑. เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (จกขุมา) มองสภาพเหตุการณ์ออกและจะวางแผนเตรียมรับหรือรุกได้อย่างไร

๒. เป็นผู้ชำนาญในงาน (วิฐุโร) รู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ ที่ตนรับผิดชอบ

๓. เป็นผู้ที่มิมีมนุษย์สัมพันธ์ดี (นิสฺสยสมฺปนฺโน) เป็นผู้ที่มิมีมนุษย์สัมพันธ์ดี และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น^{๒๖}

คุณสมบัติทั้ง ๓ ประการมีความสำคัญขึ้นอยู่กับระดับของความแตกต่างของตัวผู้นำ ถ้าเป็นผู้นำระดับสูงรับผิดชอบในการวางแผนและดูแลคนจำนวนมาก ข้อที่ ๑ และข้อที่ ๓ มีความสำคัญมาก ข้อที่ ๒ มีความสำคัญน้อยเพราะสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านได้ สำหรับผู้นำระดับกลางทั้งสามข้อมีความสำคัญพอๆ กัน คือ มีความเฉพาะ

^{๒๔} พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ,ภาวะผู้นำ, หน้า ๕.

^{๒๕} อัง .จตุกก. ๒๑ / ๗/ ๙-๑๐.

^{๒๖} ที.ปา . ๑๑/๖๓-๖๕/๗๑-๗๓.

ด้าน มีมนุษยสัมพันธ์เพื่อนร่วมงานที่มองเห็นการณ์ไกล ด้วยคุณธรรมของผู้นำเป็นผู้ทำหมู่ให้งาม มีความกล้าหาญแก้แล้วกล้า เรียกว่าเวสารัชชกรณธรรม ๕ ดังนี้คือ

๑. เป็นผู้มี (ศรัทธา) มีเหตุผล มั่นใจในหลักการและในการทำดี
๒. เป็นผู้มี (ศีล) มีระเบียบวินัยดีความประพฤติถูกต้องดีงาม ไม่ผิดศีลธรรม
๓. เป็นผู้มี (พาหุสัจจะ) ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก
๔. เป็นผู้มี (วิริยารัมภะ) มีความเพียรมั่นคงจริงจังในกิจการนั้นๆ
๕. เป็นผู้มี (ปัญญา) ความรอบรู้เข้าใจเหตุผล ดี ชั่ว รู้คิด รู้วินิจฉัย รู้หลักการ^{๒๗}

คุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้นำเป็นคนประพฤติตนดีมีความกล้าหาญไปอยู่ในสถานที่ใดเป็นที่เคารพนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชาตรงกับจุดหมายที่ว่า “ผู้นำที่ดีไม่มีเสื่อม” ของผู้นำประชาย เปี่ยมสมบูรณ์ ได้นำเสนอผู้นำทางการเมือง และผู้นำทางการทหาร แต่รวมไปถึงผู้นำทางวิชาการ ผู้นำทางศาสนาและผู้นำคนพิการด้วยกล่าวโดยรวมบุคคลสำคัญมีคุณสมบัติสรุปได้ ๔ ประการ ดังนี้

๑. แรงแบบดาลใจ คือพลังปรารถนาอย่างแรงกล้าที่ส่งเสริมผลักดันให้บุคคลทำงานเชิงรุกเข้าสู่เป้าหมายชีวิต กล่าวได้ว่า แรงแบบดาลใจเป็นพลังแรงที่ก่อให้เกิดความมุ่งมั่นทุ่มเท เพื่อให้บุคคลบรรลุถึงเป้าหมายปลายทางในชีวิต เมื่อบุคคลมีแรงแบบดาลใจให้กระทำในเรื่องใด ความมีสมาธิและความมีปัญญาที่จะไปสู่หนทางของความสำเร็จก็จะตามมา แรงแบบดาลใจจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้บุคคลที่จะก้าวไปข้างหน้าโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคข้อขัดข้องแต่กลับเข้าฝ่าฟันเครื่องกีดขวางเพื่อให้เข้าถึงผลสัมฤทธิ์ บุคคลสำคัญทั้ง ๗ ท่านมีต่างแรงแบบดาลใจอย่างเปี่ยมล้น

๒. ทศนคติเชิงบวก หรือทศนคติเชิงสร้างคือการมองโลกในแง่ดี และหลีกเลี่ยงการมองโลกในแง่ร้ายที่อาจทำลายขวัญกำลังใจของตนเองและผู้อื่น การมีทศนคติเชิงบวกจึงไม่ใช่ความประมาท แต่เป็นการทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะพึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ ด้วยความปล่อยวาง ไม่เครียดไม่ทับถมให้สถานการณ์ที่เสียหายต้องหนักหนาสาหัสยิ่งขึ้นไปอีก เอดิสันคือแบบอย่างที่ดีงามของการมองโลกในแง่บวก โดยไม่ว่าผลการทดลองจะสำเร็จหรือล้มเหลว เอดิสันก็มองว่าคือ การได้เรียนรู้ปรากฏการณ์อย่างสำคัญ

๓. ความเป็นนักสู้ผู้เสียสละ คือการทำหน้าที่ในลักษณะที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Service above self” หรืออาจแปลว่า “ให้บริการเหนือตนเอง” ถ้าจะขยายความก็คือ นักสู้ผู้เสียสละคือ นักสู้แบบถวายหัว หรือถวายชีวิตเพื่อผู้อื่น เพื่อประเทศชาติ และเพื่อมวลมนุษยชาติ การสู้เพื่อผู้อื่นเป็นคุณธรรมที่สะท้อนความเสียสละ ริชโรเฟน, ไอเซนฮาวร์, แมกไซไซ ต่างเป็นแบบอย่างของการสู้รบในสงคราม เคลเลอร์สู้เพื่อคนพิการ เอดิสันสู้เพื่อพัฒนาเทคโนโลยี มาเธอร์

^{๒๗} พระราชวรมุนี(ประยูรค์ ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๒๘), หน้า ๒๐๖.

เทเรซา เคลเลอร์ผู้เพื่อคนพิการ เอดิสันผู้เพื่อพัฒนาเทคโนโลยี มาเธอร์เทซาและพุทธทาสภิกขุ ผู้เพื่อยกระดับจิตใจของมนุษย์

๔. ความมีภาวะผู้นำ ซึ่งหมายถึงความสามารถในการจูงใจโน้มน้าวให้บุคคลอื่นประพฤติปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้นำวางวัตถุประสงค์ไว้ ภาวะผู้นำจึงเกี่ยวข้องกับความคิด กล้าริเริ่ม กล้าตัดสินใจ กล้าทำ และกล้ารับผิดชอบ บุคคลผู้มีภาวะผู้นำ จึงมีพลังความสามารถในการสร้างศรัทธาบาร์มีให้บุคคลอื่นมีความคิดเห็นคล้อยตามหรือเกิดความยอดตามด้วยความสมัครใจและเต็มใจ ไม่ใช่ด้วยการบังคับข่มขู่หรือใช้อำนาจ^{๒๘}

กล่าวโดยสรุปความเป็นภาวะผู้นำยึดหลักธรรมมีเหตุผลในการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจมองโลกในแง่ดีอยู่เสมอเป็นผู้เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวมมีความริเริ่มงานใหม่ๆโดยมุ่งที่จะให้เกิดผลแก่มวลชน สังคม และประเทศชาติอย่างมั่นคงและยั่งยืนตลอดไป

สังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันผู้นำมีคุณสมบัติตามหลักการของศาสนาทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขซึ่งจะได้ศึกษาคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ในอดีตพุทธกาลและพระมหากษัตริย์ไทยองค์ปัจจุบันมาศึกษาเป็นความรู้เพียงบางส่วนคือ

ก) คุณสมบัติที่กล่าวมานั้นได้สอดคล้องกับพระเจ้าพรหมทัตขึ้นครองราชย์สมบัติในเมืองพาราณสี พระองค์เป็นผู้รังเกียจความไม่ดี วันหนึ่งทรงดำริว่า “เราปกครองเมืองนี้ มีใครเดือนร้อนและกล่าวโทษของเราหรือเปล่า” จึงทรงแสวงหาอยู่ทั้งในวังและนอกวังก็ไม่พบเห็นใครกล่าวโทษพระองค์ ทรงปลอมพระองค์ไปตามหมู่บ้านต่างๆ ก็ไม่พบเห็นจึงแฉะเข้าไปในป่าหิมพานต์ทำที่เป็นคนหลงทางเข้าไปสนทนากับพระโพธิสัตว์ที่เกิดเป็นพระฤๅษีบำเพ็ญเพียรอยู่ในป่าหิมพานต์ ในสมัยนั้น มีรากไม้และผลไม้เป็นอาหาร

ฤๅษีได้ทำการต้อนรับด้วยผลไม้ปานานาชนิด พระราชาปลอมได้เสวยผลไม้ป่ามีรสหวานอร่อยดี งามสาเหตุที่ทำให้ผลไม้มีรสหวาน ฤๅษีทูลว่า “ท่านผู้มีบุญ เป็นเพราะพระราชาครองราชย์โดยธรรม ผลไม้มีรสหวานอร่อยดี” พระราชาปลอมสงสัยถามอีกว่า “ถ้าพระราชาไม่ครองราชย์โดยธรรม ผลไม้จะมีรสหวานหรือไม่” พระฤๅษีตอบว่า “ผลไม้ก็จะมีรสขมฝาด หมดรสชาติไม่อร่อย” พระราชากลับเมือง ทรงทดลองคำพูดของพระฤๅษีด้วยการไม่ประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นปีแล้วกลับไปหาฤๅษี ๆ ต้อนรับด้วยผลไม้ พอผลไม้เข้าปากมีรสฝาดต้องคายทิ้งลงพื้น

พระฤๅษี ได้แสดงธรรมว่า เป็นพระราชาไม่ครองราชย์โดยธรรมแน่เลย ธรรมดาฝูงโค วายข้ามแม่น้ำ จำฝูงวัวคด ฝูงโคก็ว้ายคดตามไป เหมือนหมู่มนุษย์ถ้าผู้นำไม่ประพฤติดีไม่เป็นธรรม ประชาชนก็ประพฤติไม่เป็นธรรมเช่นเดียวกัน พระราชาผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ทวยราษฎร์ก็เป็นทุกข์ทั่วกัน ถ้าจำฝูงโควายน้ำตรง ฝูงโคก็วายน้ำตรงเช่นกัน เหมือนกันถ้าผู้นำประพฤติเป็นธรรมประชาชนต้องประพฤติอยู่ในธรรมเช่นกัน^{๒๙}

^{๒๘} ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, ผู้นำที่ดีไม่มีเสีย, หน้า ๓๐๒ - ๓๐๓.

^{๒๙} ธรรมะไทย, <www.dammathai.org>. ๒๕/๒ / ๒๕๕๑.

ข้อความข้างต้นที่ได้กล่าวถึงผู้นำและผู้ปกครอง เกิดการวิตกว่าผู้นำหรือผู้ปกครองไม่มีศีลและปัญญา จะเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีไม่ได้ทำให้เกิดเสื่อมทรามเลวลง ทำให้ญาติพี่น้องรวมทั้งเพื่อนฝูงก็พากันรังเกียจ แต่ในทางตรงกันข้ามแล้วผู้นำหรือผู้ปกครองมีทั้งศีล ปัญญาและสุตะ อยู่ในตนแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์ในการเป็นผู้นำที่ดี ญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนฝูงก็ให้ความเคารพด้วยความอ่อนน้อมอย่างแท้จริง ซึ่งจะกล่าวถึงคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์อีกหนึ่งท่านในพุทธกาลที่มีความสำคัญ เช่นพระเจ้ามหาวชิตราชผู้ปกครองนครมี ๘ ประการดังนี้คือ

๑. ทรงเป็นอุกโตสุชาติ ทั้งฝ่ายพระมารดาและพระบิดา มีพระกรรมเป็นที่ปฏิสนธิหมดจดดี ตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนด้วยอ้างถึงพระชาติกำเนิดได้

๒. ทรงมีพระรูปร่าง น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก มีพระฉวีวรรณคล้ายพรหม มีพระรูปคล้ายพรหมหน้าดูน่าชมไม่น้อย

๓. ทรงมั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้สอยอันน่าปลื้มใจมาก มีทรัพย์และธัญญาหารมาก มีพระคลังและนางเต็มบริบูรณ์

๔. ทรงมีกำลัง ทรงสมบุรณ์ด้วยเสนามืองค์ ๔ ซึ่งอยู่ในวินัยคอยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติมีพระบรมเดชาภาพดังจะเผาผลาญราชศัตรูได้ด้วยพระราชอิสยยศ

๕. ทรงพระราชศรัทธาเป็นทายก เป็นท่านบดี มิได้ปิดประตูเป็นดุจโรงงานของสมณะพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิก และยากทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

๖. ได้ทรงศึกษา ทรงสดับเรื่องนั้นๆ มาก

๗. ทรงทราบอรรถแห่งข้อที่ทรงศึกษา และภาษิตนั้นๆ ว่า นี้อรรถแห่งภาษิตนี้

๘. ทรงเป็นบัณฑิต เจียบแหลม ทรงพระปรีชาสามารถทรงพระราชดำริอรรถอันเป็นอดีตอนาคตและปัจจุบัน^{๓๐}

กล่าวโดยสรุปประเด็นอันสำคัญคุณสมบัติของพระเจ้ามหาวชิตรามี ๘ ประการที่ได้นำมาศึกษาเรียนรู้ในบทนี้ได้ดังนี้คือ

๑. ทรงมีชาติตระกูลดี

๒. ทรงมีรูปร่างงาม

๓. ทรงมีพระราชทรัพย์มาก

๔. มีกำลังรบที่พร้อมพร้อม

๕. ทรงมีพระราชศรัทธาในการบริจาคทาน

๖. ทรงมีการศึกษาอบรมมามาก

๗. ทรงมีความรู้กว้างขวาง ละเอียดลึกซึ่งเข้าใจความหมายภาษิตต่างๆ สามารถอธิบายความหมายได้

๘. ทรงเป็นผู้ฉลาดมีปัญญา

^{๓๐}ที่.ล. ๘/๒๑๓-๒๑๔/๒๐๓ -๒๐๔.

คุณสมบัติทั้ง ๘ ประการนี้ที่พระเจ้ามหาวิชิตราชทรงมี ทำให้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรืองได้ เพราะพระองค์ ทรงปกครองแผ่นดินโดยอาศัยพระปัญญา และการศึกษาเป็นสำคัญ นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงมีข้าราชการบริหาร ที่มีคุณสมบัติของพราหมณ์ปุโรหิตที่ดี ๔ ประการคือ

๑. เป็นอุภโตสุชาติ ทั้งฝ่ายพระมารดาและพระบิดา มีกรรมเป็นที่ปฏิสนธิหมดจดตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียน ด้วยอ้างถึงชาติกำเนิดได้.

๒. เป็นผู้คงเรียน ทรงจำนนต์ รู้จบไตรเภท

๓. เป็นผู้มีศีล มีศีลจำเรียมั่นคง

๔. เป็นบัณฑิตเฉียบแหลมมีปัญญาเป็นที่ ๑ หรือที่ ๒ ของพวกปฎิภาหผู้รับการบูชาด้วยกัน

ข้าราชการบริหารที่ดีเป็นส่วนสำคัญทำให้เจ้านายทำงานได้ดีมีคุณภาพเป็นที่เชิดชูของปวงประชา ดังเช่นพระเจ้ามหาวิชิตราชมีข้าราชการบริหารถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติมี ๔ ประการโดยกล่าวพอสังเขปไว้ดังนี้

๑. ความเป็นผู้มีชาติตระกูลดี

๒. ความเป็นผู้มีการศึกษาสูง ชำนาญในหน้าที่ของตน

๓. ความเป็นผู้มีศีล

๔. ความเป็นผู้ฉลาดมีปัญญามาก

ข้าราชการบริหารผู้สนองงานทางการเมืองและการปกครองต่อพระเจ้ามหาวิชิตราชอันเป็นคุณสำคัญที่ส่งผลต่อการถวายเป็นที่ก่อบริโชนให้กับพระเจ้ามหาวิชิตราชในการปกครองชาติบ้านเมือง เช่นเดียวกันพระองค์มีพฤติกรรมที่แสดงออกมามีลักษณะการเป็นนักปกครองนั้นมีลักษณะทางกายงดงาม สง่าสวยงาม งามจากล้าหาญมาก ที่ได้กล่าวไว้ในมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ ซึ่งถือว่าบุคคลใดที่มีอวัยวะครบตามลักษณะทั้ง ๓๒ ประการ ย่อมเป็นผู้มีบุญญาธิการมาก มีความรู้ความสามารถในการปกครองบ้านเมืองด้วยคุณธรรมนำความเจริญและความสงบสุขสู่บ้านเมือง ซึ่งลักษณะมหาปุริสลักษณะ ดังกล่าว นำมาศึกษาดังต่อไปนี้

๑. ฟันฝ่าเท้าเรียบเสมอกัน

๒. ฝ่าเท้ามีลายจักรมีซี่กำลังข้างละพันพร้อมทั้งกงและกระดุม

๓. สันเท้ายาวสมส่วน

๔. นิ้วมือและเท้าเรียวยาวสมส่วน

๕. ฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนุ่ม

๖. ลายฝ่ามือฝ่าเท้าดุจตาข่าย

๗. รูปเท้าดุจสังข์คว่ำ

๘. แข้งดุจแข้งเนื้อทราย

๙. แม้นยืนไม่ย่อตัวลง ก็สามารถแตะเข้าได้ด้วยมือทั้งสอง

๑๐. องคชาติตั้งอยู่ในฝัก
๑๑. สีผิวกายดุจทอง
๑๒. ผิวหนังละเอียด รุขีละอองจึงไม่เกาะติดกาย
๑๓. ขนขุมละเอียด
๑๔. ปลายขนชันขึ้น มีสีดุจดอกอัญชันขึ้นเวียนขวา
๑๕. กายตรงเหมือนกายพรม
๑๖. เนื้อเต็มในที่ ๗ แห่งได้แก่ ที่หลังมือ ๒ หลังเท้า ๒ ป่า ๒ และคอ ๑
๑๗. กิ่งกายท่อนบนเหมือนกิ่งกายท่อนหน้าสีหะ
๑๘. หลังเต็มบริบูรณ์ไม่เป็นร่อง
๑๙. รวดทรงดุจต้นไทร คือกายกับวาเท่ากัน
๒๐. คอกกลมเกลี้ยง
๒๑. ประสาทรับรสอันเลิศ
๒๒. คางดุจคางราชสีห์
๒๓. ฟัน ๔๐ ซี่บริบูรณ์
๒๔. ฟันเรียบเสมอกัน
๒๕. ฟันไม่ห่าง
๒๖. เขี้ยวสีขาวงาม
๒๗. ลิ้นใหญ่ (สามารถแผ่ออกได้)
๒๘. เสียงดุจเสียงพรม สำเนียงดังกการเวก
๒๙. นัยน์ตาดำสนิท (ดำคม)
๓๐. ขนตาอุดจขนตาโค
๓๑. อุณาโลมระหว่างคิ้วขาวอ่อนเปรียบดังปุยนุ่น
๓๒. ศีรษะดุจประดับด้วยกรอบหน้า^{๓๑} (สดใสมีประกาย)

สมบัติของมหาปรีสลักษณะย่อมเกิดขึ้นกับผู้มีบุญที่ได้สั่งสมบารมีมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะผู้นำที่มีคุณธรรมเป็นมูลเหตุเป็นบุญเจ้านำไปสู่ประโยชน์สุขของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินทั้งหมด พระราชาหรือผู้ปกครองประพฤติธรรม ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินก็จะประพฤติธรรมตามไปด้วย เมื่อมนุษย์ประพฤติธรรม พระอาทิตย์ พระจันทร์ และหมู่ดวงดาวบนท้องฟ้าก็จะพากันโคจรไปอย่างถูกต้อง จากนั้นฤดูกาลทั้ง ๓ ก็จะหมุนเปลี่ยนเวียนไปอย่างถูกต้อง เมื่อฤดูกาลหมุนเวียนไปถูกต้อง ฝนก็ตกลงอย่างดีงามตามฤดูกาลและมีปริมาณที่เหมาะสม จากนั้นพืชพันธุ์ธัญญาหารก็เจริญงอกงาม ออกดอก ออกผล ออกเมล็ด ออกรวง ออกราก ที่มีแร่ธาตุ และสารอาหารสมบูรณ์

^{๓๑}ที่.ปา.๑๑/๑๓๖/๑๕๗-๑๕๘.

หม่อมบุษย์เก็บเกี่ยวมาบริโภคเข้าไป ร่างกายและสุขภาพก็จะแข็งแรงและมีอายุยืนยาว^{๓๒}พลเมืองของประเทศนั้นอยู่เย็นเป็นสุขด้วยการเกิดจากผู้นำประพฤติธรรมไพเราะข้าแผ่นดินอยู่ในธรรม

ข) ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ที่ประชาชนให้ความเคารพเทิดทูนคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล (รัชกาลที่ ๙) พระองค์ทรงตั้งอยู่ในธรรมหลักพรหมวิหารธรรม ทรงมีพระราชอัธยาศัยประกอบด้วยความซื่อตรง ทรงสัตย์ไริ่มา ยา ทรงเจริญพระราชไมตรีกับนานาอารยประเทศด้วยความซื่อตรงตลอดมา ไม่ตรงคิดร้ายโดยผิดๆ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจล้วนหลังจากพระปรีชาสามารถไม่ประพฤติหลอกลวงประชาชน ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม หรือสิ่งใดแอบแฝงต่อคนที่อยู่ร่วมกัน และประพฤติต่อผู้อื่นด้วยความจริงใจ

ในขณะที่เสด็จไปทรงศึกษาต่อในต่างประเทศ ระหว่างประทับรถพระที่นั่งเพื่อเสด็จไปขึ้นเครื่องบินนั้นทรงมี พระราชดำรัสตอบประชาชนที่เฝ้าส่งเสด็จในวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๔๙ ว่าวันนี้ ถึงวันที่เราจะต้องจากไปแล้วตามถนนผู้คนช่างมากเสียจริงๆ ที่ถนนราชดำเนินกลางราษฎรเข้ามาใกล้ชิดรถที่เรา นั่ง กลัวเหลือเกินว่าล้อรถของเราจะไปทับแข้งขาใครเข้าบ้าง รถแล่นฝ่าฝูงคนไปได้อย่างช้าที่สุดถึงวัดเบญจมบพิตร รถแล่นเร็วขึ้นได้บ้างตามทางที่ผ่านมาได้ยินเสียงใครคนหนึ่งร้องขึ้นมาดังๆ ว่า ในหลวงอย่าทิ้งประชาชน อยากจะร้องบอกเขาไปว่า ถ้าประชาชนไม่ทิ้งข้าพเจ้าแล้วข้าพเจ้าจะทิ้งประชาชนได้อย่างไร พระราชดำรัสในวันนั้นเป็นเหมือนการพระราชทานสัญญาจะให้แก่พสกนิกรตลอดไป ๖๐ ปี ทรงครองราชย์ชัดเจนแล้วทรงรักษาสัญญาที่ได้พระราชทานให้แก่พสกนิกรอย่างสมบูรณ์ ไม่เคยทอดทิ้งประชาชนความทุกข์เดือดร้อนของพสกนิกรเป็นความทุกข์เดือดร้อนของพระองค์ ความเดือดร้อนเกิดขึ้นในส่วนใดของประเทศ พระองค์จะเสด็จไปไม่ว่าระยะทางจะไกล ไกลสักเพียงใด แม้แดดจะแผดเผา หนทางจะคดเคี้ยว ถึงฝนจะตกกระหน่ำจนเหน็บหนาวน้ำจะท่วมขัง พระองค์มิได้ทรงย่อท้อ เสด็จไปเป็นมิ่งขวัญของพสกนิกรเพื่อดับร้อนให้ร่มเย็น

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ทรงช่วยเหลือประชาชน และได้เสด็จพระราชดำเนินไปเอง ได้ทอดพระเนตรการประกอบอาชีพต่าง ๆ ของประชาชน ทรงมุ่งแก้ปัญหาในจุดที่ต้องการแก้ไขอย่างรีบด่วน ซึ่งประชาชนไม่สามารถที่จะรอได้ ทั้งเป็นจุดที่จำเป็นต้องการแก้ไขอย่างแท้จริง พระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติด้วยความซื่อตรง ทรงยึดมั่นอยู่ในหลักธรรม โดยไม่ทรงเอนเอียงเปลี่ยนแปลงตามสัจจะวาจาที่ตรัสไว้ เป็นเหตุให้พระองค์ทรงโดดเด่นเป็นสง่าอยู่ในดวงใจของพสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด เพราะทรงมีพระราชอัธยาศัยซื่อตรงทรงสัตย์ไริ่ไม่มีมา ยา ทรงรักและห่วงใยพสกนิกรชาวไทยเสมอเหมือนกัน^{๓๓} พระองค์ทำงานอย่างหนัก

กล่าวโดยสรุปว่าคุณสมบัติของคนดีมีความสำคัญสามารถก่อประโยชน์ต่อสังคมได้มี การแบ่งบุคคลออกเป็น ๓ กลุ่มคือ ๑) ผู้ไม่มีความหวัง คือผู้ตกต่ำ ผู้ทุศีล ๒) ผู้มีความหวัง คือ

^{๓๒}พระศรีปริยัติโมลี(สมชัย กุศลจิตโต), **สงฆ์ผู้นำสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๗), หน้า ๖๑.

^{๓๓}ธรรมะวันหยุด, **“หนังสือพิมพ์ข่าวสดรายสัปดาห์”**, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๐, หน้า ๔.

ราชบุตรผู้รอกอภิชะก เป็นผู้มีศีล ๓) ผู้ปราศจากความหวัง คือพระราชา ผู้ได้รับการการ
อภิชะกแล้ว รู้แจ้งในสิ่งทั้งปวงแล้วปราศจากการเสาะแสวงหาใดๆ เป็นธรรมราชาอาศัยธรรม ให้
การปกปักรักษา มีความสำรวมในการกระทำทางกาย วาจาและใจ^{๓๔} มีพระสูตรกล่าวด้วยภาษา
พระบาลีว่า “ สพฺพํ รฏฺฐํ สุขํ เสติ ราชา เจ โหติ ฌมฺมิโก แปลว่า “ถ้าผู้ปกครองประพฤติธรรม
อาณาประชาราษฎร์ทั้งมวลก็อยู่เย็นเป็นสุข^{๓๕}” การบริหารงานการเมืองเป็นไปโดยสะดวก

๒.๑.๓ บทบาทของผู้นำตามหลักพุทธธรรม

การบริหารปกครองทุกระบบถ้าหากว่าได้นำผู้ปกครองที่ขาดคุณธรรมแล้วไม่ว่า
ระบบการบริหารการปกครองนั้นจะดีเพียงไรก็ตาม ก็จะกลายเป็นการบริหารปกครองแบบนำ
ความเดือดร้อนมาสู่ประชาชน และก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศชาติได้อย่างมากมาย
เพราะจะใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางที่ทุจริต แสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตัวเองและพวกพ้อง เกิดมี
การทุจริตคดโกงกันอย่างมากมาย เพราะอำนาจนั้นเป็นสิ่งที่ยั่วยวนจิตใจและสามารถ
เปลี่ยนแปลงอุปนิสัยใจคอของมนุษย์ได้รวดเร็วที่สุด ผู้มีส่วนร่วมในการปกครองโดยปฏิบัติตาม
หลักการร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อมนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนรวมคือการ
นำหลักธรรมมาทำหน้าที่ เช่น ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร ๔ ราชสังคหวัตถุ ๔ สัปบุริสธรรม ๗
จรรยาวัตร ๔ อิทธิบาท ๔ และนาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น ผู้นำหรือผู้ปกครองนำหลักธรรม
เหล่านี้มาประพฤติปฏิบัติ ในการประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำจะทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างสันติสุข
ดังนี้

๑) พรหมวิหาร ๔ ในฐานะเป็น “พรหม” คือ เป็นผู้ที่มีศักยภาพในการที่จะสร้างสรรค์
และธำรงรักษาสังคมไว้ โดยเฉพาะสำหรับผู้นำนั้น แนนอนว่าจะต้องเป็นแบบอย่างที่จะต้อง
พรหมวิหาร ๔ ประการ เพราะพรหมวิหารนั้นเป็นธรรมในใจของคนที่มีจิตใจยิ่งใหญ่ เป็นผู้
ประเสริฐ อันแสดงถึงความเป็นบุคคลที่มีการศึกษา ได้พัฒนาตนแล้วเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่
จะต้องให้มืออยู่ประจำในจิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจที่จะทำให้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่าง
ถูกต้องโดยสอดคล้องกับสถานการณ์ทั้ง ๔ กล่าวคือ

๑. มีเมตตา คือ ความเป็นมิตร ไมตรี ความมีน้ำใจปรารถนาดี ต้องการให้เขามี
ความสุข ปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่เลือกที่จะดำรงในตำแหน่งหน้าที่อะไร เช่นเป็นนายทหารรักใคร่
อยากจะทำให้มีความสุขแก่ทหารตามสมควร

^{๓๔} อัง. ติก. ๒๐/๒๕๕/๑๔๗-๑๔๘.

^{๓๕} พระศรีปริยัติโมลี(สมชัย กุศลจิตโต),สงฆ์ผู้นำสังคม, หน้า ๖๑.

๒. มีกรุณา คือ ออยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อน ของคน และสัตว์ทั้งปวง เช่นใจมีความห่วงใยในเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์ร้อน และปรารถนาช่วยเหลือให้เขาพ้นทุกข์

๓. มีมุทิตา คือ เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีความสุขก็มีใจแช่มชื่นเบิกบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จองงามยิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย

๔. มีอุเบกขา คือ มองตามความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสมาเสมอมั่นคงเที่ยงตรงดุจตราขั้ มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม^{๓๖}

เมื่อผู้นำมีคุณธรรมสมบูรณ์ การทำงานจะถูกต้องเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น ก็ด้วยการละอคติ ๔ ความลำเอียง ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคมเพราะสร้างความแตกแยกจนเกิดไร่ความสามัคคีกันได้โดยง่าย ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมจักต้องไม่เป็นผู้มีความเอียงโดยเด็ดขาด

ผู้นำควรจะทราบถึงธรรมที่เป็นส่วนหลักธรรมอกุศล คือเป็นศัตรูกับพรหมวิหาร ๔ มีดังนี้คือ

๑. ปฏิปักษ์ของความเมตตา ได้แก่พยาบาท คือความปองร้ายผู้อื่น เพราะถ้าใจเรามีเมตตาอยู่เวลาใด ตัวพยาบาทเข้าไม่ได้ ตัวเมตตาจึงชำระล้างตัวอกุศล

๒. ปฏิปักษ์ของกรุณา คือตัววิหิงสา ความคิดเบียดเบียนผู้อื่น เพราะกรุณาป็นกุศลธรรมมีความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่น วิหิงสาเบียดเบียนผู้อื่น เช่นทรมาณคนและสัตว์ให้ได้รับความลำบาก มีความกรุณาอยู่ตราบใด วิหิงสาไม่มีสลักกันอยู่อย่างนี้ตลอดไป

๓. ปฏิปักษ์ของมุทิตา คือตัวอิจฉา ริษยา สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงแปลว่า เห็นเขาได้ดีทนอยู่ไม่ได้ เช่น เป็นต้นว่าเห็นเขาได้ดี เห็นเขาดีกว่าตัวทนไม่ได้เกิดความงุ่นง่าน เรียกว่าริษยา ริษยาตรงกันข้ามกับมุทิตา

๔. ปฏิปักษ์ของอุเบกขา คือความยินดี ยินร้าย เกิดยินดีก็ทำให้ใจชอบ ถ้าเกิดยินร้ายก็ทำให้ซ้งขาดความเป็นกลาง มีอคติเป็นตัวเข้าแทรกแซงอันได้แก่

๑. ฉันทะ คือความลำเอียงเพราะรักใคร่ เช่นชอบใครก็ลำเอียงเข้าข้างคนนั้น

๒. โทสาคติ คือความลำเอียงเพราะโกรธกัน เช่นโกรธใครทำโทษคนนั้นให้หนัก ไม่เหลือวแลถึงความยุติธรรม

๓. โมหาคติ คือความลำเอียงเพราะหลงหรือโง่เขลา คนมีความลำเอียงเช่นนี้ ถ้าจะเรียกให้ถูกก็ว่าเป็นไร่ความสามารถ ขาดปัญญา ทำอะไรไปด้วยไม่มีความรู้เท่าทัน

๔. ภยาคติ คือลำเอียงเพราะความกลัว เช่นเป็นอัยการ มีหน้าที่จะต้องฟ้องความไปตามหน้าที่ พบคนที่เก่งกว่ากลัวเขาจะมาทำร้ายไม่กล้าฟ้องเกิดความลำเอียง^{๓๗}

^{๓๖} พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ, หน้า ๑๒.

กล่าวโดยสรุปได้ว่าหลักธรรมพรหมวิหารคือธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ อยู่ในผู้นำคนใดก็จะมีแต่ความสุข ความเจริญไปทั้ง ๔ ทิศ ได้รับความเคารพเกรงกลัวในความดี ปราศจากศัตรู งานการและทุกสิ่งทุกอย่างจะบรรลุผลสำเร็จ ก็จะต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักการ คือตามเหตุปัจจัยของมัน ซึ่งพูดสั้นๆ ว่าตามธรรมนั่นเอง เพราะฉะนั้น ธรรมหรือหลักความจริงและหลักการจึงเป็นตัวตัดสินขั้นสุดท้าย ด้วยเหตุนี้ ผู้นำจึงต้องเป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในธรรม เป็นผู้ถือหลักการเป็นใหญ่ และเข้าใจชัดเจนในหลักการนั้น^{๓๕}

๒) หลักธรรมสัปปริสธรรม ๗^{๓๖} มีส่วนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จะมีความเหมาะสมกับความเป็นภาวะผู้นำปรากฏพุทธโอวาทเรื่องธรรมของคนดี (สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่า ที่แท้จริงของมนุษยชาติ มีธรรมะหรือคุณสมบัติที่เรียกว่าสัปปริสธรรม ๗ ประการคือ

๑. หลักมัชฌิมา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจการต่างๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตนประพฤติปฏิบัติ ตามเหตุผล เช่นรู้ว่า ตำแหน่งฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไรจึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้นๆ ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติ เพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น ดังนั้นเมื่อนำหลักธรรมศึกษาสามารถที่จะพิจารณาคุณสมบัติและบทบาทของผู้นำได้ดังนี้

คุณสมบัติของผู้นำ

๑. เป็นผู้วิสัยทัศน์กว้างไกลและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
๒. เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในระบบการบริหารอย่างดี
๓. มีความกล้าในการตัดสินใจอย่างรอบคอบและถูกต้อง
๔. เป็นผู้มีความรับผิดชอบสูง

บทบาทผู้นำ

๑. กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร
๒. วางนโยบายควบคุมสั่งการให้กิจการงานต่างๆบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่

วางไว้

๓. มุ่งพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพ มีความก้าวหน้าสม่ำเสมอ เพื่อให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ได้ตลอดไปในยุคโลกาภิวัตน์

^{๓๕} สมเด็จพระวันรัต (เขมনারิมหาเถระ-เฮง ป.๙), **พรหมวิหารธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖-๙.

^{๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ภาวะผู้นำ**, หน้า ๑๖.

^{๓๗} ที.ป.๑๑/๓๓๑/๒๖๔; ๔๓๙/๓๑๒; ๐จ.สตุตท.๒๓/๖๕/๑๑๔.

๒. อุตัญญตา รู้ความหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติเข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าหลักการนั้น ๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้นๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นๆ เพื่อประสงค์ประโยชน์ หรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไรที่ไม่มีหน้าที่ ตำแหน่ง หรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร ที่ให้มีหน้าที่ ตำแหน่งฐานะการงานอย่างนั้นๆ เขากำหนดวางกันไว้ เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการที่ตนทำอยู่ขณะนี้ เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไรดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนจนถึงขั้นสูงสุด คือรู้ความหมายของคติธรรมดา และประโยชน์ที่เป็นสาระของชีวิต ดังนั้นเมื่อนำหลักธรรมศึกษาสามารถที่จะพิจารณาคุณสมบัติและบทบาทของผู้นำได้ดังนี้

คุณสมบัติของผู้นำ

๑. เป็นผู้วิสัยทัศน์กว้างไกลและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
๒. เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในระบบการบริหารอย่างดี
๓. มีความกล้าในการตัดสินใจอย่างรอบคอบและถูกต้อง
๔. เป็นผู้มีความรับผิดชอบสูง

บทบาทผู้นำ

๑. กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร
๒. วางนโยบายควบคุม สั่งการ ให้กิจการงานต่างๆ บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่

วางไว้

๓. มุ่งพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพ มีความก้าวหน้าสม่ำเสมอ เพื่อให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ได้ตลอดไปในยุคโลกาภิวัตน์^{๔๐}

๓. อุตัญญตา รู้จักตน คือ รู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความถนัด ความสามารถและคุณธรรมเป็นต้น เทำใ้ไรอย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสม และรู้จักแก้ไขปรับปรุงส่งเสริม ทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกต้อง ตรงทางที่จะให้เจริญงอกงามบังเกิดผลดีเมื่อนำหลักธรรมศึกษาสามารถที่จะพิจารณาคุณสมบัติและบทบาทของผู้นำได้ดังนี้

คุณสมบัติผู้นำ

๑. เป็นผู้รู้จักความพอดี รู้ธรรมแห่งมัชฌิมาปฏิปทา คือ เดินทางสายกลาง และหลักสันโดษอย่างถูกต้อง

๒. เป็นผู้มีความรอบคอบในการกระทำกิจกรรมอย่างพอเหมาะพอดี

บทบาทผู้นำ

๑. มอบหมายงานให้บุคคลได้อย่างเหมาะสม

^{๔๐} นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

๒. กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของกิจการงานทุกอย่างด้วยความรอบคอบและพอเหมาะ^{๔๑}

๔. ฆัตตัญญูตา รู้จักประมาณ คือ รู้จักพอดี เช่นประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอดี ในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนหลับนอนและการสนุกสนานรื่นเริงต่าง ๆ เมื่อเมื่อนำหลักธรรมศึกษาสามารถที่จะพิจารณาคุณสมบัติและบทบาทของผู้นำได้ดังนี้

คุณสมบัติของผู้นำ

๑. เป็นผู้สามารถบริหารเวลาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

บทบาทผู้นำ

๑. วางแผนงานทุกอย่างได้อย่างเหมาะสม ทันต่อเหตุการณ์

๕. กาลัญญูตา รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงได้ใช้ในการประกอบกิจการกระทำหน้าที่การงานปฏิบัติกรต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่า เวลาไหนควรทำอะไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลาให้พอเวลา ให้เหมาะสม ให้ถูกเวลา เป็นต้น เมื่อนำหลักธรรมข้อดีมาพิจารณาแล้วย่อมสามารถสรุปสมบัติและบทบาทหน้าที่ของผู้นำได้ดังนี้

คุณสมบัติของผู้นำ

๑. เป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารและมีมนุษยสัมพันธ์อย่างดีในทุกสังคม

๒. มีความรอบรู้ในสถานการณ์โลกอย่างดี

บทบาทผู้นำ

๑. ควบคุมความสัมพันธ์ในกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

๒. แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามสถานการณ์อย่างเหมาะสม

๖. ปริสัณญูตา รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุมและชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมนุม และต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อไปหา ควรต้องทำกริยาอย่างนี้ควรต้องทำกริยาอย่างนี้ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้องกับ ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนี้ เป็นต้น เมื่อนำหลักธรรมศึกษาสามารถที่จะพิจารณาคุณสมบัติและบทบาทของผู้นำได้ดังนี้

คุณสมบัติของผู้นำ

๑. เป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารและมีมนุษยสัมพันธ์อย่างดีในทุกสังคม

๒. มีความรอบรู้ในสถานการณ์โลกอย่างดี

บทบาทผู้นำ

๑. ควบคุมความสัมพันธ์ในกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

๒. แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามสถานการณ์อย่างเหมาะสม^{๔๒}

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๖๖-๘๘.

๗. บุคคลัญญุตารู้จักบุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดย อธิปไตย ความสามารถ และคุณธรรมเป็นต้น ใครๆ ยิงหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ ได้คดีอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี^๓ เมื่อนำหลักธรรมศึกษาสามารถที่จะพิจารณาคุณสมบัติและบทบาทของผู้นำได้ดังนี้

คุณสมบัติของผู้นำ

๑. เป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารประสานงานทุกอย่างในองค์กรและสังคมได้อย่างดี

๒. มอบหมายงานได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

บทบาทผู้นำ

๑. มอบหมายงานได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒. การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

๓. การพัฒนาบุคลากรให้ทำงานเป็นทีม

ข้อที่ควรศึกษาหลักสัปติธรรม ๗ ประการ ซึ่งจัดลำดับข้อตามที่แสดงไว้นี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในกรณีที่เป็นคุณสมบัติสำหรับสัปติธรรมหรือบัณฑิตชนอย่างเป็นกลางๆ แต่ในกรณีที่ตรัสให้เป็นคุณสมบัติของผู้นำโดยตรง เช่น เป็นพระพุทธเจ้า หรือเป็นนักปกครองที่ยิ่งใหญ่ ทรงเปลี่ยนลำดับสลับข้อ ๑ กับข้อ ๒ ใหม่กล่าวคือ^๔ พระพุทธเจ้าตรัสข้อหลักการตามด้วยข้อรู้ความมุ่งหมายแต่ในกรณีของผู้นำโดยตรงตรัสข้อรู้จุดหมายเป็นข้อแรกแล้วจึงตามด้วยรู้หลักการเป็นการเน้นที่ความมีจุดหมายและกำหนดจุดหมายหรือตั้งจุดหมายเจาะลงไปให้ชัดแล้วจึงวางหลักการและหาวิธีการที่จะทำให้สำเร็จบรรลุเป้าหมายนั้น

กล่าวโดยสรุปหลักธรรมข้างต้นผู้นำจะต้องมีจุดหมายที่ชัดเจนให้แก่หมู่ชนและต้องมีจิตมุ่งสู่จุดหมายนั้นพร้อมทั้งนำพาหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันมีหลักการอย่างมุ่งมั่นแน่วแน่เพื่อบรรลุจุดหมายนั้น^๕ ผู้นำจะปกครองให้เกิดแบบสามัคคีธรรมนั้น ทำให้ประเทศอยู่ในความสงบสุข ผู้ที่อยู่ภายใต้พสกนิกรของพระราชามีธรรมจะได้รับความอยู่เย็นเป็นสุข เกิดความร่มเย็นในประเทศไม่ก่อให้เกิดภัยต่างๆ เช่นการปล้น ฉ้อราษฎร์ คอรัปชั่น จะเห็นได้ว่าการที่พระราชูปการจะต้องประกอบด้วยธรรม เหล่านี้คือ

^๓ เรื่องเดียวกัน. หน้า. ๖๖-๘๘.

^๔ พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต) , ธรรมบุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : ห.จ.ก. สันประสิทธิ์ การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑ - ๓

^๕ ที่.ป.๑๑/๓๓๑/๒๖๔, อจ. สตุตถก. ๒๓/๖๕/๑๑๔.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ภาวะผู้นำ, หน้า ๒๗- ๒๘.

๓) **หลักทศพิธราชธรรม** คือคุณธรรมของนักปกครองหรือธรรมของพระราชา ๑๐ ประการมีดังนี้^{๔๖}

๑. ทาน คือบำเพ็ญตนให้เป็นผู้ให้โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้เขาได้มีใช้เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยความสะดวกสงเคราะห์ อนุเคราะห์ให้ประชาราษฎร์ได้รับประโยชน์สุข มีความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อน ประสบทุกข์และให้ความสนับสนุนแก่คนที่ทำความดี

๒. ศีล คือประพฤติดีงามสักรวมกายและวจีทวารประกอบการสุจริตรักษาภักดีคุณประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

๓. ปริจจาคะ คือสามารถเสียสละความสุขสำราญส่วนตนตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๔. อาชชวะ คือเชื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยาปฏิบัติภารกิจโดยสุจริตมีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

๕. มัททวะ คือมีอัธยาศัยไม้อยู่หยิ่งหยาบคาย กระต้างถือตนมีความงามสง่าเกิดแต่ทำทางกิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดี แต่มีขาดยำเกรง

๖. ตปะ คือแผดเผากิเลส ตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิตระงับยับยั้งขมใจ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญ และการปรนเปรอมีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หรือเป็นอยู่อย่างง่ายสามัญธรรมดา มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้สมบูรณ์

๗. อักโกธะ คือไม่กราดเกรี้ยวไม่วินิจฉัยความ และกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองชุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

๘. อวิหิงสา คือไม่หลงระเริงอำนาจ ไม่บีบบังคับกดขี่มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด ด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

๙. ขันติ คืออดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยากถึงจะ ลำบากกายนำเหนื่อยหน่ายเพียรไร ก็ไม่ทอดยถ ถึงจะถูกขู่ ถูกข่มด้วยถ้อยคำเสียดสี ถากถางอย่างไรก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณียกิจที่บำเพ็ญโดยธรรม

๑๐. อวิโรธนะ คือประพฤติมิให้ผิดไปจากธรรม อันเป็นประโยชน์สุขความดีความงามของรัฐและราษฎรเป็นที่ตั้งอันใดประชาราษฎร์ปราศนา โดยชอบธรรมก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนก็ไม่ขัดขวางวางตนเป็นหลัก หนักแน่นในธรรมคงที่ไม่ความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำดีร้าย ลากสักการะหรืออิฏฐารมณ อภิฏฐารมณใด ๆ ตั้งมั่น

^{๔๖} ขุ.ชา. ๒๘/๒๔๐/๖๒.

กล่าวโดยสรุปหลักธรรมข้างต้นเป็นสิ่งที่สร้างพลังในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ และพัฒนาคุณภาพงานให้ดียิ่งขึ้นไป มันเรียนรู้งานตลอดเวลาที่มีความพยายามและอดทนในการทำงานที่ไม่ย่อท้อกลัวปัญหาอุปสรรคใดๆ เป็นคนรอบคอบในการทำงาน มันตรวจตราพิจารณาในสิ่งที่ทำ ไม่ประมาทมีการวางแผนวิเคราะห์ผลดีและผลเสียเพื่อนำมาปรับปรุง

๒.๑.๔ แนวคิดบทบาทการทำงานของผู้นำในพระพุทธศาสนา

วิธีการทำงานของผู้นำแบบต่างๆ มีความแตกต่างกันไม่ว่าผู้นำนั้นจะปฏิบัติงาน หรือแสดงพฤติกรรมออกมา โดยอาศัยหลักของการทำงานแบบใดก็ตามย่อมให้เกิดผลงานและกิจกรรมต่างๆ วิธีการทำงานของผู้นำแบบยึดสถาบัน จำเป็นต้องมีกฎระเบียบต่างๆ เพื่อประสิทธิภาพของการทำงานของหน่วยงาน หรือสังคม ต่างจากผู้นำแบบยึดตัวบุคคล จำเป็นต้องอาศัยความสามารถลักษณะพิเศษนำวิธีการทำงานของพระพุทธเจ้าเพียงส่วนมาศึกษา และได้ศึกษาหลักธรรมมาเปรียบเทียบในการทำงานของผู้นำตามหลักพุทธธรรมที่ควรประพฤติ มุ่งไปถึงสภาวะสูงสุด (อมตมทานิพพาน) ดังนี้ คือ พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ทรงเริ่มเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนเพื่อส่วนรวมทันทีด้วยการออกเดินด้วยพระบาทจากพุทธคยาไปเมืองพาราณสี เพื่อทรงแสดงธรรมแก่ พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งเป็นระยะทางประมาณ ๒๐๐ กิโลเมตร และเพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสารระยะทางประมาณ ๓๐๐ กิโลเมตร จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์เป็นบุคคลที่ทำงานหนักที่สุดคนหนึ่งในโลก ในแต่ละวันพระพุทธองค์ทรงปฏิบัติดังนี้

๑. ปุเรภตตกิจ ในภาคเช้าพระพุทธองค์เสด็จออกบิณฑบาต เป็นการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อให้ความอนุเคราะห์พวกที่ยากจนเข็ญใจ

๒. บัจฉนาภตตกิจ ในภาคบ่าย หรือหลังอาหาร ระยะที่ ๑ พระพุทธองค์เสด็จออกจากพระคันธกุฎีทรงโอวาทภิกษุสงฆ์ เสร็จแล้วพระสงฆ์แยกย้ายกันไปปฏิบัติธรรมในที่ต่างๆ พระองค์เสด็จเข้าพระคันธกุฎีอาจบรรมเล็กน้อยระยะที่ ๒ ทรงพิจารณาตรวดดูความเป็นไปของชาวโลก ระยะที่ ๓ ประชาชนในถิ่นนั้นมาประชุมกันธรรมสภา ทรงแสดงธรรมโปรด

๓. ปุริมยามกิจ ในยามที่ ๑ (ของราตรี) หลังจากพุทธกิจภาคกลางวันแล้ว อาจทรงสนานแล้วปลีกพระองค์อยู่เงียบๆ พักหนึ่ง จากนั้นพระภิกษุสงฆ์มาเฝ้าทูลถามปัญหาบ้างขอกรรมฐานบ้าง ขอให้แสดงธรรมบ้าง ทรงใช้เวลาตลอดยามแรกนี้สนองความประสงค์ของพระภิกษุสงฆ์

๔. มัชฌิมยามกิจ ในมัชฌิมยาม เมื่อพระสงฆ์แยกย้ายกันไปแล้ว ทรงใช้เวลาที่ทรงตอบปัญหาพวกเทพทั้งหลายที่มาเฝ้า

๕. มัชฌิมยามกิจ ในปัจฉิมยามกิจ ทรงแบ่งเป็น ๓ ระยะ ระยะแรกเสด็จดำเนินจงกรม เพื่อให้พระวรกายได้ผ่อนคลาย ระยะที่ ๒ เสด็จเข้าพระคันธกุฎีบรรทมสี่หยาสน์ มีพระสติสัมปชัญญะ ระยะที่ ๓ เสด็จประทับนั่งพิจารณาสอดส่องเลือกสรรว่า ในวันนี้ต่อไปมีบุคคลผู้ใดที่

ควรเสด็จไปโปรดเฉพาะพิเศษ เมื่อทรงกำหนดพระทัยไว้แล้ว ก็เสด็จไปโปรดบุคคลนั้นในภาค พุทธกิจที่ ๑ คือปุเรภตตกิจ^{๕๑}

กิจวัตรดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา ๔๕ ปี แม้ในวาระสุดท้ายแห่งพระชนชีพก็ ยังทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลาที่พระพุทธองค์ได้ปฏิบัติ มาตลอดช่วงที่พระพุทธองค์ทรงมีพระชนอยู่ดังกล่าวนี้ พระพุทธองค์ทรงใช้ภาวะผู้นำพระองค์ แก่ไขปัญหาต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี วิธีการทำงานขึ้นอยู่กับผู้นำที่มีวิธีการทำงานให้ เหมาะสมกับเรื่องงานนั้นๆ วิธีการทำงานของผู้นำมีความแตกต่างในการปฏิบัติงานหรือพฤติกรรม ที่แสดง สาระสำคัญของวิธีการทำงาน ควรที่จะหลากหลาย ปรับเปลี่ยนได้ นั่นคือวิธีการทำงาน ควรจะมีพลวัต สามารถยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่มวลสมาชิกได้

พุทธธรรมจะเป็นเครื่องมือชีวิตที่สำคัญในการทำงานของผู้นำ ไม่ว่าจะแสดงออกมา ในรูปแบบใด พุทธธรรมในที่นี้จึงหมายถึง คุณธรรมที่เป็นตัวกลางสำคัญของทั้ง “ผู้นำที่ดี (มี คุณธรรม) จึงสามารถนำพา บริหารหมู่คณะ หรือองค์กรให้เจริญรุ่งเรือง”^{๕๒} ผู้นำต้องมีลักษณะ เฉพาะตัวในการทำงานให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดขององค์กรที่รับผิดชอบ สามารถกำหนดการ บทบาทการทำงานตามแนวหลักธรรมได้แสดงออกมาหลายรูปแบบไม่ตายตัว แต่ได้อาศัยหลัก สำคัญเสมือนเป็นเป้าหมายโดยรวมนำหลักธรรมบางประการมาพิจารณาเปรียบเทียบทางวิชาการ ที่ได้ศึกษาในพระพุทธศาสนา คือ

๑. ความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfishness) คือการไม่ฉวยโอกาสเอาเปรียบเพื่อความสุข ผลประโยชน์ หรือความปลอดภัยเฉพาะส่วนตัว ซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ ทาน การให้ หรือการเสียสละเพื่อส่วนรวม

๒. ลักษณะท่าทาง (Bearing) คือการวางตัวเหมาะสม ทั้งในด้านการปกครองและใน ด้านความประพฤติ ตลอดจนมีความสงบเสงี่ยม (Humility) คือการไม่อวดดี ไม่หยิ่ง ตรงกับมัทพหุ คือ สุภาพอ่อนโยน ทั้งกายและวาจาไม่แข็งกระด้าง

๓. ความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity) คือการซื่อตรง มั่นคงอยู่ในศีลธรรม รักษาสัจจะ และเกียรติยศ ตลอดจนเป็นที่เชื่อถือ ไว้วางใจได้ (Dependability) ในเรื่องการทำงานและมีความ ภักดี (Loyalty) ตรงกับอาชชวี คือความซื่อตรงต่อตนเอง ต่อการงาน และต่อบุคคลอื่น

๔. ความอดทน (Endurance) คือทนต่อความเคร่งเครียดต่างๆ ทั้งกายและใจ เช่น ความอดทนต่อความเจ็บปวด เหนื่อยอ่อน ทนต่อความทุกข์ เดือดร้อนไม่ยอมแพ้ รวมทั้งความ กล้าหาญ (Courage) ทั้งกายและทางใจ คือตระหนักถึงความกลัวแต่ก็ยังสามารถเผชิญกับ อันตรายได้ด้วยตนเอง มั่นคง ควบคุมตัวเองได้ ทั้งยังสำนึกในความรับผิดชอบที่ต้องทำการใน

^{๕๑}พระมหาประพันธ์ ศุภษร, “ความสำคัญของบุคลิกภาพของพระพุทธเจ้าต่อความสำเร็จในการ เผยแพร่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

^{๕๒}ช.ช. ทุก. ๒๗/๒๔/๒๒๑.

เหตุการณ์นั้นด้วย ตรงกับหลักขันธ์ คือความอดทนอดกลั้นรู้จักข่มใจและห้ามใจตนเอง ทนทาน ต่อกิเลสและความทุกข์ มีสติ ควบคุมจิตใจให้คงที่อยู่ตามปกติ

๕. ความเด็ดขาด (Decisiveness) มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมั่นคง และรวดเร็ว ไม่ลังเล และมีอำนาจในตัว (Force) คือความสามารถที่จะบังคับผู้อื่นปฏิบัติตามความ ตั้งใจของตน ตรงกับ ตป คือการมีอำนาจ หรือธรรมที่ทำลายหรือขจัดความชั่ว

๖. ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) คือรู้จักแบ่งเบาความรู้สึกของผู้อื่นที่อยู่ร่วมกัน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ตรงกับอกุโธ ความไม่กริ้วโกรธโดยไฉวีสัย มีความเมตตา รัก และปรารถนาดีต่อผู้อื่น

๗. ความยุติธรรม (Justice) คือมีความเสมอภาค ไม่ลำเอียงในการปฏิบัติต่อ ผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น การให้รางวัลหรือการลงโทษ

๘. ความรู้ (Knowledge) คือมีความรอบรู้ในวิชาชีพและความรู้ทั่วไป รู้จักงานของตน มีความรู้ความเข้าใจบุคคลอื่น รวมทั้งมีความฉลาด (Intelligence) มีสติปัญญาจัดการกับ ปัญหาต่าง ๆ และมีความแนบเนียน มีกาลเทศะ (properness) คือมีปฏิภาณไหวพริบสามารถ ปฏิบัติต่อบุคคลโดยวิธีอันเหมาะสม ปราศจากข้อขุ่นเคืองหรือขัดขืน ซึ่งตรงกับสัปปุริสธรรม ๗

๙. ความกระตือรือร้น (Enthusiasm) คือมีความใจใส่ จดจ่อ หรือสนใจอย่างจริงจัง ต่องานที่ทำและการปฏิบัติต่าง ๆ ตลอดเวลา รวมทั้งมีความคิดริเริ่ม (Initiative) คือคุณลักษณะที่ เล็งเห็นเองว่า สิ่งใดควรทำขึ้น หรือต้องทำ แล้วทำในสิ่งนั้น ซึ่งตรงกับหลักอิทธิบาท ๔^{๕๓} วิธีการ ทำงานของผู้นำต้องมีลักษณะเฉพาะตัวในการทำงานให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดในองค์กรที่ รับผิดชอบ สามารถกำหนดบทบาทการทำงานตามแนวหลักธรรมได้แสดงออกมาหลายรูปแบบไม่ ตายตัว แต่ได้อาศัยหลักสำคัญเสมือนเป็นเป้าหมายโดยรวมนำหลักธรรมบางประการมาปฏิบัติใช้ งานให้เกิดประโยชน์กับองค์กร

ก) ลักษณะวิธีการทำงานของผู้นำตามคำนิยามพุทธธรรมได้แสดงออกมาโดยธรรมที่ ควรประพฤติ ควรที่จะมุ่งไปถึงสภาวะสูงสุด (อมตมหานิพพาน) คำว่า หลักพุทธธรรม มิได้มี จุดหมายเพื่อการพัฒนางานองค์กร หรือเป็นทฤษฎีขององค์กร หรือหน่วยงาน แต่พุทธธรรมได้ให้ ความสำคัญของสมาชิกทุกคนในสังคมที่รวมอยู่ด้วยกัน คือพุทธธรรมมุ่งหมายให้มนุษย์ไม่ว่าจะ ดำรงอยู่ในฐานะใด หรือสมาชิกภายใต้การนำของกษัตริย์ ผู้ปกครอง หรือคณะบุคคลต่าง ๆ สามารถพัฒนาตนเองในทางคุณธรรม ดังนั้นหลักธรรมสำคัญที่ได้ประมวลประเด็นสำคัญออกมา เพื่อศึกษาบทบาทวิธีการทำงานของผู้นำได้ ดังนี้

๑. ผู้นำจะต้องประพฤติกรรมคือ ละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว
๒. ผู้นำจะต้องป้องกันบาปที่ยังไม่เกิดขึ้น มิให้เกิดขึ้น

^{๕๓} คณะอนุกรรมการการศึกษากำหนดหลักวิชารัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์, รัฐศาสตร์ตาม แนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กราฟิการ์ต, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑๘-๑๒๐.

๓. ผู้นำจะต้องบำเพ็ญกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น ให้เกิดขึ้น
๔. ผู้นำจะต้องรักษากุศลที่เกิดขึ้นให้สถาพร^{๕๔}
 - ๑.๑ ผู้นำจะต้องประพฤติกรรมคือละบาปที่เกิดขึ้นแล้วอกุศลกรรมบถ ๑๐
 ๑. ปาณาติบาต การทำชีวิตให้ตกลง,ปลงชีวิต
 ๒. อทินนาทาน การถือเอาของที่เขามิได้ให้ โดยการขโมย,ลักทรัพย์
 ๓. กาเมสุมิฉฉาจาร ความประพฤติผิดในกาม
 ๔. มุสาวาท การพูดเท็จ,การโกหก
 ๕. ปิสุณาวาจา การกล่าววาจาส่อเสียด
 ๖. ผรุสวาจา การกล่าววาจาหยาบคาย จ้วงจาบ
 ๗. สัมผัปปลาปะ การกล่าววาจาเพื่อแฉ้อ
 ๘. อภิขเฌา ความเพ่งเล็งอยากได้สิ่งต่าง ๆ
 ๙. พยาบาท การคิดปองร้าย หมายถึงแข่งผู้อื่น
 ๑๐. มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม^{๕๕}

การละอกุศลกรรมบถ ๑๐ อันเป็นทางนำสู่ความเสื่อม ผิดเป้าหมาย คือ ความมีคุณธรรมวิธีการที่แยบคายในการละเว้นบาปอกุศลกรรม จึงทำให้ผู้นำก็ดี สามารถที่พัฒนา ยังให้เกิดความเจริญในธรรมขั้นได้ โดยอาศัยหลักพุทธธรรมที่จะช่วยให้วิธีการดังกล่าวประสบผลสำเร็จ

๒.๒ ผู้นำจะต้องป้องกันบาปที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้นด้วยวิธีการละบาป

การละบาปทั้ง ๑๐ ประการนั้นที่กล่าวข้างต้น สามารถละได้ด้วยหลักธรรม ฌราวาสธรรม ๔ ประชาชนนั้นต้องมีธรรมะประจำจิตใจของผู้นำในการปกครองดูแลประชาชน ๔ ประการ คือ

๑. สัจจะ คือ ความซื่อตรง เป็นการผ่อนบาปกรรมภายในใจเมื่อมีความจริงใจ ตั้งใจตรง อกุศลใดๆ ก็จะไม่ตั้งอยู่ไม่ได้ เหมือนเหล็กขดงอที่สนิมเกาะอยู่ ถ้านำมาตัด จัดให้ตรง สนิมก็จะล่อนกระเด็นออกไปนั่นได้ เมื่อบุคคลตั้งใจไว้ตรงตรงสัจจะ อกุศลทั้งหลายก็จะลายตัวไปในที่สุด

๒. ทมะ คือ การฝึกฝน เป็นกุศโลบายสำคัญที่จะให้สามารถละบาปอกุศลได้ การฝึกฝนอบรมจิตใจ รู้จักบังคับประคองตนเมื่อมีอกุศลเกิดขึ้นภายในต้องข่มใจไว้ก่อน ไม่ล่วงบาปอกุศลและค่อยๆ พัฒนาตนเองในทางกุศล ยังความเจริญให้เกิดขึ้น ด้วยการฝึกฝนอบรม

^{๕๔}ไชย ณ พล, การบริหารชีวิตให้เกิดประโยชน์สูงสุด, (กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือคุณค่าธรรมาธิปไตย, ๒๕๓๗), หน้า ๗๕.

^{๕๕}พระราชวรมุนี(ประยูรย์ ปยุตโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๒๗๙.

๓. ขนุนติ คือ ความอดทน เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่จะทำให้การรักษาความซื่อตรงตามสัจจะและการฝึกฝน ข่ม ปรองดองตน ไม่ให้กุศลธรรมกำเริบ นำพาตนเองและหมู่คณะให้รอดพ้นจากอุปสรรคต่าง ๆ ดำเนินไปสู่จุดหมายคือ ความสำเร็จ

๔. จาคะ คือ การสละ ในที่สุดการละบาปอกุศล คือการสละสิ่งใดที่เป็นมูลเหตุแห่งอกุศลก็ต้องละให้สิ้น บาปนั้นก็เลยไม่เลิกอีกถือเป็นการถอนรากสมุฏฐานโดยสิ้นเชิงการสละนี้สามารถเริ่มต้นได้ จากจุดเล็ก ๆ ในสังคัม คือสละความชั่วในตัวเอง การสละนี้ยังครอบคลุมถึงการสร้างความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกภายในกลุ่ม เริ่มจากทุกคนต้องละอำนาจการตัดสินใจบางส่วนให้แก่ผู้นำ เพื่อจะยังประโยชน์ส่วนรวมให้เกิดขึ้น^{๕๖}

๓.๓ ผู้นำจะต้องบำเพ็ญกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น ให้เกิดขึ้นการป้องกันบาป

การป้องกันบาปจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการหยุดยั้งป้องกันมิให้บาป อกุศลเกิดขึ้นปรากฏการณ์ที่ดีสำหรับปกป้อง กายวาจา ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ สำหรับผู้ครองเรือน ส่วนการป้องกันบาปและอกุศลกรรมทางใจ ต้องอาศัยการอบรมใจ คือ สมาธิและปัญญา การจะดำรงรักษาความเป็นผู้นำจะต้องยังสมาชิกให้เกิดความเลื่อมใสและเข้าใจในหลักพุทธธรรมดังกล่าว

นอกจากนี้ สิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงไม่กระทำโดยเด็ดขาด เพื่อป้องกันมิให้บาปที่ยังไม่เกิดขึ้นได้เกิดขึ้น คือ การงดเว้นอาชีพ ที่จะนำบาปและอกุศลต่าง ๆ ที่จะเกิดตามมา ได้แก่

๑. สัตถวณิชชา	การค้าขายอาวุธทุกชนิด
๒. สัตตวิณิชชา	การค้าขายมนุษย์
๓. มังสวณิชชา	การค้าขายเนื้อสัตว์
๔. มัชชวณิชชา	การค้าขายน้ำเมา
๕. วิสวณิชชา	การค้าขายพิษ ^{๕๗}

การละอาชีพอันเป็นประตุแห่งอบายนี้ ถือได้ว่าเป็นการป้องกันบาปได้ชั้นหนึ่ง สิ่งสำคัญที่สุดในการทำหน้าที่หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้นำนั้นพึงสังวร หลีกเลี่ยงบุคคล กิจกรรม พฤติกรรมใด ๆ อันจะนำไปสู่การเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะสมาชิกหรือมิใช่สมาชิกก็ตาม แม้โดยทางกาย วาจา และใจ

๔.๔ ผู้นำจะต้องรักษากุศลเกิดขึ้นให้สถาพรคือ สร้างกุศลรักษาความดี

เมื่อละบาปและป้องกันบาปได้แล้ว สิ่งสำคัญต่อมาก็คือ การสะสมเพิ่มพูนบุญกุศล บุญตามความหมายคือ การชำระทำให้จิตใจอารมณ์ สติปัญญา สะอาดผ่องใสเป็นผลให้เกิดความหมั่นจดจาดจากทุกข์ บุญจึงมีส่วนสำคัญอันเป็นวิธีการดำเนินไปสู่เป้าหมาย คือทศพิธราชธรรม พุทธธรรมที่ส่งเสริม ภาวะผู้นำในการสร้างความดีงามอันจะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่มวลสมาชิก

^{๕๖} พ. ส. ๒๕/ ๓๑๑ / ๓๖๑.

^{๕๗} อัง.ปญจก. ๒๓/๒๒๔/๒๓๓.

การสร้างบุญกุศลจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่าง ผู้นำกับมวลสมาชิกในกลุ่มเป็นวิธีการแห่งความเกื้อกูลกัน การให้สิ่งของแก่ผู้อื่นประพฤติในสิ่งสมควรฝักจิตใจ ประพฤติตนด้วยความอ่อนโยน ขวนขวายช่วยเหลือผู้อื่น อุทิศความดีให้แก่ผู้อื่น ประพฤติในสิ่งสมควร ชื่นชมยินดีกับผู้อื่น ศึกษาและสั่งสอนธรรมทำความรู้ให้ตรงถูกต้องธรรม ผู้นำที่มั่นสร้างกุศลเช่นนี้ย่อมได้รับผล คือสามารถดำรงรักษาภาวะความเป็นผู้นำที่ดีไว้ได้ ในขณะที่เดียวกันสมาชิกของสังคมหรือชุมชนก็ได้รับประโยชน์ เช่นการสร้างบุญความดีงาม ภายในจิตใจ ร่างกาย

การรักษาความดีที่อยู่ให้มั่นคงยั่งยืน จะได้เป็นพื้นฐานความสำคัญในการพัฒนาตนเองและหมู่คณะการรักษาความดีนั้น พระพุทธองค์มีวิธีการรักษาความดีไว้ ๑๙ วิธีมีดังนี้

๑. เคารพในพระพุทธเจ้า
๒. เคารพในพระธรรม
๓. เคารพในพระสงฆ์
๔. เคารพในสมาธิ
๕. เคารพในความไม่ประมาท
๖. เคารพในการปฏิบัติสัณถาร
๗. ตั้งมั่นในความศรัทธา
๘. มีความละเอียดต่อความคิด
๙. สดับฟังมาก
๑๐. มีความเพียรสม่ำเสมอ
๑๑. มีความอดทน
๑๒. มีสติ
๑๓. มีปัญญา
๑๔. วิเคราะห์วิจัยความเป็นจริงนั่นเอง
๑๕. มีปิตุห่อเลี้ยงใจ
๑๖. มีความสงบใจ
๑๗. มีใจมั่นคง
๑๘. มีใจเป็นกลาง
๑๙. เคารพในการศึกษา^{๕๘}

เมื่อผู้นำได้รักษาความดีให้ยั่งยืนด้วยวิธีการดังกล่าวแล้วย่อมสามารถรักษาความดีตั้งมั่นของกลุ่ม เพื่อประโยชน์รุ่งเรืองแก่มวลสมาชิกในสังคมนั้นๆ การสร้างบทบาทที่ดีนั้น จะต้องอาศัยปัจจัยที่แท้จริง คือวิธีการในการละบาปอกุศลป้องกันความชั่วนานาประการอันจะเกิดขึ้น ขณะเดียวกันก็มุ่งเน้นการสร้างบุญญาบารมี อันเป็นวิธีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของผู้นำกับมวล

^{๕๘} วจ. สตุตตก. ๒๓/๒๑๕ - ๒๑๘/ ๒๘ - ๓๕.

สมาชิก จะเห็นว่า พุทธธรรมได้แสดงวิธีการใช้อำนาจที่จะมุ่งก่อประโยชน์แก่มวลสมาชิกเป็นสำคัญ การใช้บทบาทการทำงานของผู้นำตามหลักพุทธธรรมดังที่กล่าวมา จึงเป็นการเสริมสร้างทั้งภาวะความเป็นผู้นำ กับภาวะแห่งความสงบสุขของบรรดามวลสมาชิก

กล่าวโดยสรุปการอธิบายผู้นำตามหลักพุทธธรรม เมื่อพิจารณาตามนัยแห่งความหมายของผู้นำ “ผู้นำ” ที่ปรากฏในพระพุทธานุศาสนามีฐานะและสิทธิมีบทบาทอำนาจสูงกว่าบุคคลทั่วไป แต่ภาวะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความมีบทบาทอำนาจ อิทธิพล และความสามารถในการชักจูงใจและนำพาให้เคารพในพระพุทเจ้า สมาชิกหรือผู้อยู่ภายใต้ปฏิบัติตามความคิด ความต้องการ ภาวะที่มีอิทธิพลมีอำนาจเหนือความคิดและพฤติกรรมของผู้อื่นนั้น แสดงความเป็นผู้นำ ซึ่งหลักพุทธธรรมได้อธิบายไว้ด้วยหลักคุณธรรม หรือพุทธธรรมเรียกโดยทั่วไปว่า “ธรรม”

๒.๑.๕ ศึกษาบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้าน

การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ที่เป็นไปอย่างรวดเร็วทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม อันเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกระดับ ทำให้ภาครัฐเกิดความตื่นตัวต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นตามกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ เกิดการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมคิด ระหว่างภาครัฐเอกชน และประชาชนในลักษณะพหุภาคี เพื่อไปนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

การปกครองเริ่มจากหน่วยงานที่เล็กที่สุด คือตำบล หมู่บ้าน ที่มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำชุมชนที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด มีบทบาทสำคัญในเชื่อมโยงภาครัฐเข้ากับประชาชนมากที่สุด โดยการนำนโยบายและงานของแต่ละกระทรวง ทบวง กรม ไปสู่พี่น้องประชาชน และเป็นตัวแทนของทางราชการในการตรวจสอบปัญหาเพื่อให้ความช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนแก่พี่น้องประชาชนในพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน

ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ มีพัฒนาการไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองไทยตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทหน้าที่ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของประชาธิปไตยรวมไปถึงการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้กลไกของรัฐต้องปรับโครงสร้าง ขอบข่ายภารกิจการปฏิบัติงานให้ชัดเจน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ซึ่งโดยลักษณะการปฏิบัติงานที่ผ่านมาจะเป็นเรื่องของการเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการต่าง ๆ กับชุมชน จำเป็นต้องปรับบทบาทภารกิจและอำนาจหน้าที่ให้มีความชัดเจน เพื่อให้กำนัน ผู้ใหญ่ สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลทุกข์สุขของราษฎร พร้อมกับเป็นตัวแทนของทางราชการในการนำนโยบายและการพัฒนาต่าง ๆ ไปสู่ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในปัจจุบันนี้บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ปรับเปลี่ยนไป จนทำให้เหลือเพียง ๓ ภารกิจ ดังนี้

๑. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันได้แก่การปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักและสำคัญ การดำเนินนโยบายของรัฐไปสู่ประชาชน ไม่ว่าจะเป็น การสร้างเศรษฐกิจจากฐานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเสริมสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุข การสนับสนุนการดำเนินนโยบายสำคัญต่าง ๆ ของรัฐบาล การอำนวยความสะดวกและเป็นธรรม และการเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เข้ามาปฏิบัติงานในพื้นที่

๒. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้นำชุมชน

๓. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเป็นผู้ประสาน ส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เป็นผู้ติดตามสอดส่องดูแล และประสานการปฏิบัติงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปตามกฎหมายและเจตนารมณ์ของพี่น้องประชาชนในพื้นที่^{๕๙}

แม้ผลกระทบจากเปลี่ยนแปลงต่างๆ จะทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องปรับบทบาทภารกิจให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความเป็นตัวแทนของรัฐที่คอยสนับสนุนการทำงานของทางราชการ การดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นตัวแทนของพี่น้องประชาชนเปลี่ยนแปลงไปเลย โดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะยังคงยึดปฏิบัติหน้าที่ในการ “บำบัดทุกข์ บำรุง” ให้กับพี่น้องประชาชนสืบต่อไป

กรมการปกครองเป็นหน่วยงานที่ดูแลการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ทั่วประเทศ ตระหนักดีว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ด้วยความ เสียสละรับใช้พี่น้องประชาชน และต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติตามกฎหมายต่างๆ ของรัฐบาลหลายประการ โดยเฉพาะทำหน้าที่รักษาความเรียบร้อยประชาชนในตำบล หมู่บ้าน และการเป็นพนักงานฝ่ายปกครอง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรมการปกครองมีหนังสือไปถึงกรมบัญชีกลาง เรื่องการเทียบตำแหน่ง

กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง เห็นชอบให้ใช้หลักการเทียบตำแหน่งบุคคลภายนอกซึ่งมิใช่ข้าราชการที่มาช่วยปฏิบัติงาน เท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน เพื่อประโยชน์ในการเบิกค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการตามนัยพระราชกฤษฎีกาจ่ายในการเดินทางไปราชการ พ.ศ. ๒๕๒๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งเกี่ยวข้องกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาหมู่บ้านแพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ดังนี้

๑. กำนัน เทียบเท่าตำแหน่งข้าราชการพลเรือนระดับ ๘

๒. ผู้ใหญ่บ้าน เทียบเท่าตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ ๗

^{๕๙} กระแสพรรค ,หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชนรายวัน ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๐),หน้า ๔.

๓. แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ และกรรมการหมู่บ้าน ที่มีใช้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เทียบเท่าข้าราชการพลเรือนระดับ ๖^{๖๐}

ปัจจุบันประเทศไทยมีผู้ใหญ่บ้านทั้งสิ้น ๖๔,๓๑๘ คน แยกเป็นชาย ๖๑,๕๕๑ คน หญิง ๒,๗๖๗ คน มีกำนันทั้งสิ้น ๗,๗๙๕ คน แยกเป็นชาย ๗,๕๖๗ คน หญิง ๒๒๘ คน^{๖๑}

กรรมการปกครองได้สร้างขวัญและกำลังใจแก่กำนันผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ในการมีบทบาทอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่รับใช้พี่น้องประชาชนด้วยอย่างดียิ่ง

บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ในด้านต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๔๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกอบด้วย^{๖๒} ดังนี้คือ

๑. ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย

กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยดังนี้

๑.๑ ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ปกครองราษฎรที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน (มาตรา ๑๐)

๑.๒ ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตน มีอำนาจ และหน้าที่ในการปกครอง และรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎร กล่าวคือ (มาตรา ๒๗)

๑.๒.๑. รักษาความสงบสุขและความสุขสำราญ ช่วยป้องกันความทุกข์ภัยของลูกบ้านตามสมควร และที่สามารถจะทำได้การที่กล่าวนี้ ถ้าสมควรจะต้องปรึกษาหารือ และช่วยกันกับเพื่อนผู้ใหญ่บ้านที่ดี กำนันนายตำบลที่ดี ก็เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะต้องปฏิบัติในสมควรแก่การที่จะรักษาประโยชน์และความสุขของลูกบ้าน ซึ่งได้มอบไว้ให้เป็นธุระในพระราชบัญญัตินี้

๑.๒.๒. ควบคุมดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะต้องพึงกระทำตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของราชการ

๑.๒.๓. กระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ

๑.๓. บรรดาการที่จะตรวจตรารักษาความปกติเรียบร้อยในตำบล คือการที่จะว่ากล่าวราษฎรในตำบลนั้น ให้ประพฤติตนตามพระราชกำหนด กฎหมายก็ดีหรือการที่จะป้องกัน

^{๖๐} นายศิระ แสงมณี, “กรรมการปกครองเทียบตำแหน่งกันนำผู้ใหญ่บ้านฯ ข้าราชการพลเรือน”, <www.mithai.com>. ๑๓ /๒ /๒๕๕๐.

^{๖๑} นายสวัสดิ์ หินเมืองเก่า, “กำนันผู้ใหญ่บ้านยังมีความจำเป็นอีกหรือไม่”, <www.mohanamai.com>. ๑๑ /๑ / ๒๕๕๐.

^{๖๒} กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๓๖), หน้า ๑-๑๕.

ภัยอันตรายและรักษาความสุขสำราญของราษฎรในตำบลนั้นก็ดี หรือการที่จะรับกิจสุขทุกข์ของราษฎรในตำบลนั้นร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการเมือง กรมการอำเภอและจะรับข้อราชการมาประกาศแก่ราษฎรในตำบลนั้นก็ดี หรือที่จะจัดการตามพระราชกำหนดกฎหมาย เช่น การตรวจแนะนำเก็บภาษีอากร ในตำบลนั้นก็ดี ทั้งนี้อยู่ในหน้าที่ของกำนันผู้เป็นนายตำบล ผู้ใหญ่บ้านทั้งปวงในตำบลนั้น และแพทย์ประจำตำบลจะต้องช่วยกันเอาเป็นธุระจัดการให้เรียบร้อยได้ตามสมควรแก่หน้าที่ (มาตรา ๓๔)

๑.๔. นอกจากอำนาจหน้าที่ที่กล่าว โดยเฉพาะให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกำนัน มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้านด้วย (มาตรา ๓๔ ทวิ)

๒. ด้านการรักษาความมั่นคงของประเทศ^{๖๓}

ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ได้กำหนดให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานทะเบียนดังต่อไปนี้

๒.๑. เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะทำบัญชีสำมะโนครัว และคอยแก้ไขบัญชีนั้นให้ถูกต้องเสมอ (มาตรา ๒๗ ข้อ ๔)

๒.๒. ถ้ามีคนจรแปลกหน้านอกสำมะโนครัวหมู่บ้านนั้นเข้ามาอาศัย เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องไต่ถาม ให้รู้จักตัวและรู้เหตุการณ์ที่มาอาศัย ถ้าเห็นว่าไม่ได้มาโดยสุจริต ให้เอาตัวผู้นั้นส่งกำนันนายตำบลของตน (มาตรา ๒๗ ข้อ ๖)

๒.๓. ให้กำนันดูแลคนเดินทาง ซึ่งไม่มีเหตุควรสงสัยว่าจะเป็นผู้ร้ายให้ได้มีที่พักตามสมควร (มาตรา ๓๕)

๒.๔. ถ้าผู้เดินทางด้วยราชการจะต้องการคนนำทาง หรือขาดแคลนพาหนะเสบียงอาหารในระหว่างทาง และจะต้องขอต่อกำนันให้ช่วยสงเคราะห์ กำนันจะต้องช่วยจัดหาให้ตามที่จะทำได้ ถ้าหากว่าการที่จะช่วยเหลือนั้นจะต้องออกราคาจ้างเพียงใด ให้กำนันเรียกเอาแก่ผู้เดินทางนั้น(มาตรา ๓๕)

๒.๕. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องรักษาบัญชีสำมะโนครัว และทะเบียนบัญชีของรัฐบาลในตำบลนั้น และคอยแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องตรงกับบัญชีของผู้ใหญ่บ้าน (มาตรา ๑๔)

๒.๖. เมื่อผู้ใหญ่บ้านนำคนจรแปลกหน้าออกจากสำมะโนครัวตำบลมาส่งกำนันตามความในมาตรา ๒๗ ข้อ ๖ ให้กำนันปรึกษาหารือกับผู้ใหญ่บ้าน เมื่อเห็นสมควรจะขับไล่ผู้นั้นออกไปเสียจากท้องที่ตำบลนั้นก็ได้ (มาตรา ๕๓)

๒.๗. ในการที่จัดสำรวจสำมะโนครัว และจดทะเบียนบัญชีต่างๆ เพื่อประโยชน์ในราชการ เช่น การที่จะสำรวจสำมะโนครัวและทำบัญชีไร่นาและสิ่งของ ต้องพิทักษ์ภาษีอากรในตำบลนั้น กำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านทั้งปวงประชุมกันตรวจทำบัญชีให้ถูกต้อง และลงชื่อพร้อมกัน

^{๖๓} กระทรวงมหาดไทย,กรมการปกครอง,กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน, หน้า ๗๔.

เป็นพยานในบัญชีที่จะยื่นต่อเจ้าพนักงานก็ได้ (มาตรา ๕๗) และการดำเนินการตามพ.ร.บ. ป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๑. การกิจได้แก่การเตือนภัยจัดสถานที่หลบภัย อพยพประชากรออกจากที่อันตราย ให้ความรู้แก่ประชาชน ป้องกันอัคคีภัย การติดต่อสื่อสาร การช่วยเหลือผู้ประสบภัย เจ้าหน้าที่ระวังภัย การรักษาความสงบเรียบร้อย การอนามัย การรักษาพยาบาล การสวัสดิการยามฉุกเฉิน การวิศวกรรม การขนส่ง การพราง และควบคุมแสงไฟ

๒. แผนการปฏิบัติการกิจดังกล่าว ต้องดำเนินการตามแผนต่าง ๆ

๒.๑ แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทางอากาศ

๒.๒ แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทางบก

๒.๓ แผนป้องกันและระงับการก่อวินาศภัย^{๖๔}

๒.๔ แผนอพยพประชากรและส่วนราชการ

๓. การจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนในระดับอำเภอ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน จะต้องร่วมกับทางอำเภอรวบรวมกลุ่มประชากรอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จัดตั้งและฝึกอบรมเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการของทางราชการ โดยอนุโลมใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยไทยอาสาป้องกันชาติ พ.ศ. ๒๕๒๑

๔. การพิทักษ์พื้นที่เขตหลัง หมายถึง พื้นที่ของประเทศส่วนที่ฝ่ายทหารกำหนดว่ามิใช่เป็นพื้นที่การรบหลัก ซึ่งเป็นเป้าหมายคุกคามของฝ่ายข้าศึก เพื่อทำลายขวัญกำลังใจของประชาชน ชัดขวางการปฏิบัติงานของฝ่ายเรา รวมทั้งทำลายการสนับสนุนการรบฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนจึงกำหนดมาตรการหลักไว้ดังนี้คือ

๔.๑ การระวังป้องกันสถานที่ตั้งหน่วย โดยใช้กำลังประชาชนอาสาสมัครควบคุมสถานที่ราชการเส้นทาง สะพาน และสถานที่สำคัญอื่น ๆ

๔.๒ การปฏิบัติการรบเพื่อป้องกันตนเองเป็นหลัก และมุ่งทำลายกำลังข้าศึก

๔.๓ การควบคุมเสียหาย มิให้ลุกลามขยายออกไปและเร่งฟื้นฟู

ตามระเบียบว่าด้วยการปกครองที่ พระพุทธศักราช ๒๕๔๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งสามารถจำแนกออกมาได้ คือ การปกครองระดับหมู่บ้านนั้น ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่ได้รับเลือกจากราษฎรให้ทำหน้าที่ปกครองดูแลทุกข์สุขราษฎร นอกจากนั้นในฐานะที่กำนันก็ดี ผู้ใหญ่บ้านก็ดี เป็นบุคคลที่อยู่ในท้องที่รู้จักคุ้นเคยกับสภาพท้องที่ และรู้ความต้องการปัญหาของท้องถิ่นเป็นอย่างดี ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหา บัดเป่าความเดือดร้อนแก่ราษฎรและพัฒนาความเจริญให้กับท้องถิ่นในฐานะเป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลกับราษฎรอำนาจหน้าที่ปกครองราษฎร

^{๖๔} กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน, หน้า ๗๕.

๑. การรายงานต่อราชการ ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน ตลอดจนการป้องกันและการระงับเหตุร้าย การรายงานเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้าน ซึ่งอาจเป็นคุณหรือโทษแก่ชุมชนประชาชนหรือต่อประเทศชาติให้ทางราชการทราบ เป็นหน้าที่ที่สำคัญของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะเป็นผู้ปกครองดูแลรับผิดชอบเขตปกครองนั้นๆ เพื่อจะได้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายและป้องกันมิให้เกิดเหตุลุกลามใหญ่โตขึ้น หรือเป็นการปราบปรามเหตุร้ายนั้นได้โดยเด็ดขาดรวดเร็ว การรายงานต่อทางราชการ

๒. การนำข้อราชการไปประกาศแก่ราษฎร การนำข้อราชการไปประกาศแก่ราษฎร หรือการประชุมอบรมชี้แจงข่าวสารแก่ราษฎรเป็นสำคัญทางการปกครอง เนื่องจากการทำความเข้าใจร่วมกันเป็นพื้นฐานสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริหารราชการส่วนภูมิภาคถือว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นตัวกลางระหว่างราชการและประชาชนในการที่จะนำข่าวสารข้อมูลทางราชการไปชี้แจงให้แก่ราษฎรได้ทราบ ขณะเดียวกันก็นำความต้องการของราษฎรไปแจ้งแก่ทางราชการ

๓. การจัดทำทะเบียน การจัดทำทะเบียนในท้องที่ เป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญด้านการปกครองที่จะต้องจัดทำเพื่อให้ได้ทราบเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ ที่เกิดขึ้น หรือปรากฏการณ์ต่างๆ ภายในเขตปกครองอันเกี่ยวกับจำนวนประชากร จำนวนครอบครัว จำนวนสัตว์พาหนะและลักษณะพื้นที่ในเขตรับผิดชอบ ข้อมูลรายละเอียดดังกล่าว นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่การปกครองและงานในหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแล้วยังจะสามารถประสานงานกับทางราชการเมื่อเกิดเหตุและชี้แนะเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในท้องที่ให้ทางราชการทราบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำคัญในเชิงสถิติ ข้อมูล เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาในด้านต่างๆ ของทางราชการ

๔. กิจการสาธารณประโยชน์ ในการปกครองระดับตำบล หมู่บ้าน กำนันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ได้รับเลือกจากราษฎรในตำบล หมู่บ้านนั้นมีอำนาจปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎร เป็นหน้าที่โดยตรงของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ในเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นผู้คุ้นเคยกับสภาพท้องที่จะต้องรู้ความต้องการ และปัญหาในการแก้ไขปัญหาของท้องถื่นได้เป็นอย่างดี กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหา บัดเป่าความเดือดร้อนแก่ราษฎร และปฏิบัติการตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้โดยเคร่งครัด

๕. การฝึกหัดอบรมให้ราษฎรรู้จักกระทำการในเวลาอบ ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านให้ฝึกอบรมให้คนไทยรู้จักหน้าที่และการกระทำในเวลาอบ (มาตรา ๒๗ ข้อ ๑๐)

๖. การบำรุงและส่งเสริมอาชีพของราษฎร การส่งเสริมอาชีพถือว่าเป็นงานที่สำคัญและเป็นงานที่ยากลำบาก เพราะการกระทำนั้นจะส่งผลไปถึงคนจำนวนมากด้วยกัน โดยปกติราษฎรทุกครัวเรือนต่าง ก็มีอาชีพอย่างหนึ่งอย่างใดอยู่แล้ว การที่จะส่งเสริมให้ทำมากขึ้นหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้นมีค่าใช้จ่ายเนื่องจากทุนในการประกอบอาชีพและแรงงาน รวมทั้งการตลาดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสืบทอดการประกอบอาชีพกันมาแต่โบราณ ดังนั้น การส่งเสริม

อาชีพจึงหมายถึง การจัดให้ราษฎรประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งเป็นล่ำเป็นสัน สามารถเพิ่มพูน รายได้ให้สูงขึ้น ขยายการผลิตให้มากแขนงขึ้นไป โดยมุ่งในทางส่งเสริมอาชีพที่มีอยู่แล้วเป็น สำคัญเพิ่มพูนรายได้ให้สูงขึ้น ขยายการผลิตให้มากแขนงขึ้นไป โดยมุ่งในทางส่งเสริมอาชีพที่มี อยู่แล้วเป็นสำคัญอำนาจหน้าที่ในการบำรุงและส่งเสริมอาชีพของราษฎร

๗. การป้องกันโรคติดต่อ การรักษาสุขภาพอนามัยของราษฎรนับเป็นภารกิจที่ สำคัญอย่างหนึ่งของการรักษาความสงบเรียบร้อยเพราะสุขภาพของราษฎรย่อมเป็นรากฐานและ บ่อเกิดแห่งความสุขสมบูรณ์ของราษฎรทั้งมวลและเมื่อราษฎรมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ ก็จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะทางด้านการผลิตและการสร้างสรรค์สิ่ง ที่ดีงามทางสังคม

๘. การจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่ เกี่ยวกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่บ้าน ดังนี้

๘.๑ จัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและต้องด้วยสัญลักษณ์

๘.๒ ถ้าราษฎรคนใดทิ้งให้บ้านเรือนชำรุดรุงรัง หรือปล่อยให้โสโครกโสมน อาจจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ผู้อยู่ในท้องที่นั้น หรือผู้ที่อยู่ใกล้เคียงหรือผู้ที่ไปมาหรือให้เกิด อัคคีภัย หรือโรคภัย ให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบลปรึกษากันถ้าเห็นควรจะบังคับให้ ผู้อยู่ที่นั้น แก้ไขเสียให้ดีก็บังคับได้ ถ้าผู้นั้นไม่ทำตามก็ให้กำนันนำความร้องเรียนต่อ กรรมการอำเภอ^{๖๕}

กล่าวโดยสรุปการบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาค เป็นการจัดการปกครองที่ ใช้หลักการแบ่งอำนาจ(ซึ่งกระจายอำนาจแบบหนึ่ง) โดยแบ่งอำนาจการปกครองจากส่วนกลางใน อันที่จะนำนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้ว่าราชการจังหวัด ใน ฐานะหัวหน้าผู้บริหารส่วนจังหวัด กำหนด ผู้ใหญ่บ้านย่อมมีความจำเป็นต่อการบริหารราชการส่วน ภูมิภาค เพราะกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทเป็นแขนขาของผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอที่จะ โอบอุ้มลงไปถึงหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุดคือ หมู่บ้าน ในฐานะตัวแทนของรัฐบาล โดยเฉพาะ ภารกิจในการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงภายใน หรือการป้องกันดูแลความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ผู้ใหญ่บ้านได้รับการคัดเลือกของคนในหมู่บ้าน ด้วยกันเอง ส่วนกำนันรับสมัครมาจากคนที่เป็นผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นๆ ระเบียบแรกกำหนดให้ ผู้ใหญ่บ้านต้องมีอายุตั้งแต่ ๒๕ ปีขึ้นไป และตำแหน่งเกษียณอายุ ๖๐ปี ต่อมาปี ๒๕๓๕ มีการ แก้ไขลดวาระการดำรงตำแหน่งตลอดชีพเหลือเพียงคราวละ ๕ปี การดูแลรักษาความสงบ เรียบร้อยในทางคดี เป็นการปฏิบัติต่อเนื่อง เพื่อการปราบปรามผู้กระทำความผิดทางอาญา อันเป็น ผลกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน เพราะถึงแม้ว่ากฎหมายจะบัญญัติให้

^{๖๕} คู่มือปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อาสาสมัครศึกษาดินแดน, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

โทษหนักเพียงใด หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองมีสมรรถภาพดีอย่างไรก็ตามก็ไม่อาจป้องกันการกระทำผิดที่เกิดขึ้นได้ทุกกรณีเนื่องจากการกระทำผิดนั้นเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมหรือเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากสังคมอยู่เสมอเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายจึงต้องเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องนี้พอเพียงที่จะสามารถทำหน้าที่ทั้งป้องกันและปราบปรามการกระทำผิด

บทบาทในการใช้อำนาจของผู้นำ

การศึกษาถึงเรื่องอำนาจและการใช้อำนาจของผู้นำหรือของรัฐนั้นสำคัญมากเพราะการได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ การขยายอำนาจของผู้นำนั้นมีผลกระทบต่อสาธารณะหรือประชาชนอย่างมาก ปัจจัยสำคัญขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจนั้นเองว่าจะใช้อำนาจนั้นไปในทางใด ถ้าหากว่าใช้อำนาจไปโดยไม่มีการขอบ หรือไม่คำนึงถึงขอบเขตของศีลธรรมแล้ว อำนาจนั้นก็สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคมโดยส่วนรวม เพราะอำนาจนั้นเป็นโลกในโลกว่า^{๖๖} ถ้าหากตกไปอยู่ในมือของคนดี อำนาจนั้นก็อำนวยประโยชน์สุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยส่วนรวมได้อย่างมากมาย เช่นเดียวกับเพลโตกล่าวว่า “กฎหมายถ้าตกไปอยู่ในมือของคนที่ไม่รู้จักความยุติธรรมที่แท้แล้วก็อาจทำลายคนดี ๆ ได้”^{๖๗} ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเป้าหมายของการปกครองและการใช้อำนาจนั้นมีแตกต่างกันออกไป แต่สามารถสรุปเป้าหมายของการใช้อำนาจของผู้ปกครองออกได้ ๒ ประการคือ ๑) การใช้อำนาจเพื่อส่วนตัว เพื่อความยิ่งใหญ่หรือผลประโยชน์แก่ตัวผู้มีอำนาจและพวกพ้องเอง รวมทั้งการใช้อำนาจเพื่อรักษาอำนาจให้อยู่กับตนเองให้นานที่สุด ๒) การใช้อำนาจเพื่อส่วนรวม เพื่อประโยชน์สาธารณะและแก่ประชาชนโดยทั่วไปแต่โดยทั่วๆ ไปแล้ว ผู้มีอำนาจมักจะใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ทั้งสองควบคู่กันไป เพียงแต่ว่าเพื่อประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม หรือเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว การใช้อำนาจเพื่อส่วนตัวยังแยกย่อยไปอีกว่าทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือไม่ ส่วนการใช้อำนาจเพื่อส่วนรวมนั้นมีประโยชน์มาก การใช้อำนาจทางโลกนั้นมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป แต่ในทางพระพุทธศาสนาเป้าหมายที่สูงสุดจริงๆ คือการมีอิสรภาพหลุดพ้นจากอำนาจทุกๆ อย่างที่ครอบงำชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากอำนาจของกิเลสซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญสูงสุดที่ชาวพุทธปรารถนา แต่เมื่อยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายนั้นได้ จึงจำเป็นต้องมีการขอบหรือกฎระเบียบที่จะใช้เป็นเครื่องมือให้หมู่คณะอยู่กันอย่างผาสุก และไม่ล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม อย่างในสังคมสงฆ์ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สังคมสงฆ์และสังคมทั่วๆ ไปได้มีความเป็นอยู่ที่สงบสุขเป็นระเบียบที่ดีงาม วัตถุประสงค์ในการใช้อำนาจทางพระพุทธศาสนาคือธรรมนั่นเอง ดังจะเห็นได้จากวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธองค์ ดังนั้นจึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า การได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ การขยายและ

^{๖๖} ส.ส.๑๕ / ๒๑๓ / ๒๑๒ / ๕๓.

^{๖๗} พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธศาสนากับสังคมไทย พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒), หน้า ๓๐ - ๓๑

การรักษาไว้ซึ่งอำนาจตามคติทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนภายในประเทศมากที่สุด อำนาจของผู้ปกครองมิใช่เพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ให้กับตนเอง แต่มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนและประเทศชาติโดยส่วนรวมเป็นสำคัญ

ก) กุสโลบายในการใช้อำนาจ รัฐบาลหรือผู้ปกครองซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจในการปกครอง แม้จะเป็นรัฐบาลระบบเดียวกันเช่น ระบบประชาธิปไตยเหมือนกัน ก็อาจใช้อำนาจแตกต่างกันได้ลักษณะการใช้อำนาจนี้พึงเล็งในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนหรือผู้ที่อยู่ภายใต้ปกครองว่าผู้ปกครองบังคับมากหรือน้อย เพราะการปกครองนั้นหมายถึงการวางกำหนดกฎเกณฑ์หรือควบคุมให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติ โดยทั่วไปอาจแบ่งลักษณะ

เมื่อผู้ปกครองได้อำนาจมาแล้วจะใช้อำนาจเพื่ออะไร จำเป็นต้องพิจารณาลึกลงไปถึงที่มาของอำนาจนั้นว่า ได้อำนาจมาอย่างไรด้วยวิธีการอย่างไร เพราะปัจจัยที่มาจากอำนาจมีส่วนกำหนดในการใช้อำนาจของผู้ปกครอง ว่าผู้ปกครองควรใช้อำนาจเพื่อวัตถุประสงค์อะไร แต่ก็มี การใช้อำนาจออกได้เป็น ๓ ระดับกว้างๆ คืออำนาจเบ็ดเสร็จ อำนาจนิยม และอิสระนิยมหรือเสรีนิยม ส่วนในแง่ที่ว่าเป็นตัวกำหนดกรอบที่ควรจะเป็นเท่านั้น ส่วนในความเป็นจริงแล้วนั้นขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจเองว่าจะใช้อำนาจนั้น โดยมีวิธีการอำนาจอย่างไร

ลักษณะวิธีการใช้อำนาจของผู้นำตามหลักพุทธธรรม แบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. รูปแบบผู้นำอัตตาริปไตย เป็นผู้นำที่ถือผู้นำที่อำนาจเป็นใหญ่ มีลักษณะถือตัวและเชื่อมั่นในตนเองมาก ชอบวางท่าใหญ่โต ไม่ค่อยรับฟังหรือให้เกียรติคนอื่น จะทำอะไรก็ใช้อำนาจเป็นที่ตั้ง เน้นสมรรถภาพการทำงานของตนเองและต้องการขยายอำนาจของตนเองออกไปในทุกวิถีทางด้วยวิธีการต่าง ๆ ท่าที่จะกระทำได้ ผู้นำแบบนี้จะมีลักษณะการบริหารงานโดยทั่วไป

๒. ผู้นำแบบโลกาธิปไตย เป็นผู้นำที่ใช้อำนาจในการควบคุมการบริหารแต่บ่อยบรรดาผู้ใต้บังคับบัญชาต่างก็มีเสรีในการที่จะวินิจฉัยสั่งการหรือหันเหให้เรื่องราวต่าง ๆ เป็นไปตามอัธยาศัย จะหาความรับผิดชอบจากภาวะผู้นำแบบนี้ได้ยากมาก ผู้นำแบบนี้จะมีลักษณะการบริหารงานโดยทั่วๆ ไป

๓. ผู้นำแบบธรรมาธิปไตย ผู้นำแบบนี้เป็นแบบอย่างที่ดีที่จัดว่าดีที่สุดและอำนาจมีผลในการบริหารงานมากที่สุด ถืออำนาจของกลุ่ม จะดำเนินการบริหารงานสิ่งใดก็มักจะกระทำไปในนามของกลุ่มเพราะต้องการที่จะให้เกิดความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การบริหารจะเน้นหนักไปในทางที่จะให้เกิดความเข้าใจอันดีกันเสียก่อนและมีความต้องการให้เกิดผลงานจากที่ตนได้รับความนิยมนยกย่องเป็นสำคัญ ผู้นำแบบนี้จะมีลักษณะการบริหารงานโดยทั่วๆ ไป^{๖๔} การใช้ อำนาจของผู้นำ ไม่ว่าจะดำรงอยู่ในตำแหน่งใดถือเป็นผู้ที่มีฐานะสูงกว่าสมาชิกในแง่ของอำนาจและการใช้อำนาจพุทธธรรมได้แสดงให้เห็นว่า หลักสำคัญในการใช้อำนาจคือ คุณธรรมและ

^{๖๔} อ.จ.ต.ก. ๒๐/๔๗๗/๑๖๕.

ความชอบธรรม ที่มีรากฐานมาจากความศรัทธาของสมาชิกต่อตัวผู้นำ คุณลักษณะของการใช้อำนาจมีหลายแบบประกอบกัน แต่ที่เด่นชัดที่สุด คือการมีอิทธิพลต่อการทำตัดสินใจของบุคคลอื่น ให้กระทำตามความต้องการของตน หรือการป้องกันตนเองมิให้ตกไปอยู่ภายใต้อิทธิพลของบุคคลอื่น เพราะการตกอยู่ใต้อำนาจของบุคคลอื่นนั้นเป็นความทุกข์พระพุทธรเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “การอยู่ในอำนาจของคนอื่นทุกอย่างเป็นทุกข์ การเป็นอิสระทุกอย่างเป็นคนทั้งหลายย่อมเดือดร้อนในเรื่องทุกข์สุขทั่วไป เพราะกิเลสเครื่องมัดสัตว์เป็นของกำวล่วงยาก”^{๒๙}

กล่าวโดยสรุปการศึกษาถึงเรื่องอำนาจและการใช้อำนาจของผู้นำหรือของรัฐนั้นสำคัญมากเพราะการได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ การขยายอำนาจของผู้นำนั้นมีผลกระทบต่อสาธารณหรือประชาชนอย่างมาก ปัจจัยสำคัญขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจนั้นเองว่าจะใช้อำนาจนั้นไปในทางใด ถ้าหากว่าใช้อำนาจไปโดยไม่มีกรอบ หรือไม่คำนึงถึงขอบเขตของศีลธรรมแล้ว อำนาจนั้นก็สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคมโดยรวม เพราะอำนาจนั้นเป็นโลกในโลกล

๒.๒ ศึกษาแนวคิดทฤษฎี

๒.๒.๑ ทฤษฎีบทบาทหน้าที่บริหารของผู้นำ

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้คำจำกัดความของผู้บริหารว่า ผู้บริหารว่า ผู้บริหารเป็นบุคคล ซึ่งเป็นหัวหน้าหรือ “ผู้นำ” ของกลุ่มคนในองค์กรกิจการ เป็นผู้จัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ และประสานการปฏิบัติงานของฝ่ายต่างๆ รวมทั้งเป็นผู้รับผิดชอบทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำ^{๓๐} เช่นเดียวกับตนัย เทียนพุ่ม กล่าวถึงบทบาทผู้บริหารในฐานะผู้นำรูปแบบใหม่จะต้องปรับหรือพัฒนาตนเองขึ้นมาใน ๓ ลักษณะ ด้วยกันคือ

๑. บทบาทของนักออกแบบซึ่งเป็นบทบาทในการสร้างวิธีคิดทำให้เกิดระดับความเข้าใจอยู่ในระดับสูงสุด ที่เรียกว่ามีวิสัยทัศน์ร่วมกัน

๒. บทบาทของผู้สอนเป็นบทบาทที่ต่อเนื่องมาจากบทบาทแรกเมื่อสร้างวิธีคิดหรือระบบแผนกลยุทธ์ธุรกิจในองค์กรขึ้นมาแล้วจำเป็นต้องสอนให้ทุกคนได้เรียนรู้และนำไปสู่การเรียนรู้ทั้งองค์กร

^{๒๙}จรรยา สุภาพ, **หลักรัฐศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑.

^{๓๐}ธงชัย สันติวงษ์, **พฤติกรรมผู้บริหารโลกทางการตลาด ฉบับปรับปรุงใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : ปทุมช่าง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

๓. บทบาทของผู้สนับสนุนของผู้สนับสนุนช่วยเหลือ คือดำเนินการสนับสนุนทุกวิถีทางไม่ว่าจะเป็นทรัพยากร ผู้เชี่ยวชาญให้พนักงานในที่มเรียนรู้หรือผู้เชื่อมต่อกับความรู้จากภายนอกองค์กร หรือแม้กระทั่งสนับสนุนให้เกิดเครื่องมือหรือวิธีการเรียนรู้ของบุคคลที่ทีมงานและองค์กร^{๗๑}

บทบาทอันสำคัญของผู้นำในการบริหารองค์กรให้เกิดสันติสุขเพราะฉะนั้นผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้ฟังที่ดีด้วยคอยรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยเคารพรู้จักแยกแยะเหตุผลเมื่อได้รับฟังแล้ว บทบาทยุทธวิธีหน้าที่ของผู้นำ เป็นกรอบในการพิจารณา หน้าที่ (Function) ของผู้นำมีอยู่ ๗ ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDCRB

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กรมีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหา บุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

R คือ reporting หมายถึง หน้าที่สำคัญต่างๆ ในการประสานส่วนต่างๆ ของงานให้เข้าด้วยกันอย่างดี

B คือ budgeting หมายถึง หน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวกับงบประมาณในรูปของการวางแผนและการควบคุมด้านการเงินและการบัญชี^{๗๒}

คาร์ทซ์ (Katz, 1974)^{๗๓} กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ผู้บริหารอยู่ 3 ประการคือ

๑. บทบาทด้านการแก้ไข (remedial role) เกี่ยวกับข้อบกพร่องหรือการขาดประสิทธิภาพของหน่วยงาน

^{๗๑} ดนัย เทียนพุ่ม, การบริหารทรัพยากรบุคคลเรื่องการวางแผนอาชีพและแผนสืบทอดตำแหน่ง. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการจัดการงานบุคคล สมาคมจัดการงานบุคคลแห่งประเทศไทย ๒๕๔๐), หน้า ๒๕.

^{๗๒} พิทยา บวรวัฒนา, รัฐประศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑), หน้า ๔๒ .

^{๗๓} หลุยซา ปรีชาสุข, “บทบาทและปัญหาของหัวหน้าหรือผู้ช่วยด้านการตัดสินใจการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารข้อมูล ตามการรับรู้ของผู้บริหารการพยาบาล หัวหน้าหรือผู้ช่วยและพยาบาลประจำการ,” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ๒๕๓๒.

๒. บทบาทด้านการดำรงรักษา (maintaining role) โดยการคงไว้ซึ่งสภาวะสมดุลของหน่วยงาน

๓. บทบาทด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (innovative role) โดยการเสาะแสวงหาเพื่อริเริ่มโครงการในทิศทางใหม่ ๆ

บทบาทหน้าที่ของผู้นำ (Leadership Roles)

ผู้นำมีบทบาทและหน้าที่อย่างมากมาย เริ่มต้นแต่งานบริหารขั้นต่ำสุดจนถึงขั้นสูงสุดขององค์การผู้นำในกลุ่มที่ชอบเผด็จการอาจมีบทบาทหน้าที่อย่างหนึ่ง แต่ผู้นำในกลุ่มที่ชอบประชาธิปไตย อาจมีบทบาทและหน้าที่อีกอย่าง ดังคำกล่าวของฟาโยล ดังต่อไปนี้

ฟาโยล ยังได้พูดถึงบทบาทหน้าที่ของผู้นำไว้ ๑๖ ประการ^{๗๔} ดังนี้

๑. วางแผนงานอย่างสุขุม
๒. ดำเนินโครงสร้างของทรัพยากรและเป้าหมายทางธุรกิจ
๓. กำหนดสายการบังคับบัญชาตามลำดับ
๔. ประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
๕. มีการตัดสินใจที่แน่นอน
๖. เลือกคนงานอย่างมีหลัก
๗. บอกหน้าที่อย่างชัดเจน
๘. สนับสนุนความคิดริเริ่มและการรับผิดชอบ
๙. สร้างระบบความยุติธรรม เช่น จ้างและประหยัด
๑๐. รักษาระเบียบข้อบังคับ
๑๑. มีการลงโทษ
๑๒. รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมเหนือส่วนบุคคล
๑๓. มีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว
๑๔. มีการควบคุมในทุกกิจการ
๑๕. ควบคุมความเป็นระเบียบของบุคคลและวัตถุ
๑๖. ไม่เคร่งครัดต่อระเบียบจนเกินไป

อย่างไรก็ตามบทบาทและหน้าที่ของผู้นำทุกแบบก็มีบางประการที่สอดคล้องต้องกันจึงขอสรุปบทบาทและหน้าที่ของผู้นำโดยทั่วไป^{๗๕} ดังนี้

^{๗๔} ยงยุทธ เกษสาคร, ภาวะผู้นำและการจูงใจผล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ sk book net), หน้า ๑๑๔.

^{๗๕} พนม ลัมอารี ,กลุ่มสัมพันธ์ , (มหาสารคาม : ปรีดาการพิมพ์ , ๒๕๒๙), หน้า ๖๘-๗๑.

๑. ผู้นำในฐานะผู้บริหาร (The Leader as Executive) บทบาทที่เห็นได้ชัดที่สุดของผู้นำคือ บทบาทในฐานะเป็นผู้บริหาร ซึ่งประสานงานระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในองค์กรหรือในฐานะผู้ประสานงานภายในกลุ่มที่ตนเป็นผู้บริหาร ผู้นำประเภทนี้จะคอยช่วยให้งานของผู้ร่วมงานดำเนินไปด้วยดี ผู้นำจะอยู่ในฐานะเป็นผู้ควบคุมนโยบาย และกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และรับผิดชอบคอยติดตามให้มีการปฏิบัติตามนโยบายและ วัตถุประสงค์ของกลุ่มโดยครบถ้วนถูกต้อง

๒. ผู้นำในฐานะผู้วางแผน (The Leader as Planner) โดยปกติผู้นำมักทำหน้าที่วางแผนการปฏิบัติงานทุกชนิด เป็นผู้ตัดสินใจให้กับผู้ร่วมงานในการนำวิธีการมาใช้ หาวิธีการทำงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ ผู้นำทราบแผนการดำเนินงานทั้งหมดในองค์กร

๓. ผู้นำในฐานะผู้กำหนดนโยบาย(The Leader as Policy Maker) บทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้นำคือ การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่มและการวางนโยบาย โดยได้รับคำแนะนำหรือติชมของผู้ใต้บังคับบัญชา และกลุ่มผู้นำหรือเจ้านายที่มีตำแหน่งที่สูงกว่า

๔. ผู้นำในฐานะผู้เชี่ยวชาญ(The Leader as Expert) ผู้ใต้บังคับบัญชาส่วนมากหวังพึ่งผู้นำหวังพึ่งผู้นำ เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ความชำนาญในการปฏิบัติงานผู้นำจะทำหน้าที่คล้ายกับผู้ชำนาญการในงานด้านนั้นๆ

๕. ผู้นำในฐานะตัวแทนของกลุ่มเพื่อติดต่อกับภายนอก(The Leader as Controller of Internal Relations) เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มหรือองค์กรใดก็ตาม จะทำการติดต่อกับองค์กรภายนอกหมดทุกคนโดยตรงย่อมเป็นไปได้ ทางกลุ่มจะคัดเลือกผู้นำที่มีคุณสมบัติทำหน้าที่ติดต่อกับองค์กรภายนอกแทน ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม

๖. ผู้นำในฐานะผู้ควบคุมความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม(The Leader as Controller of Internal Relations) ผู้นำมักจะทำหน้าที่ควบคุมดูแลเรื่องต่างๆ ภายในกลุ่ม โดยเฉพาะเรื่องที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม

๗. ผู้นำในฐานะผู้ให้คุณและให้โทษ (The Leader as purveyor of Rewards and punishments) บุคลากร มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสนอให้คุณและให้โทษแก่บุคลากรอื่น หรือมีอำนาจให้คุณให้โทษ จะกลายเป็นผู้มีอำนาจสำคัญและกลายเป็นผู้นำในที่สุด

๘. ผู้นำในฐานะผู้ไกล่เกลี่ย (The Leader as Arbitrator and Mediator) มีการขัดแย้งใดๆ เกิดขึ้น บุคลากรคนใดมีความสามารถในการทำให้ข้อขัดแย้งหายไปหรือสามารถทำให้ฝ่ายที่ขัดแย้งเข้าใจกันได้ บุคลากรผู้นั้นมักจะกลายเป็นผู้นำในเวลาต่อมา

๙. ผู้นำในฐานะที่เป็นบุคคลตัวอย่าง (The Leader as Exemplary) บุคลากรที่มีความประพฤติดี หรือปฏิบัติงานดีจนได้รับการยกย่องอยู่เสมอว่า เป็นตัวอย่างที่ดีขององค์กร มักจะกลายเป็นผู้นำของบุคลากรที่อื่นได้โดยง่าย เพราะเป็นคนที่ได้รับการนับถือจากบุคลากรคนสำคัญขององค์กร

๑๐.ผู้นำในฐานะสัญลักษณ์ของกลุ่ม (The Leader as Symbol of the Group) ความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสำคัญอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกัน แต่การอยู่ร่วมกันเป็น

จำนวนมากจะทำให้ทุกคนมีความสามัคคีกันเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ดังนั้นในกลุ่มจึงมักจะมีบุคคลที่สมาชิกในกลุ่มยกย่องว่าเป็นที่ทำได้ยาก ดังนั้นในความรู้สึกที่ดีต่อเขาเสมอไม่ว่าจะในโอกาสใดและเขาจะดีด้วยกับคนทุก ๆ คน ขณะเดียวกันทางกระทำกรอันใด อันจะเป็นภัยต่อกลุ่มโดยเด็ดขาด บุคคลนี้จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของทางกระทำกรอันใด อันจะเป็นภัยต่อกลุ่มโดยเด็ดขาด บุคคลนี้จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม เป็นผู้นำทำนองเดียวกันกับประมุขของประเทศคือ พระมหากษัตริย์ หรือตำแหน่งประธานาธิบดีในบางประเทศ ซึ่งเป็นผู้นำของประเทศ อำนาจที่ผู้นำเหล่านี้มีจึงสูงสุดเหนือจิตใจคนภายในกลุ่ม

๑๑. ผู้นำในฐานะตัวแทนรับผิดชอบ(The Leader as Substitute For Individual Responsibility) กลุ่มคนบางกลุ่ม องค์กร หรือหน่วยงาน บางแห่งจะมีผู้นำคนหนึ่งหรือหลายคนอาสาเข้ารับผิดชอบต่อการตัดสินใจ และต่อการกระทำบางอย่างของบุคคลบางคนในกลุ่ม หรือรับผิดชอบต่อกิจการทั้งหมดที่คนกลุ่มนั้นกระทำลงไป โดยเหตุนี้บางทีในโอกาสต่อมาบุคลากรในกลุ่มจะมอบหมายให้ผู้นำมีอำนาจตัดสินใจกระทำกรใด ๆ แทนตนได้เพื่อป้องกันความผิดพลาดซึ่งอาจเป็นเหตุให้ผู้นำของตนต้องอยู่ในฐานะตัวแทนรับผิดชอบด้วย

๑๒. ผู้นำในฐานะผู้มีอุดมคติ (The Leader as ideal) ผู้นำบางคนมีความสามารถในการสร้างอุดมคติความเชื่อถือ และความศรัทธาต่าง ๆ แก่บุคคลอื่น ตลอดจนกระทั่งการสร้างคุณธรรมประจำใจและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของกลุ่ม อุดมคติดังกล่าวในตอนแรกอาจจะเป็นคำพูดของเขาที่ทุกคนพากันนิยมและปฏิบัติตาม ต่อมาก็กลายเป็นอุดมคติอย่างเป็นทางการของกลุ่มไป ผู้นำประเภทนี้มักจะเป็นนักพูด และนักคิดที่สมาชิกในกลุ่มให้ความเชื่อถือ

๑๓. ผู้นำในฐานะบิดามารดาผู้มีแต่ความกรุณา (The Leader as Parent Figure) ผู้นำประเภทนี้วางตัวเป็นผู้อาวุโสที่สุดในกลุ่มและมีบุคลิกลักษณะน่านับถือในฐานะเป็นบิดามารดาของกลุ่มหนึ่ง ซึ่งจะดูดำใครก็ตามผู้ที่ถูกดูดำนั้นไม่รู้สึกรังเกียจ เพราะ ทุกคนทราบดีว่าเป็นการดูดำด้วยความหวังดีเสมอ และผู้นำประเภทนี้จะเป็นที่พึงพอใจแก่สมาชิกทุกคนเมื่อมีความทุกข์ได้เสมอ

๑๔. ผู้นำในฐานะเป็นผู้รับความผิดแทน(The Leader as Scapegoat) ผู้นำที่รับผิดชอบและเป็นบิดาของกลุ่มทุกคนย่อมจะหวังได้ว่า เมื่อใดมีความเสียหายเกิดขึ้นตนเองจะต้องรับเป็นผู้ถูกลงโทษแทนสมาชิกในกลุ่ม บุคลากรในกลุ่มคนทุกคนทุกประเภทต่างก็ไม่ชอบที่จะรับผิดชอบเมื่อมีความผิดเกิดขึ้น จะโยนความรับผิดชอบไปให้สมาชิกคนอื่น ผู้ที่ถูกขัดความรับผิดชอบให้ก็อาจกลายเป็นผู้นำขึ้นมาในภายหลังได้เหมือนกัน เพราะเมื่อเหตุการณ์ร้ายนั้นผ่านไป สมาชิกในกลุ่มจะเห็นอกเห็นใจที่เขาเคยได้รับเคราะห์กรรมแทนพวกตนแต่เพียงผู้เดียว

๑๕. ผู้นำในฐานะให้คำปรึกษา (The Leader as Counselor) ผู้นำจะต้องเป็นผู้ให้ความกระจ่างแก่สมาชิกในกลุ่มในเรื่องต่าง ๆ ที่เขามาขอคำปรึกษาจะต้องยินดีรับฟังเรื่องความทุกข์ร้อนต่าง ๆ ที่สมาชิกระบายให้ฟัง และช่วยแก้ไขปัญหานั้น ๆ ของตนได้ด้วยดี

สรุปบทบาทและหน้าที่ของผู้นำและผู้บริหารทั้ง ๑๕ ประเภทดังกล่าวแตกต่างกันไป โดยลักษณะหน้าที่ความรับผิดชอบ หน้าที่ดังกล่าวก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มคนที่นำทีมการวางแผน การปฏิบัติงาน และบุคลิกภาพของผู้นำและผู้บริหาร จึงเปรียบเสมือนเป็นกระจกเงาบานใหญ่ส่องให้เห็นถึงลักษณะของสมาชิกในกลุ่มโดยส่วนรวมที่เขาได้เป็นผู้นำหรือผู้บริหารองค์การนั้น

องค์ประกอบบทบาทของผู้นำ ๔ ประการ

หลักบทบาทผู้นำมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ การกำหนดทิศทาง การจัดการระบบการทำงาน การมอบอำนาจ และแบบอย่างการเป็นผู้นำ ต่อไปนี้จะขอแสดงรายละเอียดในแต่ละหัวข้อดังนี้^{๗๖}

๑. การกำหนดทิศทาง (Path)

บทบาทผู้นำคือการทำการกำหนดทิศทาง หลักสำคัญของการกำหนดทิศทางประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ ความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholder Needs) ภารกิจและค่านิยม (Mission and Values) วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ (vision and Strategy) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง ในการที่จะทำให้องค์กรสามารถกำหนดทิศทางในการดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดตามความต้องการของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้เสีย (stakeholder Needs) อันได้แก่ ลูกค้า พนักงานผู้ถือหุ้น เป็นต้น

๒. การจัดระบบการทำงาน (Alignment)

บทบาทของผู้นำ การจัดการระบบการทำงานและสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในการจัดระบบการทำงาน ก็คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้องค์กรสามารถดำเนินไปตามวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่วางไว้อย่างสมบูรณ์ได้ แฟรงคลิน โคเวีย กล่าวถึงการจัดการระบบการทำงาน คือ วิธีการที่จะจัดการแบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินไปตามวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่วางไว้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ โดยคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ ๖ ประการ

- ๒.๑. การจัดกระบวนการที่ถูกต้อง (Right Process)
- ๒.๒. การจัดโครงสร้างที่ถูกต้อง (Right Structure)
- ๒.๓. การจัดบุคลากรให้ถูกต้องตามตำแหน่งงาน (Right People)
- ๒.๔. การจัดการเกี่ยวกับระบบข้อมูล (Right Information)
- ๒.๕. การจัดระบบการตัดสินใจที่ถูกต้อง (Right Decision)
- ๒.๖. การจัดการระบบการให้รางวัลผลตอบแทน (Right Rewards)

^{๗๖} FranklinCovey, **TheFourRoles Leadership**, usa.FranklinCovey Co.,Ltd.,1999),pp.8-11.

๓. การมอบอำนาจหน้าที่ (Empowerment)

บทบาทหน้าที่สำคัญประการที่ ๓ ของการเป็นผู้นำ ก็คือ การมอบอำนาจให้บุคคลผู้ทำหน้าที่รองลงมาหรือผู้ช่วยหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงเป็นผู้ปฏิบัติแทนโดยผู้นำเป็นผู้มอบอำนาจให้ การมอบอำนาจนี้ควบคู่ไปกับการมอบความรับผิดชอบให้แก่ผู้ที่ได้รับความไว้วางใจให้รับภารกิจหน้าที่ ผู้รับมอบอำนาจจะสามารถดำเนินการและตัดสินใจเกี่ยวกับงานได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยหลักที่เรียกว่าการกระจายอำนาจ (Decentralization)^{๗๗}

๓.๑ องค์ประกอบของการมอบอำนาจหน้าที่ (Elements of Empowerment) มีดังนี้คือ

๑. พนักงานได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานนั้น พนักงานมีความเข้าใจในการทำงาน มีข้อมูลรายละเอียดเพียงพอที่จะรับผิดชอบงานนั้นได้

๒. พนักงานได้รับความรู้และทักษะในการทำงานที่ช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายให้องค์กรมีการฝึกอบรมพนักงานให้มีความรู้และทักษะที่ใช้ในการทำงาน ความรู้และทักษะเหล่านั้นช่วยเพิ่มสมรรถภาพในการทำงานได้มากขึ้น

๓. พนักงานมีอำนาจในการตัดสินใจแทนได้ การทำงานในสภาพการแข่งขันในทุกวันนี้คือ การให้พนักงานมีอำนาจเพียงพอในการทำงานและการทำงานตามทิศทางขององค์กรโดยมีการควบคุมตนเอง

๔. พนักงานเข้าใจความหมายความสำคัญของผลที่เกิดจากการทำงานที่ได้รับมอบอำนาจมา ทำให้พนักงานเห็นความสำคัญและผลของการทำงาน ทำให้พนักงานปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมเพื่อที่จะทำให้บรรลุผลสำเร็จ

๕. พนักงานได้รับรางวัลการทำงาน การให้รางวัลแก่พนักงานอยู่บนพื้นฐานของความสำเร็จขององค์กร การได้รับกำไรมากขึ้นหมายถึงการที่พนักงานได้รับค่าตอบแทนเพิ่มขึ้น มีการแบ่งปันผลกำไรให้แก่พนักงาน รางวัลจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในการมอบอำนาจให้แก่พนักงานที่พนักงานจะได้รับจากการทำงาน

๓.๒ ความสำคัญต่อเนื่องของการมอบอำนาจ^{๗๘} (The Empowerment Continuum)

การทำงานในองค์กรในปัจจุบันนี้มีการมอบอำนาจในระดับต่าง ๆ ให้แก่พนักงาน ในบางองค์กร การมอบอำนาจหมายถึงการส่งเสริมให้พนักงานมีความคิดริเริ่มในขณะที่ผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้ายตามอำนาจหน้าที่ของตน ปัจจุบันวิธีการมอบอำนาจเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เริ่ม

^{๗๗} Franklin Covey, **The Four Roles Leadership**, (usa. Franklin Covey Co., Ltd., 1999), pp56.-69.

^{๗๘} เนตรพัฒนา ยาวีราช, **ภาวะผู้นำ และผู้นำเชิงกลยุทธ์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๓๗), หน้า๔๔-๔๕.

จากพนักงานระดับต้นที่ยังไม่มีการตัดสินใจใดๆ จนกระทั่งถึงระดับสูงขึ้นไป พนักงานตัดสินใจได้ เป็นทีมและมีการควบคุมตนเอง

ตารางที่ ๑ การแสดงหลักการมอบอำนาจหน้าที่^{๗๙}

<p>พื้นฐานด้านทักษะของบุคคล (Individual's skill base)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทักษะทางเทคนิควิธี (Technical skills) - ทักษะการทำงานเป็นทีม (team and communication skills) - ทักษะในการควบคุมตนเอง (self-management skills) (win – win relationships) 	<p>วัฒนธรรมในการมอบอำนาจ (Culture of Empowerment)</p> <ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารอย่างเปิดเผย (Mutual trust) - การให้รางวัลกับความร่วมมือ (Rewards) <p>การได้รับประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (For initiative and cooperation)</p>
<p>โอกาสในการมอบอำนาจ (Empowerment opportunities)</p> <ul style="list-style-type: none"> - การมอบหมายงาน (Delegation) - การมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย (participative goal setting) - ทีมงานควบคุมตนเอง (set-management) 	<p>ความมีวุฒิภาวะของบุคคล (individuals character development and emotional maturity)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความซื่อสัตย์ - การมีข้อผูกพันในความสำเร็จร่วมกัน - ความเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงให้ดีขึ้นและความรับผิดชอบของคน

๓.๓ ลักษณะของการมอบอำนาจหน้าที่

๑. เป็นการโอนหรือให้มีอำนาจหน้าที่ หรือผลกอำนาจหน้าที่ไปให้ผู้อื่นปฏิบัติงาน แทนไม่ใช่เป็นการให้อำนาจเด็ดขาดไปเลย แต่เป็นการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ให้แก่ผู้รับมอบที่จะปฏิบัติงานผู้มอบอำนาจจะมีสิทธิจะเรียกหรือถอนคืนได้ การให้อำนาจหรือโอนอำนาจหน้าที่เป็นการชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งพอเหมาะที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จไปได้เท่านั้นไม่ใช่ให้ถาวรตลอดไป

๒. ทำให้ผู้รับมอบอำนาจหน้าที่เกิดอำนาจมีภาระความรับผิดชอบร่วมกับผู้นำตามส่วนที่ได้รับมอบ

๓. อำนาจหน้าที่ที่รับมอบจะมีลักษณะลดหลั่นตามลำดับสายการบังคับบัญชา

^{๗๙} นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

๔. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่มอบให้ต้องได้สัดส่วนสมดุลกัน

๕. เมื่อมอบอำนาจหน้าที่แล้วผู้มอบยังต้องรับผิดชอบในผลงานความผิดพลาดเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

๔. แบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling)^{๕๐}

บทบาทที่สำคัญยิ่งประการที่ ๔ ของการเป็นผู้นำก็คือ แบบอย่างการเป็นผู้นำ ซึ่งเป็นการกำหนดคุณสมบัติ คุณลักษณะ ตลอดจนความสามารถที่สำคัญของการเป็นผู้นำ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือของทั้งบุคคลภายในและภายนอกองค์กรนั้น ๆ

ปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาคุณสมบัติ คุณลักษณะของการเป็นผู้นำก็คือ การพัฒนาศักยภาพของบุคคลซึ่งเป็นผู้นำ เมื่อมีผู้นำได้มีการพัฒนาศักยภาพของตน (Developing Personal Potential) ก็ย่อมทำให้ผู้นำนั้นมีคุณภาพทั้งในเรื่องส่วนตัว การดำเนินชีวิต และการงาน เป็นที่ยอมรับและเป็นที่น่าเชื่อถือของบุคคลทั่วไปทั้งภายในและภายนอกองค์กร^{๕๑}

ผู้นำเป็นบุคคลที่ทุกคนให้การยอมรับสิ่งสำคัญผู้นำต้องปฏิบัติตัวตนเป็นแบบอย่างให้กับผู้ใต้ภาคบังคับบัญชาเชื่อฟังรวมทั้งลักษณะนิสัยทำให้น่าเคารพนับถือดังที่ได้กล่าวต่อไปนี้

ลักษณะนิสัย ๗ ประการ (Seven habits) ของสตีเฟน โควีย์ (Stephen Covey) ถือเป็นวิธีการในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลซึ่งเป็นผู้นำเพื่อเป็นผู้นำที่ดี เป็นที่ยอมรับนับถือ ตลอดจนมีความน่าเชื่อถือของบุคคลทั่วไปซึ่งเขาได้อธิบายถึงนิสัยที่สำคัญประกอบกับความรู้จักชะและ ความปรารถนาของบุคคลที่ต้องการความสำเร็จ แนวทางกับความดีวุฒิภาวะอย่างต่อเนื่องกันจากความไม่เป็นอิสระถึงความเป็นอิสระในตนเองและความเป็นอิสระระหว่างกัน ลักษณะนิสัยแต่ละอย่างนี้อยู่บนพื้นฐานของแต่ละบุคคลในอดีต ประกอบกับวุฒิภาวะอย่างต่อเนื่องที่ได้พัฒนานิสัย ของบุคคลให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องการความสัมพันธ์ระหว่างความตระหนักในสิ่งที่ดีที่ต้องการให้เกิดขึ้นโดยผ่านการประสานการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่ทำให้การดำเนินชีวิตและการงานดีขึ้นโดยใช้ประสบการณ์ที่มีมากมายมหาศาลแลกเปลี่ยนกันระหว่างบุคคล^{๕๒}

ลักษณะนิสัยประการแรก การปฏิบัติเชิงรุก (Be proactive) การเป็นปฏิบัติเชิงรุกหมายความว่าไม่เพียงแต่คิดริเริ่มเท่านั้น แต่หมายถึงความรับผิดชอบในชีวิตของตนเอง คนที่มี

^{๕๐}Franklin Covey, **The Four Roles Leadership** , (usa.Franklin Covey Co.,Ltd.,1999),pp70-80.

^{๕๑}เนตต์พัฒนา ยาวีราช ,ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์, หน้า ๑๔๖- ๑๔๗ .

^{๕๒}นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

การปฏิบัติเชิงรุกตระหนักว่าเรามีความสามารถในการเลือกและการกระทำอย่างสมบูรณ์ไม่ตำหนิผู้อื่นหรือสภาพชีวิตของตนเอง

ลักษณะนิสัยประการที่สอง เริ่มจากจุดสุดท้ายที่ต้องการในจิตใจ (Begin with the End in Mined) หมายถึง การทำความเข้าใจจิตใจตนเองอย่างชัดเจน จินตนาการถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการ ดังเช่นความสำคัญของวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ที่ผู้นำกำหนดไว้สำหรับอนาคต และทำให้ทุกคนเดินไปตามทิศทางเดียวกัน แต่ละคนเริ่มจากจุดสุดท้ายที่ต้องการไว้ในใจ หมายถึงการรู้ว่าต้องการอะไร สิ่งนั้นมีความสำคัญอย่างไร เพื่อจะได้ใช้ชีวิตในแต่ละวันในวิถีทางที่จะสร้างวิสัยทัศน์นั้นให้เป็นจริงได้ การมีเป้าหมายที่ชัดเจนและการวางแผนลักษณะนิสัยนี้ช่วยนำทางและเป็นหลักที่มีคุณค่าต่อความสำเร็จในที่สุด

ลักษณะนิสัยประการที่สาม ทำสิ่งแรกก่อน (Put things first) หมายถึง การควบคุมเวลาและการทำงานที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายที่ต้องการ จัดลำดับความสำคัญของงานที่ต้องทำก่อนจัดการตนเองได้เป็นอย่างดีว่าควรทำอะไร ทำในเวลาใด และทำอะไรก่อนหลังเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างงานและนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จ

ลักษณะนิสัยทั้งสามประการนี้เกี่ยวกับการสร้างความเป็นอิสระของตนเอง จากนั้นนำมาเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่นการคำนึงถึงผู้อื่น ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่ง (Covey) เรียกว่า ชัยชนะจากคนจำนวนมาก (Public Victories) ประกอบด้วยการสื่อสารกับผู้อื่นเป็นอย่างดี การทำงานร่วมกันเป็นทีม การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางบวกด้วยความไวเนื้อเชื่อใจ การเอาใจใส่และการยอมรับนับถือซึ่งกันและกันตั้งนิสัยต่อไปนี้

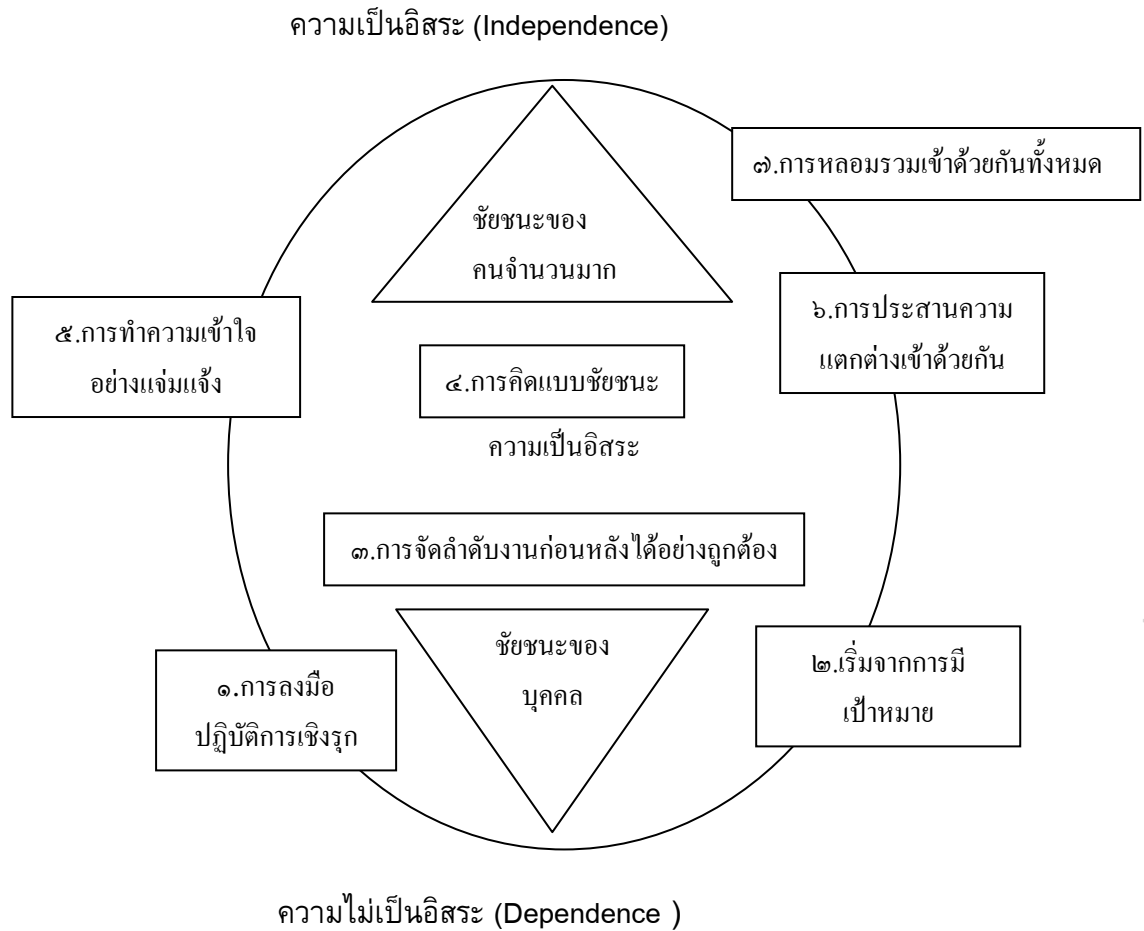
ลักษณะนิสัยประการที่สี่ การคิดที่ทำให้เกิดชัยชนะทั้งสองฝ่าย (Think win-win) หมายถึง การคิดที่ทำให้เกิดความเข้าใจว่าหากขาดการประสานงานร่วมมือกันแล้ว องค์กรไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้ เมื่อผู้นำเข้าใจเช่นนี้ก็จะประสานการทำงานในวิถีทางที่เกิดความไวเนื้อเชื่อใจกันและทำให้ทุกคนกลายเป็นผู้ชนะ ทำให้เกิดผลประโยชน์และความพึงพอใจร่วมกัน

นิสัยประการที่ห้า (Seek First Understand, Then to Be Understood) หลักเกณฑ์ข้อนี้หมายความว่า กุญแจสำคัญคือการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลหลายคนจะไม่ฟังด้วยความตั้งใจเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความเข้าใจประการแรกต้องมีการฟังด้วยความเข้าใจถึงภายในจิตใจบุคคลที่มีความรู้สึกอย่างไร

ลักษณะนิสัยประการที่ ๖ (Synergize) หมายถึง หลักการที่ผสมผสานกันระหว่างการกระทำที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่ทำงานร่วมกันในการมีความคิดริเริ่มในทางเลือกใหม่และการแก้ไขปัญหา การหลอมรวมกันระหว่างบุคคลเกิดจากการมีความคิดเห็นตรงกัน การมีความคิดเห็นตรงกันทำให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างและทำให้เกิดประโยชน์และช่วยเสริมจุดแข็งและจุดอ่อนลงด้วยการประสานความแตกต่างเข้าด้วยกัน

นิสัยประการที่เจ็ด (Sharpen the Saw) หมายถึง เมื่อได้ผ่านลักษณะนิสัยทั้ง ๖ ประการดังกล่าวแล้วมาถึงกระบวนการสร้างความต่อเนื่องในการทำอะไรใหม่ๆ ทั้งทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางจิตวิญญาณ และการยอมรับของทุกคน การรวมลักษณะนิสัยทั้งหมดได้อย่างเข้มแข็ง

ตารางแผนภูมิที่ ๒ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะนิสัย ๗ ประการของความสำเร็จสูงสุดของบุคคล

เป้าหมายสำคัญบทบาทของผู้นำ^{๘๓}

๑. เป้าหมาย

บทบาทของผู้นำ ได้ชี้ให้เห็นว่า การเป็นผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้นำควรจะต้องมีหลักการในการดำเนินงานอย่างไร เพื่อจะทำให้องค์กรสามารถดำเนินอยู่ได้อย่างมั่นคงตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยการเน้นให้เห็นเป้าหมายสำคัญ ๓ ประการ คือ

^{๘๓}Franklin Covey , **The Four Roles Leadership**, pp, (usa.Franklin Covey Co.,Ltd.,1999),.

๑. การพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำ
 ๒. การพัฒนาบุคลากรในองค์กร
 ๓. การพัฒนาองค์กรเพื่อให้สามารถดำเนินงานทุกอย่างไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)
- เมื่อพิจารณาเป้าหมายสำคัญทั้ง ๓ ประการข้างต้นแล้ว สามารถจะทำตารางแสดงบทบาทผู้นำ ๔ ประการกับเป้าหมายได้ดังนี้คือ

ตารางที่ ๓ แสดงบทบาทหน้าที่ผู้นำ ๔ ประการกับเป้าหมาย

บทบาทหน้าที่	เป้าหมาย
๑. กำหนดทิศทาง (Path finding)	๑. การพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำ ๒. การพัฒนาบุคลากรในองค์กร ๓. การพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด
๒. การจัดการระบบการทำงาน (Alignment)	๑. การพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำ ๒. การพัฒนาบุคลากรในองค์กร ๓. การพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด
๓. การมองอำนาจ (Empowerment)	๑. การพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำ ๒. การพัฒนาบุคลากรในองค์กร
๔. แบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling)	๑. การพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำ ๒. การพัฒนาบุคลากรในองค์กร

๒. ปัจจัยการเป็นผู้นำ

การเป็นผู้นำที่ดีประกอบด้วยปัจจัยหลายๆ ด้านที่ทำให้บุคคลหนึ่งมีความเป็นผู้นำขึ้นมาจนเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลต่างๆ ได้ ปัจจัยเหล่านี้ประกอบด้วย ปัจจัยที่เกิดจากทัศนคติของตัวผู้นำเอง ปัจจัยที่เกิดจากผู้ร่วมงานและปัจจัยที่เกิดจากสภาพแวดล้อม ปัจจัยดังกล่าวช่วยส่งเสริมความเป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมแตกต่างกันดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๔๔}

๑. ปัจจัยที่เกิดจากทัศนคติของตัวผู้นำเองหมายถึงตัวผู้นำเองที่มีทัศนคติต่อตำแหน่งในความสามารถในการนำ และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความเชื่อมั่นในตนเอง เชื่อมั่นในความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่ตนเองมอยู่ในการพิจารณาสิ่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน ด้วยมีความไว้วางใจในผู้ร่วมงาน มีทัศนคติที่ดีต่อหน้าที่ที่รับผิดชอบมี

^{๔๔}เนตต์พัฒนา ยาวีราช, ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์, หน้า ๑๑ .

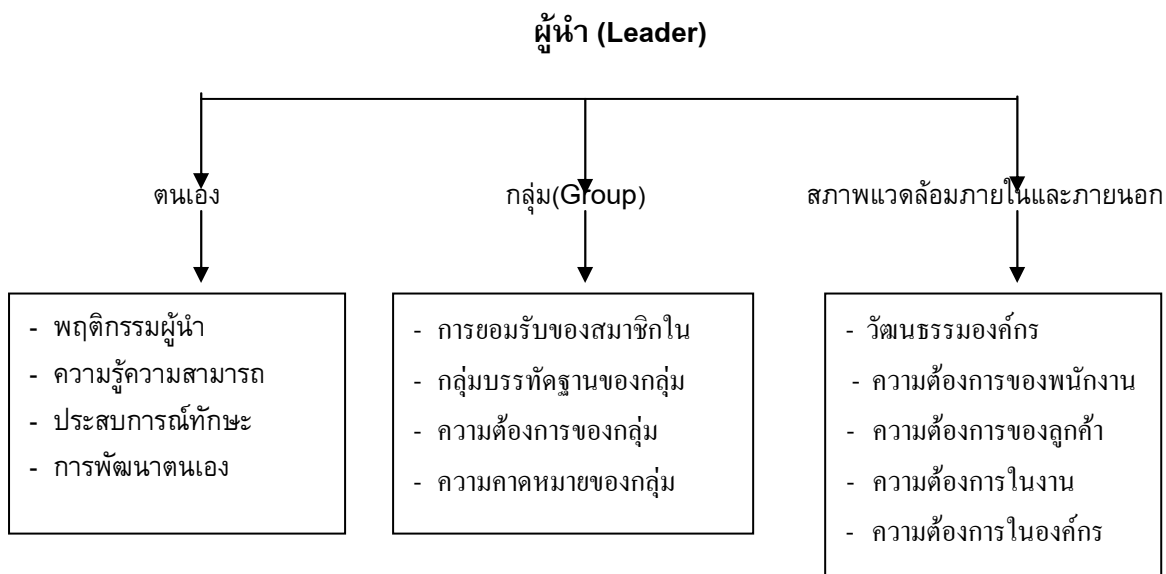
ทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ และกิจการงานที่รับผิดชอบ มีความภาคภูมิใจในงานที่ตนเองปฏิบัติหน้าที่ เห็นคุณค่าของงานที่ทำ

๒. ปัจจัยที่เกิดจากผู้ร่วมงาน หมายถึงผู้ร่วมงานมีพฤติกรรมที่ดีในการสนับสนุนการทำงานของผู้นำ สามารถนำเอาความคิด ความต้องการของผู้นำมาปฏิบัติได้อย่างบังเกิดผลตามที่ผู้นำต้องการ สามารถทำงานร่วมกันได้มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันมีความพร้อมที่จะทำงานและมีความรับผิดชอบในงาน สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อันเกิดจากการทำงานได้ สามารถใช้ประสบการณ์ในการทำงานได้อย่างดี มีทัศนคติที่ดีต่อผู้นำ มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในตัวผู้นำ

๓. ปัจจัยที่เกิดจากสภาพแวดล้อม หมายถึงสภาพแวดล้อมต่างๆ ขององค์กรมีผลกระทบต่อความเป็นผู้นำ หากผู้นำสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมขององค์กรได้ ก็จะทำให้ผู้นำอยู่ในสภาวะการณ์ที่ดี สภาพแวดล้อมต่างๆ ในองค์กรที่มีผลกระทบต่อผู้นำ ได้แก่ ลักษณะขององค์กร โครงสร้างขององค์กร ระบบการทำงาน ระเบียบวิธีปฏิบัติ อิทธิพลของกลุ่มในองค์กรในการให้ความร่วมมือ สนับสนุนหรือขัดขวางการทำงานของผู้นำ หากกลุ่มมีความผูกพันและยอมรับนับถือในตัวผู้นำ ก็จะทำให้ผู้นำได้รับความสำเร็จในการทำงานมากขึ้น

ความสัมพันธ์กับภายนอกก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความเป็นผู้นำ หมายถึงการที่ผู้นำความสัมพันธ์กับกลุ่มหรือบุคคลภายนอกอันมีอิทธิพลต่อการทำงาน ก็จะมีผลต่อความเป็นผู้นำที่กว้างขวางในทางสังคม ผู้นำสามารถใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกเพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรได้ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมกับการเป็นผู้นำย่อมมีความเป็นปัจจัยต่อกันและมีความสัมพันธ์อย่างยิ่ง โดยสามารถแสดงสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำดังรูปต่อไปนี้

ตารางที่ ๔ แผนภูมิสภาพแวดล้อมขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

คุณสมบัติและบทบาทผู้นำที่ดี

เมื่อได้ศึกษาการวิเคราะห์หลักการและองค์ประกอบของบทบาทผู้นำตามแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำทางตะวันตก แล้ว สามารถสรุปคุณสมบัติของผู้นำที่ดีได้ดังนี้

๑. เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความคิดกว้างไกลและมีทิศทางที่ชัดเจน และสามารถบอกกล่าววิสัยทัศน์และทิศทางขององค์กรต่อผู้ปฏิบัติงานได้ชัดเจน ทำให้เกิดความร่วมทำงานกับผู้ปฏิบัติงาน เพื่อจะนำทีมไปสู่วิสัยทัศน์นั้น
๒. เป็นผู้มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ และน่าไว้วางใจแก่ความเชื่อถือและการยอมรับของบุคคลทั้งภายในภายนอกองค์กร
๓. เป็นผู้มีความสามารถ มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการจัดระบบการทำงานที่ดีและสามารถจัดระบบงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ปัจจุบัน
๔. เป็นผู้ที่มีการตัดสินใจในการแก้ปัญหาอย่างถูกต้องเป็นนักวางแผนและนักกลยุทธ์
๕. เป็นผู้มีความสามารถในการกระจายอำนาจ หรือมอบอำนาจให้กับผู้ร่วมงานอย่างถูกต้องและเหมาะสม
๖. เป็นผู้มีความสัมพันธ์ (Relationship) ที่ดีกับบุคคลต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร มีความสามารถในการจูงใจผู้อื่นได้อย่างดี
๗. เป็นแบบอย่างที่ดี (Be a model) ทั้งทางด้านส่วนตนเองและด้านการทำงาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของบุคคลต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร

ผู้นำที่ดีมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารงานทั้งในองค์กรของรัฐและองค์กรเอกชนเพื่อให้ได้เรียนรู้ว่า “บทบาทผู้นำ” หรือผู้บริหารสูงสุดขององค์กรเป็นสำคัญที่จะประสบความสำเร็จและล้มเหลวในการบริหารงาน (บริหารชุมชน) มีคุณลักษณะประจำตัว ๖ ประการคือ

๑. เป็นผู้กว้าง มองไกล มิใช่กบในกะลา มีมุมมองที่เปิดกว้างจากภายนอกเข้ามาภายใน (Outside - in)
๒. เป็นคนประเภทที่มีความกระตือรือร้นอย่างแรงกล้าอยู่ในสายเลือด ในอันที่จะให้ผู้อื่นยอมรับและปฏิบัติตามความคิด ความเชื่อของตนกำหนดวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายความสำเร็จของชุมชนมีการวางแผนเป็นแม่บทชักชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
๓. ผู้นำองค์กรเหล่านี้มีความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมองค์กร ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน
๔. เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ยาวไกล ในการพัฒนาชุมชน
๕. ผู้นำนำความคิดที่ดีที่สุด ที่มีอยู่มาใช้สนับสนุนส่งเสริมให้คนในองค์กรนำความคิดที่ดีๆ ไม่ว่าจะมาจากแหล่งใดมาใช้แม้จะเป็นของคู่แข่งก็ตาม

๖. เป็นผู้นำที่ทำให้องค์กรมีความรู้วิชาการทางด้านภาวะผู้นำมีความก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา^{๔๕}

ผู้นำที่มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารงานทั้งในองค์กรของรัฐและองค์กรเอกชนเพื่อให้เรียนรู้ว่า “บทบาทผู้นำ” ผู้นำองค์กรที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จเนื่องจากเพราะสาเหตุอะไร ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

๑. มีความหยิ่งยะโส โอหัง คิดว่าตัวเองทำถูกต้องเสมอและคนอื่นผิดอยู่ตลอดเวลา
๒. ชอบทำตัวเป็นคนเด่น ต้องการสร้างความเป็นศูนย์รวมสนใจของผู้อื่นตลอดเวลา
๓. มีอารมณ์แปรปรวน ไม่คงเส้นคงวาคาดหมายไม่ได้ต้อนรับประชาชนมาติดต่อ
งาน

๔. ระวังตัวเกินเหตุ ไม่กล้าตัดสินใจ รอบคอบเกินควร
๕. ไม่ไว้ใจใคร มองคนในชุมชนในแง่ลบตลอดเวลา
๖. ลอยตัวอยู่เหนือปัญหา ไม่ร่วมรับผิดชอบเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์กับใคร
๗. ขาดความซื่อสัตย์สุจริต หลีกเลี้ยงกตिकाเพื่อผลประโยชน์ของส่วนตนและพวก

พ้อง

๘. ชอบทำตัวประหลาด แยกแยกไปจากคนอื่นเพื่อความสนุกหรือความสนใจของตัวเอง

๙. ชอบเอาใจทุกคน เสมือนหนึ่งพยายามที่คว่ำรางวัลว่าเป็นที่มีชื่อเสียงโด่งดัง
๑๐. ชอบความสมบูรณ์แบบ ตรวจสอบแก้ไขแต่เรื่องหยุมหยิมทำเรื่องเล็กให้ถูกต้องแต่ทำเรื่องใหญ่ๆ ผิดพลาด

๑๑. ดื้อเจียบ ชอบพูดอย่างและทำอย่างปากกับใจไม่ตรงกัน มีวาระซ่อนเร้น^{๔๖}
กล่าวโดยสรุปว่าผู้นำมีส่วนสำคัญในการบริหารองค์กรจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจะศึกษาเรียนรู้ความสำเร็จและล้มเหลวขององค์กรอื่นๆ เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาให้องค์กรมีคุณภาพสามารถอยู่ในสังคมอย่างสันติสุข เพื่อความเจริญก้าวหน้าขององค์กรตลอดไปผู้นำจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันยุคสมัย

จากการศึกษาวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ของผู้นำที่ดี ตามแนวคิดและทฤษฎีพอสรุปบทบาทหน้าที่ของผู้นำตามแนวตะวันตกประกบคู่กับผู้นำเชิงพุทธ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ดังนี้

^{๔๕} ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์, ภาวะผู้นำ : สินค้าที่กำลังขาดแคลน, ผู้จัดการรายสัปดาห์, ปีที่ ๒๐

ฉบับที่ ๑๑๑ (๑๗/๓/๒๕๕๑) : A ๑๓.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๐๐.

ตารางที่ ๕ การสรุปบทบาทหน้าที่ของผู้นำที่ดี

บทบาทหน้าที่ของผู้นำที่ดี
๑. เป็นผู้นำในทางความคิด โดยรู้จักคิดริเริ่มและสนับสนุนให้เกิดความคิดริเริ่มอย่างกว้างขวางในองค์กร (Path finding) โดยกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด
๒. เป็นผู้รู้จักการบริหารระบบงานอย่างดี และสามารถนำทางในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง (Alignment)
๓. เป็นผู้รู้จักมอบอำนาจและความรับผิดชอบให้แก่บุคคลที่เหมาะสม เพื่อให้การทำงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Empowerment)
๔. เป็นแบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling) ที่ดีเป็นตัวอย่างของบุคคลทั่วไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า บทบาทและหน้าที่ของผู้นำที่ดียุคสมัยใหม่สามารถนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จที่มั่นคง มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อความอยู่รอดขององค์กรที่ยั่งยืนในอนาคตตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ย่อมประกอบด้วย ๔ บทบาทหน้าที่ที่สำคัญคือ

๑. การกำหนดทิศทาง (Path finding) เป็นการกำหนดเป้าหมาย ทิศทางขององค์กรให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่วางไว้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของความเป็นผู้นำของตน การพัฒนาบุคลากรในองค์กร และการพัฒนาองค์กรให้องค์กรเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๒. การจัดการระบบการทำงาน (Alignment) เป็นการจัดระบบการทำงานให้มีโครงสร้างอย่างเป็นระบบ ทำให้การทำงานขององค์กรสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่วางไว้ เพื่อพัฒนาการบริหาร ระบบการทำงาน และบุคลากรให้มีศักยภาพอย่างต่อเนื่องในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๓. การมอบอำนาจ (Empowerment) เป็นการมอบอำนาจและความรับผิดชอบให้แก่บุคคลที่เหมาะสมมุ่งการทำงานเป็นทีมเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายขององค์กร และเพื่อมุ่งพัฒนาศักยภาพของการบริหารตนเองและการบริหารบุคลากรให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในการทำงานตลอดไป

๔. แบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling) เป็นการมุ่งพัฒนาผู้นำให้มีศักยภาพและคุณภาพตามลักษณะนิสัย ๗ ประการ (seven habits) ของสตีเฟน โควีย์ เพื่อให้ผู้นำมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเพื่อให้บุคลากรในองค์กรถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตาม ตลอดจนจนเป็นการสร้างแบบอย่างที่มีคุณภาพในการบริหารคนในองค์กรต่อไป บทบาทหน้าที่ของผู้นำที่ดีในสมัยปัจจุบันนี้ มุ่งเน้นที่จะให้เกิดการพัฒนาการบริหารตนเอง การบริหารงาน และการบริหารองค์กรอย่างต่อเนื่อง และอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ทฤษฎีบทบาทของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำคือการที่ผู้นำใช้อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในหมู่คณะ เพื่อความสมหวังตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ร่วมกันที่ทำให้เกิดความรักสามัคคีความร่วมมือในกิจการต่างๆ ลักษณะผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพสูงจะประกอบด้วย ความเฉลียวฉลาด มีบุคลิกภาพดี ผู้นำในยุคนี้ได้แก่ พระเจ้าโนโปเลียน อิตเลอร์ ฟอซบุรรมคำแห่งมหาราช เช่น ตัวอย่างการศึกษาเกี่ยวกับ Trait Theories ของ Gardner^{๘๗} ได้แก่

๑. The tasks of Leadership กล่าวถึงงานที่ผู้นำจำเป็นต้องมี ๙ อย่างได้แก่ มีการกำหนดเป้าหมายของกลุ่ม มีบรรทัดฐานและค่านิยมของกลุ่ม รู้จักสร้างและใช้แรงจูงใจ มีการบริหารจัดการ มีความสามารถในการปฏิบัติการ สามารถอธิบายได้ เป็นตัวแทนกลุ่ม แสดงถึงสัญลักษณ์ของกลุ่ม และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

๒. Leader - Constituent Interaction เชื่อว่าผู้นำต้องมีพลังวิเศษเหนือบุคคลอื่นหรือมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นๆ เพื่อที่สนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐาน ความคาดหวังของบุคคลและผู้นำต้องมีความเป็นตัวของตัวเองสามารถพัฒนาตนเองและพัฒนาให้ผู้อื่นตามมีความแข็งแกร่ง และสามารถยืนหยัดด้วยตนเองอย่างอิสระทฤษฎีนี้พบว่า ไม่มีคุณลักษณะที่แน่นอนหรือชี้ชัดของผู้นำ เพราะผู้นำอาจไม่แสดงลักษณะเหล่านี้ออกมา ทฤษฎีลักษณะของผู้นำที่เด่นของ Yukl และ Certo เห็นว่าผู้นำจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้ดี
๒. มีความไวต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้
๓. มีความทะเยอทะยานและมุ่งมั่นต่อความสำเร็จ
๔. ความตั้งใจแน่วแน่
๕. มีความร่วมมือร่วมใจเป็นอย่างดี
๖. มีความเด็ดขาด
๗. มีความไวใจได้
๘. มีอิทธิพลเหนือคนอื่น
๙. มีความริบตัวน
๑๐. มีความกระชั้นกระย่อ
๑๑. มีความเชื่อมั่นในตัวเอง
๑๒. มีความอดทน
๑๓. ความรับผิดชอบ

^{๘๗}ศิริพร พูนชัย, "ผู้นำและภาวะผู้นำ", <www.rtanc.act> .๒ /8/๒๕๕๑.

หลักทฤษฎีลักษณะของผู้นำที่เด่นในส่วนของ (samuel c.certo) มีความเห็นว่าผู้นำจะต้องมีลักษณะในการศึกษาดังนี้

๑. มีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์มั่นคง
๒. เป็นผู้นำที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์มั่นคง
๓. มีความไวใจได้และมีความทะเยอทะยานต่อความสำเร็จ
๔. มีทักษะในการเข้าสังคมและสามารถปรับตัวเข้ากับกลุ่มต่าง ๆ ได้ดี
๕. มีความต้องการสถานภาพและตำแหน่งทางสังคม - เศรษฐกิจ^{๘๘}

กล่าวโดยสรุปแนวคิดทฤษฎีคุณลักษณะภาวะผู้นำของ yukl และ samuel c certo เป็นผู้นำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีลักษณะความเป็นผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพสูงมีความเฉลียวฉลาด มีบุคลิกภาพการเป็นผู้นำและต้องมีความสามารถ

มหาวิทยาลัยโฮไอโฮได้ทำการวิจัยพฤติกรรมของผู้นำโดยพัฒนาแบบสอบถามที่เรียกว่า Leader Behavior Description Questionnaire (LBDQ) และพบว่าพฤติกรรมผู้นำสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ มิติ^{๘๙} คือ

๑. ปัจจัยที่มุ่งงาน (Initiating structure) หมายถึงผู้นำมีการกำหนดรูปแบบการทำงาน ระบบบทบาทที่ชัดเจนของผู้ปฏิบัติงาน จัดวางรูปแบบระบบการทำงานและขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน
๒. ผู้นำที่มุ่งความสัมพันธ์ (Consideration) หมายถึง ผู้นำที่ให้ความอบอุ่นความเป็นมิตร และบรรยากาศที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา

แนวทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยมิชิแกน (University of Michigan Studies) ลิเคิร์ทและคณะ^{๙๐} แห่งมหาวิทยาลัย Michigan ได้ทำการศึกษารูปแบบผู้นำโดยแบ่งออกได้ เป็น ๒ รูปแบบคือ

๑. รูปแบบผู้นำที่ให้ความสำคัญกับงาน (Job-Centered) เป็นแบบที่ผู้นำควบคุมเน้นการควบคุมงานสร้างกฎระเบียบและข้อบังคับในการปฏิบัติงาน จึงทำให้ผู้ปฏิบัติงานไม่มีอิสระในการทำงาน และมีความรู้สึกเหมือนถูกบังคับ ทำให้ขวัญในการปฏิบัติงานต่ำ
๒. รูปแบบที่ให้ความสำคัญกับคนงาน (Employee - Centered) ผู้นำให้ความสนใจความอยู่ดีกินดีของผู้ปฏิบัติงาน สร้างกลุ่มงานที่มีประสิทธิภาพและการให้ทุกคนมีอิสระในการทำงาน และเน้นการสรวลสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคล

^{๘๘} พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ , พฤติกรรมองค์การ ,(กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ ๒๕๔๕) , หน้า ๑๑๗.

^{๘๙} Ralph Stogdill and A.E. Koons, 1965, quoted in Dessler Gary , **Management : Principles and Practices For Tomorrow' s Leaders, 3rd.**, (new Jersey : Person Edarson Education, Inc., 2004) ,P.300.

^{๙๐} Renis Likert et. al, 1961 ,quoted in Dessler Gary , **Management : Principles and Practices For Tomorrow' s Leaders,3rd ed.**, (New Jersey : Peason Education, Inc., 2004) , P.302.

ลิเคิร์ท สรุปว่ารูปแบบผู้นำที่มีประสิทธิภาพนั้นคือผู้นำที่ให้ความสนใจกับผู้ปฏิบัติงาน และพยายามสร้างทีมงานเพื่อให้การทำงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์

Robert Blake และ Jane S. Mouton^{๑๑} กล่าวว่าภาวะผู้นำที่ดีมีปัจจัย ๒ อย่าง คือคน (people) และผลผลิต (Product) โดยกำหนดคุณภาพและลักษณะสัมพันธภาพของคนเป็น ๑-๙ และกำหนดผลผลิตเป็น ๑-๙ ตามแนวคิดของ Blake and Mouton แบ่งรูปแบบของผู้นำออกเป็น ๕ รูปแบบ คือ

๑. ผู้นำแบบมุ่งเน้นงาน (๙, ๑) (Impoverished Authority-Compliance) ผู้นำแบบนี้จะมุ่งเน้นงานมากกว่าเน้นคน มุ่งแต่ทำงานให้สำเร็จโดยไม่คำนึงถึงความต้องการของคนจะเข้มงวดต่อวิธีการทำงานและระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด รูปแบบการบริหารจะเป็นแบบการใช้อำนาจและต้องการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเชื่อฟัง

๒. ผู้นำแบบมุ่งเน้นคน (๑, ๙) (Country club Management) ผู้นำแบบนี้ตรงกันข้ามกับแบบมุ่งเน้นงาน โดยจะเน้นคนเป็นหลักเน้นงานน้อย และจะเน้นการรักษาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่ราบรื่น ต้องการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความพึงพอใจปฏิบัติงาน

๓. ผู้นำแบบปล่อยปละละเลย (๑, ๑) (Impoverished Management) ผู้นำแบบนี้มีความสนใจต่ำมากทั้งงานและคน มักจะบริหารในลักษณะทำงานประจำไปเรื่อยๆ ไม่มีจุดมุ่งหมายต้องการเพียงแต่ให้ตนเองเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรเท่านั้น

๔. ผู้นำแบบเดินสายกลาง (๕, ๕) (Middle of the road Management) ผู้นำแบบนี้เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับงานและคนในระดับปานกลาง เป็นบุคคลที่ชอบประนีประนอมจะสร้างผลงานในระดับปานกลาง เขาจะทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปโดยไม่มีการคาดหมายที่สูงมากนัก

๕. ผู้นำแบบที่มงาน (๙, ๙) ซึ่งให้ความสนใจมากทั้งงานและคนเพื่อให้เกิดผลสำเร็จสูงสุดในการบริหารงาน อำนาจสั่งการวินิจฉัยและอำนาจการปกครองบังคับบัญชายังอยู่ ผู้ใต้บังคับบัญชามีการยอมรับความสามารถของแต่ละบุคคล ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน

กล่าวโดยสรุปการทำงานมุ่งเน้นการทำงาน รูปแบบบริหารเพื่อให้เกิดผลสูงสุดเป็นแบบการใช้อำนาจและต้องการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเชื่อฟังยอมรับในการทำงาน

Douglas McGregor เป็นจิตวิทยาสังคมชาวอเมริกา ทฤษฎีแรงจูงใจและทฤษฎีความต้องการขั้นพื้นฐานของมาสโลว์ ซึ่ง McGregor มีความเห็นว่า การทำงานกับคนจะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์ คือ มนุษย์มีความต้องการพื้นฐาน และต้องการแรงจูงใจ ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องให้สิ่งที่ผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาต้องการจึงจะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความศรัทธา และกระตุ้นหรือช่วยกันปฏิบัติงานให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

^{๑๑} Robert Black and Jane S. Mouton, **The Managerial Grid**, (Houston Texas : Gulf Publishing, 1964), P. 70.

Theory X พื้นฐานของคน คือไม่ชอบทำงาน พื้นฐานคนขี้เกียจ อยากรับเงิน อยากรับสบาย เพราะฉะนั้น บุคคลกลุ่มนี้จำเป็นต้องคอยควบคุมตลอดเวลา และต้องมีการลงโทษมีกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด

Theory Y เป็นกลุ่มที่มองในแง่ดี มีความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ เต็มใจทำงาน มีการเรียนรู้มีการพัฒนาตนเอง พัฒนางาน มีความคิดสร้างสรรค์ และมีศักยภาพในตนเอง กล่าวโดยสรุปแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมความเป็นผู้นำให้มองในสิ่งที่ผู้นำปฏิบัติผู้นำและผู้ตามมีอิทธิพลในการทำงานและมีในการทำงานมีแรงจูงใจจึงทำให้งานมีประสิทธิภาพทำให้งานนั้นบรรลุเป้าหมายทำให้ผู้ตามได้พัฒนาตนเองพัฒนางานและมีความคิดจินตนาการทำให้เกิดศักยภาพมากขึ้น

เรตติน^{๒๒} เพิ่มมิติประสิทธิผลเข้ากับมิติพฤติกรรมด้านงาน และมิติพฤติกรรมด้านมนุษยสัมพันธ์ เรตติน กล่าวว่า แบบภาวะผู้นำต่างๆ อาจมีประสิทธิผลหรือไม่ก็ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ซึ่งประสิทธิผลจะหมายถึง การที่ผู้บริหารประสบความสำเร็จในผลงานตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีอยู่ แบบภาวะผู้นำจะมีประสิทธิผลมากหรือน้อยไม่ได้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมกรรมการบริหารที่มุ่งงานหรือมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งแบบภาวะผู้นำกับสถานการณ์ที่เข้ากันได้เหมาะสม เรียกว่า มีประสิทธิผล แต่ถ้าไม่เหมาะสมกับสถานการณ์เรียกว่า ไม่มีประสิทธิผล และเรตติน ยังแบ่งผู้นำออกเป็น ๔ แบบในตารางที่ ๖

ตารางที่ ๖ แบบแนวคิดทฤษฎี (3 - D Management Style)

ผู้นำที่ไม่มีประสิทธิภาพ	ลักษณะพื้นฐานภาวะผู้นำ	ผู้นำที่มีประสิทธิภาพ
๑. Deserter คือ ผู้นำแบบละทิ้งหน้าที่และหนึ่งงาน	separated	Bureaucrat ทำงานแบบเครื่องจักรไม่มีความคิดสร้างสรรค์
๒. Autocrat คือผู้นำที่เอาแต่ผลของงานอย่างเดียว	Dedicated	Benevolent Autocrat มีความเมตตากรุณาผู้ร่วมงานมากขึ้น
๓. missionary คือ เห็นแก่สัมพันธภาพเสียสละทำคนเดียวจึงได้คุณภาพงานต่ำ	Related	Developer ต้องรู้จักพัฒนาผู้ตามให้มีความรับผิดชอบงานมากขึ้น
๔. Compromiser คือผู้ประนีประนอมทุก ๆ เรื่อง	Integrated	Executive ต้องมีผลงานดีเลิศและสัมพันธภาพดีด้วย

เรตติน กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญในการระบุสถานการณ์มี ๕ ประการคือ เทคโนโลยี ปรัชญาองค์กร ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา และเรตตินได้

^{๒๒}ศิริพร พูนชัย, “ผู้นำและภาวะผู้นำ”, <www.ratnc.th> .๒ / ๘/ ๒๕๕๑.

เสนอแนะว่า องค์ประกอบทางสถานการณ์ที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบภาวะผู้นำที่เหมาะสมได้แก่องค์ประกอบตัวใดเป็นหลักในการใช้รูปแบบภาวะผู้นำได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด และต่อเนื่องในการทำงาน

รูปแบบจำลองเชิงต่อเนื่องของพฤติกรรม(Continuum of Leadership Behavior) แทนเนมบันและชมิตท์^{๙๓} เป็นนักทฤษฎีกลุ่มแรกที่ชี้ให้เห็นว่ามีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้แบบความเป็นผู้นำ ซึ่งได้แก่ ๑) แรงกดดันทางผู้บริหาร ๒) แรงกดดันทางผู้บังคับบัญชา และ ๓) แรงกดดันทางสถานการณ์ แทนเนมบันและชมิตท์ได้สร้างแบบจำลองเชิงต่อเนื่องของพฤติกรรมผู้นำที่เกี่ยวกับระดับของอำนาจหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาใช้ และความเป็นอิสระที่ให้แกผู้บังคับบัญชา ถ้าผู้นำเน้นที่ผู้บริหาร (Leader - Centered) ก็จะเป็นลักษณะที่มีการควบคุมในระดับสูง ให้อิสระกับผู้บังคับบัญชาต่ำ แต่ถ้าผู้นำเน้นที่ผู้บังคับบัญชา(Employee centered) ก็จะเป็นลักษณะที่ให้อิสระกับผู้บังคับบัญชาสูง และมีการควบคุมในระดับต่ำ ตามทัศนะของแทนเนมบันและชมิตท์ผู้นำที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดไม่ใช่ผู้นำแบบเผด็จการหรือแบบประชาธิปไตย แต่เป็นผู้นำที่ต้องมีความยืดหยุ่น สามารถเลือกใช้แบบความเป็นผู้นำอย่างใดอย่างหนึ่งให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เผชิญอยู่

ฟีดเลอร์^{๙๔} ได้สร้างแบบจำลองผู้นำตามสถานการณ์ ซึ่งมีปัจจัยสถานการณ์อยู่ ๓ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของผู้นำคือ

๑. สัมพันธภาพระหว่างผู้นำกับผู้บังคับบัญชา (Leader-Member Relations) ถ้าหากผู้นำกับผู้บังคับบัญชาสามารถเข้ากันได้ดี และผู้บังคับบัญชายอมรับความสามารถของผู้นำแล้ว ผู้นำคนนั้นก็จะมีอำนาจและอิทธิพลมากกว่าผู้นำที่ไม่มีใครเคารพนับถือและไม่ไว้วางใจ

๒. โครงสร้างของงาน (Task Structure) คือความแน่นอนชัดเจนเกี่ยวกับโครงสร้างของงาน ฟีดเลอร์กล่าวว่า หากโครงสร้างของงานจัดไว้อย่างมีระเบียบแบบแผน จะทำให้ผู้นำมีอิทธิพลมากกว่างาน ที่มีโครงสร้างไม่ชัดเจนหรือคลุมเครือ

๓. อำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ (Position Power) หมายถึงอำนาจที่เป็นทางการที่กลุ่มหรือองค์กรได้กำหนดให้ ถ้ามีการกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้มากผู้นำก็จะมีอิทธิพลอยู่เหนือผู้บังคับบัญชาอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่นอำนาจในการลงโทษ การว่าจ้าง การให้ออก เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปเป็นทฤษฎีที่สร้างขึ้นเพื่อจำลองสถานการณ์เพื่อศึกษาเรียนรู้ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้บังคับบัญชาที่สามารถทำงานไปด้วยกันดีผู้บังคับบัญชาให้ความยอมรับ

^{๙๓}เนตร์พัฒนา ยาวีราช, ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๓๗), หน้า ๖๖ – ๖๘ .

^{๙๔}Fred E. Fiedler and Martin M. Chemers, **Leadership and Effective and Effective Management** , (Glenview, Ill. : Scott , Foresman , 1974), P. 80 .

ผู้นำที่มีความสามารถให้ความเคารพนับถือ สิ่งสำคัญโครงสร้างของงานมีความชัดเจนสามารถกำหนดหน้าที่ผู้นำก็มีอำนาจเหนือผู้บังคับบัญชาอย่างชัดเจน

Victor H.vroom และ Philip W.yetton^{๙๕} ได้อธิบายรูปแบบผู้นำจะแสดงความเป็นผู้นำออกมาอย่างใดนั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งโดยเฉพาะซึ่งกำหนดจากความมากน้อยของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเขาได้แนวคิดมาจากแทนบัมและ ชมินด์ (Tannenbaum and Schmidt)และพัฒนามาเป็นรูปแบบการตัดสินใจของผู้นำมีอยู่ ๕ รูปแบบด้วยกัน ดังนี้

๑. ผู้นำแก้ปัญหาหรือตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลที่ตนเองมีแล้วเท่านั้น(Autocratic I)
๒. ผู้นำได้รับข้อมูลจากผู้ใต้บังคับบัญชาแล้วตัดสินใจเพียงคนเดียวโดยผู้ใต้บังคับบัญชาอาจจะรู้หรือไม่รู้ข้อมูลก็ได้ (Autocratic II)
๓. ผู้นำได้ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับข้อมูลและการประเมินผลโดยการขอความเห็นจากผู้ใต้บังคับบัญชาทีละคน แล้วนำเป็นผู้ตัดสินใจเอง (Consultative I)
๔. ผู้นำได้ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปรายเป็นกลุ่ม แต่ผู้นำตัดสินใจเอง (Consultative II)

^{๙๕}Vroom and Yetton, Yetton, 1973 , quoted in Gary Dessler , **Management : Principles and Practices For Tomorrow 's Leaders** , 3rd ed., (New Jersey : Pearson Education, Inc., 2004),pp.308-309

๕. ผู้นำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะ หลังจากนั้นผู้นำและผู้ตามจะร่วมกันสร้างประเพณีทางเลือกในการแก้ปัญหาโดยใช้มติของกลุ่ม ผู้นำไม่พยายามที่จะใช้อิทธิพลของตนเพื่อให้ยอมรับวิธีการแก้ปัญหาในแบบที่ตนต้องการ แต่เต็มใจที่จะยอมรับและนำเอาวิธีแก้ปัญหาของกลุ่มไปปฏิบัติ (Group Decision)

รูปแบบผู้นำทั้ง ๕ รูปแบบจะเหมาะสมกับสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ผู้นำจะเลือกใช้รูปแบบใดขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ๒ ประการคือ ผู้นำแน่ใจว่าการตัดสินใจนั้นมีคุณภาพ และผู้นำแน่ใจว่าการตัดสินใจนั้นสมาชิกในกลุ่มยอมรับจำเป็นต่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาค้นคว้าผู้ศึกษาขอเสนอพฤติกรรมผู้นำของเลวิน (Lewin)และไวท์ (white) โดยอาศัยการใช้อำนาจ ๓ รูปแบบคือ

๑. รูปแบบผู้นำอัตตนิยม (Autocratic Leaders) เป็นผู้นำที่ถืออำนาจเป็นใหญ่ มีลักษณะถือตัวและเชื่อมั่นในตนเองมาก ชอบวางท่าใหญ่โต ไม่ค่อยรับฟังหรือให้เกียรติคนอื่น จะทำอะไรก็ใช้อำนาจเป็นที่ตั้ง เน้นสมรรถภาพการทำงานของตนเองและต้องการขยายอำนาจของตนเองออกไปในทุกวิถีทางด้วยวิธีการต่างๆ ทำที่จะกระทำได้ ผู้นำแบบนี้จะมีลักษณะการบริหารงานโดยทั่วๆ ไป

๒. ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez-Fair Leaders) เป็นผู้นำที่ใช้อำนาจในการควบคุมการบริหารแต่น้อย บรรดาผู้ใต้บังคับบัญชาต่างก็มีเสรีในการที่จะวินิจฉัยสั่งการหรือหันเหให้เรื่องราวต่าง ๆ เป็นไปตามอัธยาศัย จะหาความรับผิดชอบจากภาวะผู้นำแบบนี้ได้ยากมาก ผู้นำแบบนี้จะมีลักษณะการบริหารงานโดยทั่วๆ ไป

๓. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leaders) ผู้นำแบบนี้เป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดในแง่ที่คิดและอำนาจผลในการบริหารงานมากที่สุด ถืออำนาจของกลุ่ม จะดำเนินการบริหารงานสิ่งใดก็มักจะกระทำไปในนามของกลุ่มเพราะต้องการที่จะให้เกิดความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การบริหารจะเน้นหนักไปในทางที่จะให้เกิดความเข้าใจอันดีกันเสียก่อนและมีความต้องการให้เกิดผลงานจากที่ตนได้รับความนิยมนยกย่องเป็นสำคัญ ผู้นำแบบนี้จะมีลักษณะการบริหารงานโดยทั่วๆ ไป

เบอร์น (Burn, ๑๙๘๗^{๖๖}) ได้เสนอทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformation Leadership Theory) มีความเชื่อว่า ผู้บริหารควรมีลักษณะความเป็นผู้นำเชิงเป้าหมาย (Transactional Leadership) ได้อธิบายว่า เป็นวิธีการที่ผู้บริหารจูงใจผู้ตามให้ปฏิบัติตามที่คาดหวังไว้ ด้วยการระบุข้อกำหนดงานอย่างชัดเจน และให้รางวัล เพื่อการแลกเปลี่ยนกับความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายของผู้ตาม การแลกเปลี่ยนนี้จะช่วยให้สมาชิกพึงพอใจในการทำงาน

^{๖๖} ศิริพร พูนชัย, “ผู้นำและภาวะผู้นำ”, < www.ratnc.th >. ๒ /๘/ ๒๕๕๑.

ร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายของงาน ความเป็นผู้นำเชิงเป้าหมายจะมีประสิทธิภาพสูงภายใต้สภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างคงที่ ผู้บริหารจะใช้ความเป็นผู้นำแบบนี้ดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งที่ค่อนข้างสั้น แต่เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ปัจจุบันแต่ละองค์กรมีการแข่งขันมากขึ้น เบอ์น จึงได้เสนอวิธีการของความเป็นผู้นำแบบใหม่ที่สามารถจูงใจให้ผู้ตามปฏิบัติงานได้มากกว่าที่คาดหวังไว้ เรียกว่า ความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformation Leadership Theory) การที่ผู้นำและผู้ตามช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อยกระดับขวัญและแรงจูงใจของแต่ละฝ่ายให้สูงขึ้น แนวคิดใหม่ของ เบอ์น เชื่อว่า ความเป็นผู้นำเชิงเป้าหมายกับความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป เป็นรูปแบบที่แยกจากกันโดยเด็ดขาด และการแสดงความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพสำหรับสถานการณ์ปัจจุบัน คือการแสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำในเชิงปฏิรูป

เบอ์น สรุปลักษณะผู้นำเป็น ๓ แบบ ได้แก่

๑. ผู้นำการแลกเปลี่ยน (Transformation Leadership) ผู้นำที่ติดต่อกับผู้ตามโดยการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และสิ่งแลกเปลี่ยนนั้นต่อมากลายเป็นประโยชน์ร่วมกัน ลักษณะนี้พบได้ในองค์กรทั่วไป เช่นทำงานดีก็ได้เลื่อนขั้นทำงานก็จะได้ค่าจ้างแรงงาน และในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมีข้อแลกเปลี่ยนกับชุมชน เช่นถ้าตนได้รับการเลือกตั้งจะสร้างถนนให้เป็นต้น

๒. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (transformational Leadership) ผู้นำที่ตระหนักถึงความต้องการของผู้ตาม พยายามให้ผู้ตามได้รับการตอบสนองสูงกว่าความต้องการของผู้ตาม เน้นการพัฒนาผู้ตาม กระตุ้นและยกย่องซึ่งกันและกันจนเปลี่ยนผู้ตามเป็นผู้นำ และมีการเปลี่ยนต่อๆ กันไป เรียกว่า (Domino effect) ต่อไปผู้นำการเปลี่ยนแปลงก็จะเปลี่ยนเป็นผู้นำจริยธรรม ตัวอย่างผู้นำลักษณะนี้ได้แก่ ผู้นำชุมชน

๓. ผู้นำจริยธรรม (Moral Leadership) ผู้นำที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ตาม ซึ่งผู้นำจะมีความสัมพันธ์กับผู้ตามในด้านความต้องการ (needs) ความปรารถนา (Aspirations) ค่านิยม (Values) และควรรยึดจริยธรรมและความจำเป็นอย่างแท้จริงของผู้ตาม ตัวอย่างผู้นำจริยธรรมที่สำคัญคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ท่านทรงเป็นนักวางแผนและมองการณ์ไกล นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง เช่น โครงการอีสานเขียว โครงการน้ำพระทัยจากในหลวง เป็นต้น

เป็นการอธิบายถึงกระบวนการว่า ผู้นำจะสามารถสร้างแรงดลใจแก่ผู้ตามเพื่อให้คนเหล่านั้นทำงานให้บรรลุผลดียิ่งขึ้นได้อย่างไร แนวคิดนี้จึงย้ำถึงความจำเป็นที่ผู้นำจะต้องมีความเข้าใจและสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการและแรงจูงใจของผู้ตาม ผู้นำแบบเชิงปฏิรูป ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำของการเปลี่ยนแปลงได้ วิธีแสดงบทบาทที่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เป็นผู้สร้างวิสัยทัศน์และทำวิสัยทัศน์ให้เกิดความชัดเจนไปสู่การปฏิบัติให้กับองค์กร เป็นผู้กระจายอำนาจการตัดสินใจให้ผู้ตามเพื่อสามารถปฏิบัติได้มาตรฐานสูงเป็นผู้นำตนได้เหมาะสม

จนเป็นที่ไว้วางใจแก่ผู้อื่นและเป็นผู้ที่สามารถสร้างความเข้าใจได้ในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตขององค์กร

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้นำมีบทบาทไม่เพียงแต่ตัวทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมวางตัวเหมาะสมมีความซื่อสัตย์สุจริตอดทนเด็ดขาดในการทำงานมีความเห็นอกเห็นใจผู้ใต้บังคับบัญชา อยู่เสมออยู่ดีธรรมในการปฏิบัติงานมีการกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้

กล่าวโดยสรุปได้ว่าทฤษฎีบทบาทของผู้ดำแบบตะวันตกของเบอร์น สรุปลักษณะบทบาทของผู้นำเป็น ๓ แบบ ดังนี้ ๑ ผู้นำการแลกเปลี่ยน (Transformation Leadership) ผู้นำที่ติดต่อกับผู้ตามโดยการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และสิ่งแลกเปลี่ยนนั้นต่อมากลายเป็นประโยชน์ร่วมกัน ลักษณะนี้พบได้ในองค์กรทั่วไป ๒ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (transformational Leadership) ผู้นำที่ตระหนักถึงความต้องการของผู้ตาม พยายามให้ผู้ตามได้รับการตอบสนอง สูงกว่าความต้องการของผู้ตาม เน้นการพัฒนาผู้ตาม กระตุ้นและยกย่องซึ่งกันและกันจนเปลี่ยนผู้ตามเป็นผู้นำ ๓. ผู้นำจริยธรรม (Moral Leadership) ผู้นำที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ตาม ซึ่งผู้นำจะมีความสัมพันธ์กับผู้ตามในด้านความต้องการ

๒.๓ เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมบุรณ์ สุขสำราญ ได้ศึกษากำหนด ผู้ใหญ่บ้าน รากฐานของแผ่นดิน ^{๕๗} พบว่า สถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน มี ๔ ประการคือ

๑. กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ
๒. กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะตัวแทนขอประชาชน
๓. กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะผู้บริหาร และผู้แทนประชาชนในหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น

๔. กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะของผู้นำชุมชน

ชูเกียรติ มุทธากาญจน์ ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจังหวัดมุกดาหารผลการศึกษา ^{๕๘} พบว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่าง ๆ ในตำแหน่งเดียวกัน มีหน้าที่เท่ากันแต่มีอำนาจต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีปัจจัยภายในที่สำคัญคือ บุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ การเอาจริงเอาใจในการปฏิบัติหน้าที่และเป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญมากกว่าผู้อื่น ปัจจัย

^{๕๗} สมบุรณ์ สุขสำราญ, “กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รากฐานของแผ่นดิน ปริญญาานิพนธ์การศึกษา

มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๓๕.

^{๕๘} ชูเกียรติ มุทธากาญจน์, “ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต”, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๓๑.

ภายนอกที่สำคัญได้แก่ การมีญาติพี่น้องมาก นโยบายคือ คำสั่งที่ชัดเจนและบุคลิกภาพของผู้สั่งการ นอกจากนี้ ความคาดหวังว่าจะมีความเป็นอยู่ที่ดี หรือคาดหวังว่าจะได้รับความเคารพนับถือ หรือได้รับความนิยม ซึ่งกำหนด ผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดมุกดาหารส่วนใหญ่คาดหวังว่าจะได้รับต่อการปฏิบัติหน้าที่ ก็เป็นปัจจัยเกื้อหนุนอันจะก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ได้

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ ได้ศึกษาการเมืองกับพุทธธรรมผลการศึกษา^{๙๙} พบว่า พุทธศาสนาในประเทศไทย เป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งของสังคม มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธทั้งในด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม และมีบทบาทสำคัญต่อความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างน้อยที่สุด ๓ ประการคือ ประการแรก พุทธศาสนาเป็นพลังที่สร้างบูรณาการของสังคม เป็นสถาบันที่ถ่ายทอด ปลูกฝังวัฒนธรรม และจริยธรรมทางสังคม ช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมและความเป็นชาติ ซึ่งในแง่นี้พุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติและค่านิยมของชาวพุทธโดยตรงประการที่สอง พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมไทย ซึ่งในแง่นี้พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมและ ประการสุดท้าย พระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่มีหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติและปัญหาทางศีลธรรมเท่านั้น หากยัง เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคกันในโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอีกด้วย

ลักษณะ ฤชา ได้ศึกษาภาวะผู้นำของกำนันและผู้ใหญ่บ้านต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อภาวะผู้นำของกำนันและผู้ใหญ่บ้านทั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานว่า ปัจจัยพื้นฐานภาวะผู้นำของกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีผลทำให้การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลมีประสิทธิภาพมาก โดยปัจจัยพื้นฐานที่ศึกษา ได้แก่ อายุเพศ การศึกษา อาชีพ และรายได้จากการศึกษา^{๑๐๐} พบว่า

๑. โดยภาพรวมทัศนคติของผู้ใหญ่บ้านต่อภาวะผู้นำของตนเองในภาพรวมเป็นผู้มีภาวะผู้นำในระดับสูง
๒. โดยภาพรวมของทัศนคติของประชาชนที่มีความพึงพอใจในระดับสูงต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล อันเนื่องมาจากการบริหารของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน
๓. เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ มิใช่ปัจจัยที่มีผลต่อภาวะผู้นำของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

^{๙๙}พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, *การเมืองกับพุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สยามบรรณาการพิมพ์ , ๒๕๒๙) , หน้า ๖๓.

^{๑๐๐}ลักษณะ ฤชา ,“ภาวะผู้นำของกำนันและผู้ใหญ่บ้านต่อประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษา อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต* , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง),๒๕๔๓.

- ๔. การศึกษาที่มีต่อปัจจัยที่มีต่อทัศนคติของกำนัน และผู้ใหญ่บ้านในการป้องกันและแก้ไขประนีประนอมข้อพิพาทพยายามเมื่อลูกบ้านเกิดการขัดแย้ง
- ๕. อาชีพเป็นปัจจัยที่มีต่อทัศนคติของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเรื่อง การเป็นผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
- ๖. รายได้เป็นผลที่มีต่อทัศนคติของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเรื่องการไม่แสดงความคิดเห็นขัดแย้งกลุ่ม
- ๗. ระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชนในเรื่องประสิทธิภาพการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล
- ๘. อาชีพเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญกับทัศนคติของประชาชนในเรื่องประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล กล่าวคือ กลุ่มเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลมากกว่ากลุ่มประกอบธุรกิจส่วนตัวและกลุ่มอาชีพอื่นๆ ตามลำดับ

สุวิน สุขสมกิจ ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง พุทธปรัชญากับการสร้างภาวะผู้นำศึกษากรณีกลุ่มผู้นำระดับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน^{๑๑๑} พบว่า หลักพุทธปรัชญามีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมความเป็นผู้นำ ทั้งนี้เพราะหลักพุทธปรัชญา มีหลักธรรมสำหรับการปกครองตนเองและผู้อื่นหลักในการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดี ความสามัคคีของหมู่คณะและความดีงามแห่งสังคม นอกจากนี้ยังพบว่าผู้นำที่ปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญา ยังก่อให้เกิดอำนาจทางใจหรืออำนาจแห่งธรรม ที่จะทำให้ผู้อื่นรัก ศรัทธา และเชื่อถือด้วยความจริงใจ อำนาจนี้เป็นอำนาจที่เกิดขึ้นจากปัญญาผู้นำชนิดนี้จะมีธรรมมานุภาพ แต่ผู้นำประเภทนี้จะเป็นผู้นำในทางวิญญูณ โดยจะใช้อำนาจเพื่อการปกครองใจผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นศรัทธาและเชื่อฟัง และสามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้คล้อยตามไปในทางที่ถูกที่ควร โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจบังคับการให้รางวัล การให้คุณและโทษตามระเบียบแบบแผนหรือธรรมเนียมใดๆ ทั้งสิ้นหลักพุทธปรัชญาจึงมีคุณค่าสำคัญในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างเสริมภาวะ

ไอลดา ประเสริฐสรระน้อย ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง ภาวะผู้นำกับประสิทธิผลในการบริหารงานของกำนัน ในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา^{๑๑๒} พบว่า ภาวะผู้นำของกำนัน ในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีลักษณะภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมมากที่สุด รองลงมา มีลักษณะภาวะผู้นำแบบปรึกษาหารือ กำนัน ในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

^{๑๑๑}สุวิน สุขสมกิจ, พุทธปรัชญากับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้นำระดับกำนันผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรี, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๔.

^{๑๑๒}ไอลดา ประเสริฐสรระน้อย, “ภาวะผู้นำกับประสิทธิผลในการบริหารงานของกำนันในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล), ๒๕๔๘ .

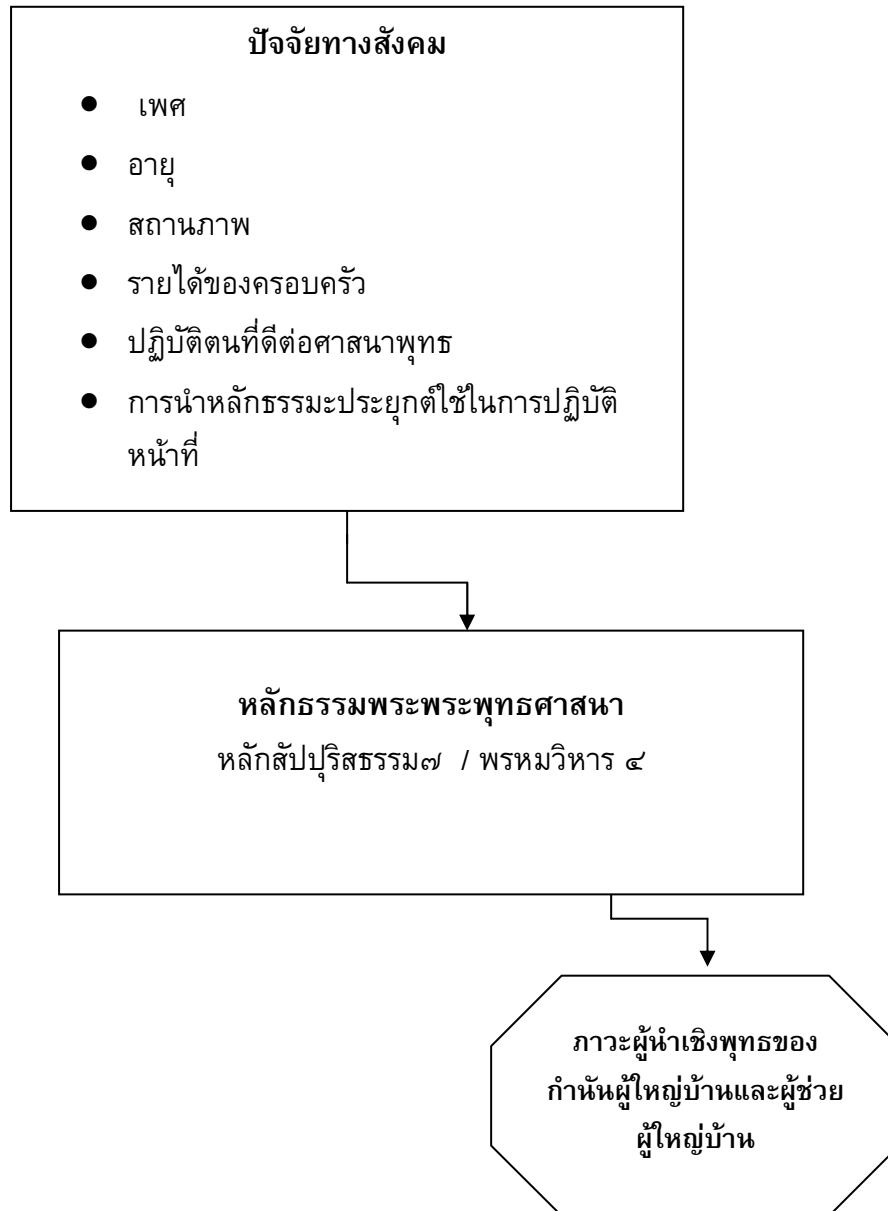
มีประสิทธิภาพในการบริหารงานอยู่ในระดับสูง กำหนดในแต่ละคนมีภาวะผู้นำที่ต่างกันและมี ประสิทธิภาพในการบริหารงานที่แตกต่างกัน โดยภาวะผู้แบบเผด็จการอย่างมีศิลป์มีประสิทธิภาพใน การบริหารด้านการอยู่รอดมากที่สุดภาวะผู้นำแบบปรึกษาหารือและภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมมี ประสิทธิภาพในการบริหารงานด้านการปรับตัวมากที่สุด

สร้อยสุรรัตน์ พลพรพิสิฐ ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง ภาวะผู้นำกับการปฏิบัติงาน ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดสมุทรสาคร^{๑๐๓} พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านจะต้อง ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นตัวแทนของทางราชการ โดยปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ ใน พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๔๕๗ และกฎหมายอื่นๆ รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการ

จากงานวิจัยดังกล่าวพบว่า ผู้นำมีบทบาทในการทำงานกับชุมชนและมีบุคลิกภาพที่ หนาเชื่อถือมีฐานะดีจึงมีเวลาเสียสละเอาจริงเอาใจในการปฏิบัติหน้าที่และเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถทำให้คนรัก ศรัทธา และเชื่อถือด้วยความจริงใจมีสัมพันธภาพอันดีในชุมชนเป็นผู้ที่ ปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรมสั่งสมความดีงามแห่งสังคัม ยังก่อให้เกิดอำนาจทางใจหรืออำนาจ แห่งธรรม ที่จะทำให้ผู้อื่นรักศรัทธาเชื่อฟังและเชื่อถือด้วยความจริงใจเกิดขึ้นโดยจะใช้อำนาจเพื่อ การปกครองใจผู้อื่นและสามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้คล้อยตามไปในทางที่ถูกที่ควร โดยไม่ จำเป็นต้องใช้อำนาจการบังคับการให้รางวัล การให้คุณและโทษตามระเบียบแบบแผนหรือธรรมเนียมใด ๆ ทั้งสิ้น หลักธรรมจึงมีคุณค่าสำคัญในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างเสริมภาวะ กำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นตัวแทนของทางราชการ โดย ปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๔๕๗ และกฎหมายอื่นๆ รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการเป็นมิตรไมตรี กับทุกคนในชุมชนมีความกลางไม่มีอคติต่อคนในชุมชน เป็นผู้นำที่ปกครองดูแลคนในชุมชนด้วยความ ยุติธรรม การทำงานให้เหมาะสมกับเวลามีการวางแผนที่ดีทำให้สำเร็จบรรลุเป้าหมาย

^{๑๐๓} สร้อยสุรรัตน์ พลพรพิสิฐ, “ภาวะผู้นำกับการปฏิบัติงานของกำนันผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษาเฉพาะ กรณี จังหวัดสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๔๒.

๒.๑๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เชิงเอกสารโดยทำการศึกษาจากพระไตรปิฎกและการวิจัยเชิงสำรวจ โดยการวิจัยเอกสารได้รวบรวมข้อมูลผลการวิเคราะห์ในบทที่ ๒ ส่วนการวิจัยเชิงสำรวจได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒ การรวบรวมข้อมูล

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ผู้นำท้องถิ่นของอำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ ทั้งหมดจำนวน ๒๓๐ คน ซึ่งประกอบด้วย กำนัน จำนวน ๑๐ คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน ๑๐๕ คน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน ๒๑๕ คน

๓.๒ การรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงสำรวจมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๒.๑. ขออนุญาตจากผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์

๓.๒.๒. นำแบบสอบถามพร้อมหนังสือแนบตัวไปติดต่อกับนายอำเภอตากลี เพื่อขอคำแนะนำในการแจกแบบสอบถามให้กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งทางอำเภอได้กำหนดแจกเอกสารและเก็บข้อมูล ในวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๐ เป็นวันประชุมประจำเดือนของอำเภอ และเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

ตารางที่ ๑

สถานภาพ	จำนวนแบบสอบถาม	ได้รับคืน	คิดเป็นร้อยละ
กำหนดผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๒๓๐	๒๓๐	๑๐๐.๐๐
รวม	๒๓๐	๒๓๐	๑๐๐.๐๐

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) และสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยมีขั้นตอนการสร้างดังนี้

๑. ศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบวิจัย ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

๒. สร้างแบบสอบถามตามกรอบวิจัยในข้อ ๑ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ตอนดังนี้

๒.๑. เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพครอบครัว ตำแหน่งการทำงาน รายได้ มีลักษณะเป็นแบบปลายปิดมีทั้งหมด ๑๐ ข้อ

๒.๒. เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ พรหมวิหาร ๔ ไปใช้ประยุกต์ในชุมชนมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จำนวน ๕ ข้อ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

มากที่สุด	ให้	๕	คะแนน
มาก	ให้	๔	คะแนน
ปานกลาง	ให้	๓	คะแนน
น้อย	ให้	๒	คะแนน
น้อยที่สุด	ให้	๑	คะแนน

๓. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วไปหาคุณภาพของแบบสอบถามดังนี้

๓.๑. หาความเที่ยงตรง (Validity) ตามเนื้อหา (Content Validity) โดยการนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๔ ท่าน ช่วยตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา

๓.๒. หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการนำไปใช้ผู้นำท้องถิ่นของอำเภอ ตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๓๐ คน ช่วยทำแบบสอบถาม แล้วนำไปหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของ

ความเชื่อมั่น ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น = ๐.๘๗

๓.๓. ปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์เพื่อนำไปเก็บข้อมูลจริงต่อไป

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

๔.๑. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์โดยการหาค่า ความถี่และร้อยละ

๔.๒. การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักธรรมของผู้นำท้องถิ่น วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๔.๓. แนวทางการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธที่พึงประสงค์ วิเคราะห์โดยการเขียนความเรียง

๔.๔. เกณฑ์การตัดสินค่าเฉลี่ย

๐.๐๐ - ๑.๔๙	หมายถึง	น้อยที่สุด
๑.๕๐ - ๒.๔๙	หมายถึง	น้อย
๒.๕๐ - ๓.๔๙	หมายถึง	ปานกลาง
๓.๕๐ - ๔.๔๙	หมายถึง	มาก
๔.๕๐ - ๕.๐๐	หมายถึง	มากที่สุด ^๑

^๑ ยุทธ ไกยวรรณ, **พื้นฐานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยะสาส์น จัดพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัด นครสวรรค์” ครั้งนี้ได้ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ส่วนที่ ๑ คือผลการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) ส่วนที่ ๒ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มเป้าหมาย คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน ๒๓๐ คน ส่วนที่ ๓ และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้เสนอ ดังนี้คือ

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research)

ผลการศึกษาบทบาทหน้าที่ของผู้นำ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักธรรมที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เกี่ยวกับบทบาทของผู้นำมาใช้เป็นแนวทางในการทำหน้าที่ เช่น ทศพิธราชธรรม ๑๐ พรหมวิหาร ๔ ราชสังคหวัตถุ ๔ สัปปริสธรรม ๗ ฆราวาสธรรม ๔ อิทธิบาท ๔ และนาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น โดยเฉพาะหลักสัปปริสธรรม ๗ มีคุณสมบัติในการเป็น ผู้นำครบถ้วนในการเป็นผู้นำที่ดี โดยมี ๗ ประการคือ รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้ตน รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้ชุมชน และรู้จักคน และพรหมวิหาร ๔ มีคุณสมบัติในการเป็นผู้นำที่ดี โดยมี ๔ ประการคือ มีความรักความเมตตา ช่วยเหลือผู้อื่น ดีใจเมื่อผู้อื่นได้ดี มีความเที่ยงธรรม หลักธรรม นี้มีคุณสมบัติในการเป็นผู้นำที่สมบูรณ์แบบทั้งด้านคุณภาพทางจิตใจ และคุณภาพทาง ความสามารถ นอกจากนี้ภาวะผู้นำเชิงพุทธ เป็นผู้นำที่ดีจะต้องมีหลัก “ธรรม” คือลักษณะสำคัญ การปฏิบัติหน้าที่ของตนเพื่อให้กิจการงานทุกอย่างบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ก็คือ ๑) ผู้นำจะต้องประพฤติกรรมคือ ละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว ๒) ผู้นำจะต้องป้องกันบาปที่ยังไม่ เกิดขึ้น มิให้เกิดขึ้น ๓) ผู้นำจะต้องบำเพ็ญกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น ให้เกิดขึ้น ๔) ผู้นำจะต้องรักษา กุศลเกิดขึ้นให้สถาพร

ผลการศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตาม พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๔๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติม จนทำให้เหลือเพียง ๓ ภารกิจ ดังนี้

๑. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันได้แก่การ ปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักและสำคัญ การดำเนินนโยบาย ของรัฐไปสู่ประชาชน การสร้างเศรษฐกิจรากฐานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การ เสริมสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุข

๒. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้นำชุมชน
๓. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเป็นผู้ประสาน เป็นผู้ติดตามสอดส่องดูแล และประสานการปฏิบัติงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปตามกฎหมายและเจตนารมณ์ของพี่น้องประชาชนในพื้นที่

บทบาทยุทธวิธีหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอยู่ในกรอบการพิจารณา ๗ ประการ ดังนี้คือ

๑. มีการวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร
๒. มีการจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กรมีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ
๓. มีการพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะกับงาน
๔. มีการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ
๕. มีการกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการทำงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร
๖. มีหน้าที่สำคัญต่างๆ ในการประสานส่วนต่างๆ ของงานให้เข้าด้วยกันอย่างดี
๗. มีหน้าที่ ในส่วนที่เกี่ยวกับงบประมาณใหญ่ของการวางแผนและการควบคุมด้านการเงินและการบัญชี

ผลการศึกษา แนวคิดและหลักการบทบาทของผู้นำที่ดีตามแนวคิดทฤษฎีผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformation Leadership Theory) โดยหลักบทบาทผู้นำ ๔ ประการของแฟรงค์คลิน โควีย์ มาเป็นพื้นฐานการศึกษานั้น บทบาทผู้นำที่ดีมีองค์ประกอบพื้นฐาน ๔ ประการคือ

- ๑) การกำหนดทิศทาง (Path finding) เป็นการกำหนดเป้าหมาย ทิศทางขององค์กรให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์
- ๒) การจัดการระบบการทำงาน (Alignment) เป็นการจัดระบบการทำงานให้มีโครงสร้างอย่างเป็นระบบ
- ๓) การมอบอำนาจ (Empowerment) เป็นการมอบอำนาจและความรับผิดชอบให้แก่บุคคลที่เหมาะสมมุ่งการทำงานเป็นทีม
- ๔) แบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling) เป็นการมุ่งพัฒนาผู้นำให้มีศักยภาพและคุณภาพ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสำรวจ (Survey Research)

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสำรวจมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำ เพื่อพัฒนาเพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธของผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับใด ซึ่งในบทนี้จะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลอันประกอบด้วยส่วนทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่นำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ และพรหมวิหาร ๔ ประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำเพื่อพัฒนารูปแบบผู้นำท้องถิ่น โดยแบ่งการเสนอผลวิเคราะห์ออกเป็น ๓ ตอนคือ

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ การนำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ และพรหมวิหาร ๔ ประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำจำแนกดังนี้

๔.๒.๑. ผลการศึกษาวิเคราะห์การนำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของกำนัน

๔.๒.๒. ผลการศึกษาวิเคราะห์การนำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้ใหญ่บ้าน

๔.๒.๓. ผลการศึกษาวิเคราะห์การนำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

๔.๒.๔. ผลการศึกษาวิเคราะห์โดยรวมการนำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

๔.๒.๕. ผลการศึกษาวิเคราะห์การนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของกำนัน

๔.๒.๖. ผลการศึกษาวิเคราะห์การนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้ใหญ่บ้าน

๔.๒.๗. ผลการศึกษาวิเคราะห์การนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

๔.๒.๘. ผลการศึกษาวิเคราะห์โดยรวมการนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ตอนที่ ๓ การพัฒนารูปแบบผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธของผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ ตำแหน่ง วาระดำรงตำแหน่ง รายได้ นับถือศาสนา เคยบวชใน พระพุทธศาสนา การนำหลักธรรมะไปประยุกต์ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ สถานภาพทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๘๖	๘๐.๙
หญิง	๔๔	๑๙.๑
๒. อายุ		
๓๐ - ๔๐ ปี	๖๔	๒๗.๘
๔๑ - ๕๐ ปี	๘๐	๓๔.๘
๕๑ - ๖๐ ปี	๗๐	๓๐.๔
๖๑ ปีขึ้นไป	๑๖	๗.๐
๓. ระดับการศึกษา		
มัธยมศึกษา	๑๖๔	๗๑.๓
อนุปริญญา	๑๕	๖.๕
ปริญญาตรี	๙	๓.๙
อื่นๆ(ระดับประถม)	๔๒	๑๘.๓
๔. สถานภาพ		
โสด	๒๑	๙.๑
สมรส	๒๐๔	๘๘.๗
หย่า/หม้าย/แยกกันอยู่	๕	๒.๒
๕. ตำแหน่ง		
กำนัน	๑๐	๔.๓
ผู้ใหญ่ใหญ่บ้าน	๑๐๕	๔๕.๗
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๑๑๕	๕๐.๐

สถานะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
๖. วาระดำรงตำแหน่ง		
๑.วาระ	๑๑๗	๕๐.๓
๒.วาระ	๖๔	๒๗.๘
๓.วาระ	๓๗	๑๖.๑
๔.อื่นๆ(อยู่ครบวาระอายุ ๖๐ ปี)	๑๒	๕.๒
๗. รายได้ต่อปี		
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐.๐๐ บาท	๑๓	๕.๗
๑๐,๐๐๐.๐๐ -๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท	๓๗	๑๖.๑
๒๐,๐๐๐.๐๐ -๔๐,๐๐๐.๐๐ บาท	๘๔	๓๖.๕
๔๐,๐๐๐.๐๐ บาทขึ้นไป	๙๖	๔๑.๗
๘. นับถือศาสนา		
พุทธ	๒๓๐	๑๐๐.๐
๙. เคยบวชในพระพุทธศาสนา		
ไม่เคยบวช	๕๒	๒๒.๖
๗ - ๑๕ วัน	๒๗	๑๑.๘
๑ - ๓ เดือน	๑๐๓	๔๔.๘
๑ ปีขึ้นไป	๔๘	๒๐.๘
๑๐. นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้		
เคย	๒๐๕	๘๙.๑
ไม่เคย	๒๕	๑๐.๙

จากตารางที่ ๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๑๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๙ มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๘ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาจำนวน ๑๖๔ คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๓ สถานภาพสมรส จำนวน ๒๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๗ ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน ๑๑๕ คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐ วาระดำรงตำแหน่ง ๑ วาระ จำนวน ๑๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๓ มีรายได้ต่อปี ๔๐,๐๐๐.๐๐บาท ขึ้นไป จำนวน ๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๗ นับถือศาสนาพุทธ จำนวน ๒๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐ เคยบวชในพระพุทธศาสนา ๑-๖ เดือน จำนวน ๑๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๘ เคยนำหลักธรรมะไปประยุกต์ใช้ จำนวน ๒๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๑

ตอนที่ ๒ การนำหลักธรรมสัปติสธรรม ๗ และพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชน
ของผู้หน้า

๒.๑. การนำหลักธรรมสัปติสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชน

ผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมสัปติสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้หน้า
จำแนกตามกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและโดยรวมดังนี้

๑. การประยุกต์ใช้หลักธรรมสัปติสธรรม ๗ ของกำหนด

ผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมสัปติสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของกำหนด
รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมสัปติสธรรม
๗ ของกำหนด

หลักธรรมสัปติสธรรม ๗	N = ๑๐		ระดับการประยุกต์
	μ	σ	
๑. การเป็นผู้นำรัฐัดในหน้าที่ ที่ตนปฏิบัติ	๔.๔๐	๐.๙๖	มาก
๒. การเป็นผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ	๔.๔๐	๐.๙๖	มาก
๓. การเป็นผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ	๔.๕๐	๑.๙๗	มากที่สุด
๔. การเป็นผู้นำรู้จักทำงานที่ถูกต้องและเหมาะสม	๔.๔๐	๑.๐๗	มาก
๕. การเป็นผู้นำรู้ว่าการทำงานให้เหมาะกับเวลาและมีการวางแผนที่ดี	๔.๔๐	๐.๙๔	มาก
๖. การเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและรู้ความต้องการของคนในชุมชน	๔.๗๐	๐.๔๙	มากที่สุด
๗. การเป็นผู้นำที่รู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน	๔.๙๐	๐.๓๑	มากที่สุด
๘. การเป็นผู้นำมีความเข้าใจคนในชุมชนเป็นอย่างดี	๔.๗๐	๐.๖๗	มากที่สุด
๙. การเป็นผู้ที่ประสานงานทุกอย่างกับคนในชุมชน ได้สำเร็จลุล่วงทุกครั้ง	๔.๕๐	๐.๗๐	มากที่สุด
๑๐.การเป็นผู้นำที่ปกครองดูแลคนในชุมชนด้วยความ ยุติธรรม	๔.๙๐	๐.๔๒	มากที่สุด
รวม	๔.๗๕	๐.๔๓	มากที่สุด

จากตารางที่ ๒ พบว่า กำหนดนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า กำหนดนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชน อยู่ในระดับมากในเรื่อง การเป็นผู้นำรู้ชัดในหน้าที่ที่ตนปฏิบัติ การเป็นผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ การเป็นผู้นำรู้จักทำงานที่ถูกต้องและเหมาะสมและการเป็นผู้นำรู้จักรู้ว่าการทำงานให้เหมาะกับเวลาและมีการวางแผนที่ดีสำหรับเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุด

๒. การประยุกต์ใช้หลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ของผู้ใหญบ้าน
ผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของ
ผู้ใหญบ้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมสัปปริสธรรม ๗
ของผู้ใหญบ้าน

หลักธรรมสัปปริสธรรม ๗	N = ๑๐๕		ระดับการประยุกต์
	μ	σ	
๑. การเป็นผู้นำรัฐัดในหน้าที่ ที่ตนปฏิบัติ	๔.๒๑	๐.๘๑	มาก
๒. การเป็นผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ	๔.๓๕	๐.๗๗	มาก
๓. การเป็นผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ	๔.๑๓	๐.๘๓	มาก
๔. การเป็นผู้นำรู้จักทำงานที่ถูกต้องและเหมาะสม	๔.๒๑	๐.๘๒	มาก
๕. การเป็นผู้นำรู้ว่าการทำงานให้เหมาะกับเวลาและมีการวางแผนที่ดี	๔.๓๓	๐.๖๗	มาก
๖. การเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและรู้ความต้องการของคนในชุมชน	๔.๓๘	๐.๖๙	มาก
๗. การเป็นผู้นำที่รู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน	๔.๓๓	๐.๗๔	มาก
๘. การเป็นผู้นำมีความเข้าใจคนในชุมชนเป็นอย่างดี	๔.๒๖	๐.๗๙	มาก
๙. การเป็นผู้ที่ประสานงานทุกอย่างกับคนในชุมชนได้สำเร็จลุล่วงทุกครั้ง	๔.๐๘	๐.๗๙	มาก
๑๐.การเป็นผู้นำที่ปกครองดูแลคนในชุมชนด้วยความยุติธรรม	๔.๕๑	๐.๖๖	มากที่สุด
รวม	๔.๔๖	๐.๔๗	มาก

จากตารางที่ ๓ พบว่า ผู้ใหญบ้านนำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าผู้ใหญบ้าน นำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่องการเป็นผู้นำที่ปกครองดูแลคนในชุมชนด้วยความยุติธรรม สำหรับเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

๓. การประยุกต์ใช้หลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
ผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้ช่วย
ผู้ใหญ่บ้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗
ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

หลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗	N = ๒๑๕		ระดับการประยุกต์
	μ	σ	
๑. การเป็นผู้นำรู้จักในหน้าที่ ที่ตนปฏิบัติ	๔.๑๔	๐.๗๙	มาก
๒. การเป็นผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ	๔.๓๕	๐.๗๖	มาก
๓. การเป็นผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ	๔.๒๘	๐.๗๓	มาก
๔. การเป็นผู้นำรู้จักทำงานที่ถูกต้องและเหมาะสม	๔.๒๓	๐.๖๘	มาก
๕. การเป็นผู้นำรู้ว่าการทำงานให้เหมาะกับเวลาและมี การวางแผนที่ดี	๔.๓๑	๐.๖๙	มาก
๖. การเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและรู้ความต้องการของคนในชุมชน	๔.๓๐	๐.๗๑	มาก
๗. การเป็นผู้นำที่รู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน	๔.๒๖	๐.๘๐	มาก
๘. การเป็นผู้นำมีความเข้าใจคนในชุมชนเป็นอย่างดี	๔.๒๔	๐.๗๕	มาก
๙. การเป็นผู้ที่ประสานงานทุกอย่างกับคนในชุมชน ได้สำเร็จลุล่วงทุกครั้ง	๔.๒๐	๐.๗๘	มาก
๑๐. การเป็นผู้นำที่ปกครองดูแลคนในชุมชนด้วยความ ยุติธรรม	๔.๓๗	๐.๗๔	มาก
รวม	๔.๓๔	๐.๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔ พบว่า ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ไป
ประยุกต์ใช้กับชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่าผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นำหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง

๔. การประยุกต์ใช้หลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโดยรวม

ผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโดยรวม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๕

ตารางที่ ๕ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

หลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗	N = ๒๓๐		ระดับการประยุกต์
	μ	σ	
๑. การเป็นผู้นำรัฐชาติในหน้าที่ ที่ตนปฏิบัติ	๔.๑๘	๐.๘๑	มาก
๒. การเป็นผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ	๔.๓๖	๐.๗๗	มาก
๓. การเป็นผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ	๔.๒๔	๐.๘๓	มาก
๔. การเป็นผู้นำรู้จักทำงานที่ถูกต้องและเหมาะสม	๔.๓๓	๐.๖๘	มาก
๕. การเป็นผู้นำรู้ว่าการทำงานให้เหมาะกับเวลาและมีกรวางแผนที่ดี	๔.๓๕	๐.๗๐	มาก
๖. การเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและรู้ความต้องการของคนในชุมชน	๔.๓๒	๐.๗๗	มาก
๗. การเป็นผู้นำที่รู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน	๔.๒๗	๐.๗๗	มาก
๘. การเป็นผู้นำมีความเข้าใจคนในชุมชนเป็นอย่างดี	๔.๑๖	๐.๗๙	มาก
๙. การเป็นผู้ที่ประสานงานทุกอย่างกับคนในชุมชนได้สำเร็จลุล่วงทุกครั้ง	๔.๔๔	๐.๗๐	มาก
๑๐.การเป็นผู้นำที่ปกครองดูแลคนในชุมชนด้วยความยุติธรรม	๔.๕๐	๐.๖๙	มากที่สุด
รวม	๔.๓๕	๐.๖๘	มาก

จากตารางที่ ๕ พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโดยรวมนำ
หลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา
รายละเอียดพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไป
ประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่อง การเป็นผู้นำที่ปกครองดูแลคนในชุมชนด้วยความ
ยุติธรรม สำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

๒.๒. การนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชน

ผลการวิเคราะห์การนำหลักพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และโดยรวมดังนี้

๑. การประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของกำนัน

ผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของกำนัน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๖

ตารางที่ ๖ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของกำนัน

หลักพรหมวิหาร ๔	N = ๒๑๐		ระดับการประยุกต์
	μ	σ	
๑. การเป็นผู้นำเป็นมิตรไมตรีกับทุกคนในชุมชน	๔.๕๐	๐.๕๒	มากที่สุด
๒. การเป็นผู้นำมองโลกในแง่ดีอยู่เสมอทั้งคนที่เกี่ยวข้องและผู้อื่น	๔.๗๐	๐.๖๗	มากที่สุด
๓. การเป็นผู้นำเอาใจใส่แก้ปัญหาความทุกข์ยากลำบากให้กับคนในชุมชนอย่างจริงจัง	๔.๕๙	๐.๗๐	มากที่สุด
๔. การเป็นผู้นำส่งเสริมสนับสนุนคนที่มีความสามารถให้ก้าวหน้าในชีวิต	๔.๕๘	๐.๙๕	มาก
๕. การเป็นผู้นำเอาใจใส่ชุมชนอยู่เสมอ	๔.๗๙	๐.๔๑	มากที่สุด
๖. การเป็นผู้นำส่งเสริมสนับสนุนคนที่ทำงานช่วยเหลือชุมชน	๔.๘๐	๐.๔๒	มากที่สุด
๗. การเป็นผู้นำยึดมั่นในกฎกติกาในการทำงาน	๔.๓๐	๐.๙๔	มากที่สุด
๘. การเป็นผู้นำมีความเป็นกลางไม่มีอคติต่อคนในชุมชน	๔.๘๐	๐.๔๒	มากที่สุด
รวม	๔.๗๙	๐.๕๑	มากที่สุด

จากตารางที่ ๖ พบว่า กำหนดนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชน โดยรวมมากที่สุด เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า กำหนดนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากในเรื่อง การเป็นผู้นำส่งเสริมสนับสนุนคนที่มีความสามารถ ให้ก้าวหน้าในชีวิต สำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุด

๒. การประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของผู้ใหญบ้าน
ผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของ
ผู้ใหญบ้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๗

ตารางที่ ๗ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมหลักพรหม
วิหาร ๔ ของผู้ใหญบ้าน

หลักพรหมวิหาร ๔	N = ๑๐๕		ระดับการประยุกต์
	μ	σ	
๑. การเป็นผู้นำเป็นมิตรไมตรีกับทุกคนในชุมชน	๔.๕๐	๐.๖๘	มากที่สุด
๒. การเป็นผู้นำมองโลกในแง่ดีอยู่เสมอทั้งคนที่ เกี่ยวข้องและผู้อื่น	๔.๔๐	๐.๖๗	มาก
๓. การเป็นผู้นำเอาใจใส่แก้ปัญหาความทุกข์ข้อยาก ลำบากให้กับคนในชุมชนอย่างจริงจัง	๔.๓๘	๐.๖๕	มากที่สุด
๔. การเป็นผู้นำส่งเสริมสนับสนุนคนที่มีความสามารถ ให้ก้าวหน้าในชีวิต	๔.๒๕	๐.๘๓	มาก
๕. การเป็นผู้นำเอาใจใส่ชุมชนอยู่เสมอ	๔.๓๘	๐.๗๒	มากที่สุด
๖. การเป็นผู้นำส่งเสริมสนับสนุนคนที่ทำงานช่วยเหลือ ชุมชน	๔.๓๒	๐.๗๗	มากที่สุด
๗. การเป็นผู้นำยึดมั่นในกฎกติกาในการทำงาน	๔.๓๒	๐.๗๗	มากที่สุด
๘. การเป็นผู้นำมีความเป็นกลางไม่มีอคติต่อคนใน ชุมชน	๔.๔๐	๐.๗๕	มากที่สุด
รวม	๔.๓๙	๐.๖๖	มากที่สุด

จากตารางที่ ๗ พบว่า ผู้ใหญบ้านนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับ
ชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ผู้ใหญบ้านนำหลักธรรมพรหม
วิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด ในเรื่อง การเป็นผู้นำเป็นมิตรไมตรีกับทุก
คนในชุมชน สำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

๓. การประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
ผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้ช่วย
ผู้ใหญ่บ้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๘

ตารางที่ ๘ แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมหลัก
พรหมวิหาร ๔ ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

หลักพรหมวิหาร ๔	N = ๒๑๕		ระดับการประยุกต์
	μ	σ	
๑. การเป็นผู้นำเป็นมิตรไมตรีกับทุกคนในชุมชน	๔.๔๘	๐.๗๐	มาก
๒. การผู้นำมองโลกในแง่ดีอยู่เสมอทั้งคนที่เกี่ยวข้อง และผู้อื่น	๔.๒๗	๐.๗๐	มาก
๓. การเป็นผู้นำเอาใจใส่แก้ปัญหาความทุกข์ข้อยาก ลำบากให้กับคนในชุมชนอย่างจริงจัง	๔.๓๗	๐.๖๖	มาก
๔. การเป็นผู้นำส่งเสริมสนับสนุนคนที่มีความสามารถ ให้ก้าวหน้าในชีวิต	๔.๓๘	๐.๖๒	มาก
๕. การเป็นผู้นำเอาใจใส่ชุมชนอยู่เสมอ	๔.๓๙	๐.๖๔	มาก
๖. การเป็นผู้นำส่งเสริมสนับสนุนคนที่ทำงาน ช่วยเหลือชุมชน	๔.๔๒	๐.๖๓	มาก
๗. การเป็นผู้นำยึดมั่นในกฎกติกาในการทำงาน	๔.๔๘	๐.๖๒	มาก
๘. การเป็นผู้นำมีความเป็นกลางไม่มีอคติต่อคนใน ชุมชน	๔.๕๐	๐.๖๑	มากที่สุด
รวม	๔.๔๑	๐.๖๐	มาก

จากตารางที่ ๘ พบว่า ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้
กับชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำ
หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด ในเรื่อง การเป็นผู้นำมี
ความเป็นกลางไม่มีอคติต่อคนในชุมชน สำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ
มาก

๔. การประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย
ผู้ใหญ่บ้านโดยรวมดังนี้

ผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชน ของกำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๙

ตารางที่ ๙ แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔
ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

หลักพรหมวิหาร ๔	N = ๒๓๐		ระดับการประยุกต์
	μ	σ	
๑. การเป็นผู้นำเป็นมิตรไมตรีกับทุกคนในชุมชน	๔.๕๐	๐.๖๘	มากที่สุด
๒. การผู้นำมองโลกในแง่ดีอยู่เสมอทั้งคนที่เกี่ยวข้อง และผู้อื่น	๔.๓๕	๐.๖๘	มาก
๓. การเป็นผู้นำเอาใจใส่แก้ปัญหาความทุกข์อย่าง ลำบากให้กับคนในชุมชนอย่างจริงจัง	๔.๓๓	๐.๖๕	มาก
๔. การเป็นผู้นำส่งเสริมสนับสนุนคนที่มีความสามารถ ให้ก้าวหน้าในชีวิต	๔.๓๙	๐.๖๘	มาก
๕. การเป็นผู้นำเอาใจใส่ชุมชนอยู่เสมอ	๔.๓๓	๐.๖๖	มาก
๖. การเป็นผู้นำส่งเสริมสนับสนุนคนที่ทำงาน ช่วยเหลือชุมชน	๔.๔๑	๐.๖๗	มาก
๗. การเป็นผู้นำยึดมั่นในกฎกติกาในการทำงาน	๔.๔๑	๐.๗๐	มาก
๘. การเป็นผู้นำมีความเป็นกลางไม่มีอคติต่อคนใน ชุมชน	๔.๔๖	๐.๖๗	มาก
รวม	๔.๔๐	๐.๖๙	มาก

จากตารางที่ ๙ พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมพรหม
วิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า
กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ใน
ระดับมากที่สุด ในเรื่องการเป็นผู้นำเป็นมิตรไมตรีกับทุกคนในชุมชน สำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการ
นำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

ตอนที่ ๓ ผลการพัฒนารูปแบบ ภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธของผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์

ผลการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิเคราะห์รูปแบบผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธอันพึงประสงค์การเขียนความเรียงสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้

๑. การปรับกระบวนการทัศน์การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่าย

การพัฒนารูปแบบสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อปรับกระบวนการในการทำงาน โดยมีแนวทางคือวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชนโดยใช้ข้อมูลอายุ สภาพครอบครัว อาชีพ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมความต้องการ ได้ทราบว่าประชาชนในชุมชนว่ามีจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และความเสี่ยงในชุมชนเพื่อสามารถสอดแทรกหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ พรหมวิหาร ๔ ละอคติ ๔ ในการจัดการให้ชุมชนอยู่ด้วยกันสันติสุขเป็นต้น ด้วยโลกวิวัฒน์การเปลี่ยนแปลงมีความเจริญก้าวหน้าทันสมัยทุกคนต้องเรียนรู้ โดยเฉพาะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นวัฒนธรรมสืบต่อมาช้านานในการดำเนินชีวิตและสามารถปรับใช้ในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมและองค์กรครอบครัว

๒. การปรับกระบวนการปฏิบัติงานของผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธ

เพื่อปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานของผู้นำท้องถิ่นให้เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน โดยมีแนวทางการจัดทำแผนแม่บทพัฒนาชุมชน เป็นนโยบายเฉพาะมีเป้าหมายชัดเจน มีความยืดหยุ่นวิธีการพัฒนาระบบปฏิบัติงานที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพ ทำงานร่วมกันเป็นทีม มีการกระจายความรับผิดชอบของผู้นำให้เข้าถึงประชาชน เพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ และจัดทำเป็นรายงานเพื่อศึกษาและปรับแผนในการทำงานในปีต่อไป ผู้นำในยุคสมัยใหม่มีคุณภาพด้านความรู้และมีคุณธรรม มีความสามารถมีวิสัยทัศน์ในการทำงานมีความรับผิดชอบสูง เห็นถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน การทำกิจกรรมทุกอย่างบริหารจัดการองค์กรให้เกิดความพอดีด้วยความรอบคอบ ภูษถานการณ์และมีความเข้าใจในชุมชนเป็นอย่างดี

๓. การพัฒนาระบบสนับสนุนข้อมูลและองค์ความรู้

เพื่อสนับสนุนด้านข้อมูลและองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทาง คือต้องจัดทำฐานข้อมูลวิเคราะห์และประเมินสภาพชุมชน ประการหนึ่งผู้นำต้องทำงานวิจัยชุมชนให้ทุกครอบครัวทำสมุดบันทึกรายรับและรายจ่ายของครัวเรือนเพื่อทราบผลการใช้จ่ายของครอบครัวในแต่ละวัน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อได้รับทราบว่าในแต่ละครอบครัวใช้จ่ายสิ่งที่มีความจำเป็นและสิ่งของที่ไม่จำเป็น นำส่วนที่ไม่จำเป็นมาเป็นเงินออมของครอบครัว นำมาใช้เมื่อจำเป็น

๔. การพัฒนาความสัมพันธ์กับหน่วยงานองค์กรภาคีอื่นๆ

ผู้นำขอความร่วมมือ จากองค์กรต่างๆ จากภายนอกจัดการฝึกอบรมพัฒนาสร้างงานอาชีพหรือองค์ความรู้อื่นๆที่ประชาชนต้องการ เช่น องค์กรรัฐบาล หน่วยงานเอกชน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการร่วมแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะให้ตรงกับ

ความต้องการเพื่อกำหนดโครงสร้างกิจกรรมทั้งในแง่เวลาและความถี่ จัดระบบการเรียนรู้โดยการ จัดเป็นกลุ่มอาชีพตามประสงค์ของชุมชน ทำให้เกิดผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้

๕. การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารจัดการของชุมชนให้มีเป้าหมายในการพัฒนาการทำงานของผู้นำให้มีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางคือ การส่งเสริมความรู้ให้กับผู้นำ แนวคิดการทำงานที่เกิดผลกับชุมชน และมีหน่วยตรวจสอบประเมินผล ซึ่งเป็นการกระตุ้นการทำงานของผู้นำท้องถิ่นให้มีความกระตือรือร้นมากขึ้น มีความรอบรู้สร้างคุณภาพงานให้เป็นที่ประจักษ์ในการบริหารงานองค์กร ควรยึดพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างในการบริหาร ซึ่งพระองค์ท่านสามารถบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ที่มีขนาดใหญ่ให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วโลก

๖. รูปแบบที่ผู้นำเชิงพุทธนำมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

ผู้นำมีสติและรู้สถานะตัวเองในการทำหน้าที่ เป็นคนที่ปลอดจากความไม่ดีทั้งหลาย สะอาดด้วยกายวาจาใจมีความยุติธรรม ควบคุมอารมณ์ในการทำหน้าที่ ประชุมพูดคุยกับประชาชนเป็นประจำ รู้ความต้องการของคนของประชาชนเป็นอย่างดี ทำงานเชิงบูรณาการ ใช้หลักหลักธรรมอริยสัจ ๔ มาวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น คือทุกข์ ความไม่สบายกายและใจ สมุทัย ต้นเหตุที่เกิดปัญหา นิโรธ วิธีการหาทางมาแก้ปัญหา มรรค หนทางที่ ที่สามารถยับยั้งปัญหาที่เกิดขึ้นโดยมีทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

๗. ผู้นำเชิงพุทธเป็นแบบอย่างการประพฤติตนที่ดีในชุมชน

ผู้นำมีความใกล้ชิดกับทุกคนในชุมชนทำตัวให้เป็นคนน่ารัก น่าศรัทธา มีความซื่อสัตย์ปฏิบัติตนดีมีศีลธรรมยึดมั่นในหลักธรรมพระพุทธศาสนาในการทำหน้าที่ มีเหตุผลสร้างสรรค์ความคิดให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมเป็นหลัก มีกัลยาณมิตรกับทุกคนทำประโยชน์ส่วนรวมแก่ญาติมิตร ชุมชน สังคม เพื่อนร่วมชาติ ช่วยคนอื่นได้ฝึกตน ได้เรียนรู้ จนสามารถพึ่งตนเองได้และช่วยให้พ้นจากปัญหาผู้นำไม่พึ่งพาเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เจ้าที่เจ้าทางผีสงฆ์ทั้งหลาย และคาถาอาคมในแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

บทที่ ๕

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน และเพื่อศึกษาการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำ และเพื่อศึกษาพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธของผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์

วิธีวิจัยเชิงเอกสารจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและการวิจัยเชิงสำรวจโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามกับประชากรที่เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจำนวน ๒๓๐ คน ของอำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญภาควิชาการและผู้นำชุมชนคือ ๑) พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ ๒) นางสาวทอง พึ่งสาระ ๓) ผศ.ดร.รัชพันธ์ อิศรเดช ๔) นายเปี่ยม นักร้า ๕) นายสุพจน์ ชูนวน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับการสัมภาษณ์วิเคราะห์ข้อมูลในการเขียนความเรียง

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาจากพระไตรปิฎก และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

ผู้ศึกษาวิจัยสามารถสรุปการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ดังนี้

๑. พุทธธรรมได้กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญเกี่ยวกับบทบาทผู้นำที่ดีไว้มากหลายประการด้วยกัน เช่น ทศพิธราชธรรม ๑๐ พรหมวิหาร ๔ ราชสังคหวัตถุ ๔ สัปปริสธรรม ๗ ฆราวาสธรรม ๔ อิทธิบาท ๔ และนาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น โดยเฉพาะหลักสัปปริสธรรม ๗ มีคุณสมบัติในการเป็นผู้นำครบถ้วนในการเป็นผู้นำที่ดี โดยมี ๗ ประการคือ รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้ตน รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้ชุมชน และรู้จักบุคคล และพรหมวิหาร ๔ มีคุณสมบัติในการเป็นผู้นำที่ดี โดยมี ๔ ประการคือ มีความรักความเมตตา ช่วยเหลือผู้อื่น ดีใจเมื่อผู้อื่นได้ดี มีความเที่ยงธรรม หลักธรรมนี้มีคุณสมบัติในการเป็นผู้นำที่สมบูรณ์แบบทั้งด้านคุณภาพทางจิตใจ และคุณภาพทางความสามารถ นอกจากนี้ภาวะผู้นำเชิงพุทธ เป็นผู้นำที่ดีจะต้องมีหลัก “ธรรม” คือ ลักษณะสำคัญการปฏิบัติหน้าที่ของตนเพื่อให้กิจการงานทุกอย่างบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ก็คือ ๑) ผู้นำจะต้องประพฤติกรรมคือ ละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว ๒) ผู้นำจะต้องป้องกันบาปที่ยังไม่เกิดขึ้น มิให้เกิดขึ้น ๓) ผู้นำจะต้องบำเพ็ญกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น ให้เกิดขึ้น ๔) ผู้นำจะต้องรักษากุศลที่เกิดขึ้นให้สถาพร

หน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ ๗ ประการ ดังนี้คือ

๑. มีการวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

๒. การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กรมีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

๓. งานบุคลากร เป็นการสรรหา บุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะกับงาน

๔. เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

๕. การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

๖. การทำหน้าที่สำคัญต่างๆ ในการประสานส่วนต่างๆ ของงานให้เข้าด้วยกันอย่างดี

๗. หน้าที่ ในส่วนที่เกี่ยวกับงบประมาณในรูปของการวางแผนและการควบคุมด้านการเงินและการบัญชี

๒. แนวคิดและหลักการบทบาทของผู้นำที่ดีตามแนวคิดทฤษฎี ของแฟรงค์ลิน โควิทย์ มาเป็นพื้นฐานการศึกษานั้น มีองค์ประกอบพื้นฐาน ๔ ประการคือ

๑) การกำหนดทิศทาง (Path finding) เป็นการกำหนดเป้าหมาย ทิศทางขององค์กรให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ ๒) การจัดการระบบการทำงาน (Alignment) เป็นการจัดระบบการทำงานให้มีโครงสร้างอย่างเป็นระบบ ๓) การมอบอำนาจ (Empowerment) เป็นการมอบอำนาจและความรับผิดชอบให้แก่บุคคลที่เหมาะสมมุ่งการทำงานเป็นทีม ๔) แบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling) เป็นการมุ่งพัฒนาผู้นำให้มีศักยภาพและคุณภาพ

๓. ศึกษาบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๔๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติมได้ปรับเปลี่ยนไป จนทำให้เหลือเพียง ๓ ภารกิจ ดังนี้

๑. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันได้แก่การปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักและสำคัญ การดำเนินนโยบายของรัฐไปสู่ประชาชน การสร้างเศรษฐกิจฐานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเสริมสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุข

๒. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้นำชุมชน

๓. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเป็นผู้ประสาน เป็นผู้ติดตามสอดส่องดูแล และประสานการปฏิบัติงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปตามกฎหมายและเจตนารมณ์ของพี่น้องประชาชนในพื้นที่

๕.๒ สรุปผลการวิจัยเชิงสำรวจ

จากการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามกับกำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๒๓๐ คน ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ผลการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่ พบว่า เป็นเพศชายจำนวน ๑๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๗ มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๘ การศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๑๖๔ คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๓ สถานภาพสมรส จำนวน ๒๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๗ ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน ๑๑๕ คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐ วาระดำรงตำแหน่ง ๑ วาระ จำนวน ๑๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๓ มีรายได้ต่อปี ๔๐,๐๐๐.๐๐ บาท ขึ้นไป จำนวน ๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๗ นับถือศาสนาพุทธ จำนวน ๒๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐ เคยบวชในพระพุทธศาสนา ๑-๖ เดือน จำนวน ๑๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๘ เคยนำหลักธรรมะไปประยุกต์ใช้ จำนวน ๒๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๑

ตอนที่ ๒ ผลการศึกษาการนำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ และพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำอยู่ในระดับมาก สรุปได้ดังนี้

๒.๑. กำนันนำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า กำนันนำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชน อยู่ในระดับมากในเรื่อง การเป็นผู้นำผู้จัดในหน้าที่ที่ตนปฏิบัติ การเป็นผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ การเป็นผู้นำรู้จักทำงานที่ถูกต้องและเหมาะสมและการเป็นผู้นำรู้จักรู้ว่าการทำงานให้เหมาะกับเวลาและมีการวางแผนที่ดี สำหรับเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุด

๒.๒ ผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้อยู่ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าผู้ใหญ่บ้าน นำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่องการเป็นผู้นำที่ปกครองดูแลคนในชุมชนด้วยความยุติธรรม สำหรับเรื่องอื่น ๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

๒.๓. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรม สัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าผู้ใหญ่บ้าน นำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุดไม่มี สำหรับเรื่องอื่น ๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

๒.๔. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นำหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่อง การเป็นผู้นำที่ปกครองดูแลคนในชุมชนด้วยความยุติธรรม สำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

๒.๕ กำหนดนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า กำหนดนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากในเรื่อง การเป็นผู้นำส่งเสริมสนับสนุนคนที่มีความสามารถให้ก้าวหน้าในชีวิต สำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุด

๒.๖ ผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด ในเรื่อง การเป็นผู้นำเป็นมิตรไมตรีกับทุกคนในชุมชนสำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

๒.๗ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด ในเรื่อง การเป็นผู้นำมีความเป็นกลางไม่มีอคติต่อคนในชุมชนสำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

๒.๘ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า กำหนดผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่องการเป็นผู้นำเป็นมิตรไมตรีกับทุกคนในชุมชน สำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

ตอนที่ ๓ ผลการศึกษาการพัฒนาารูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธของผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

๓.๑. การปรับกระบวนการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่าย

การพัฒนาารูปแบบสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อปรับกระบวนการในการทำงาน โดยมีแนวทางคือวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชนโดยใช้ข้อมูลอายุ สภาพครอบครัว อาชีพ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมความต้องการ รู้ข้อมูลว่าประชาชนในชุมชนว่ามีจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และความเสี่ยงในชุมชนเพื่อสามารถสอดแทรกหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ พรหมวิหาร ๔ ละอคติ ๔ ในการจัดการให้ชุมชนอยู่ด้วยกันสันติสุข

๓.๒. การปรับกระบวนการปฏิบัติงานของผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธ

เพื่อปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานของผู้นำท้องถิ่นให้เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน โดยมีแนวทางการจัดทำแผนแม่บทพัฒนาชุมชน เป็นนโยบายเฉพาะมีเป้าหมายชัดเจน มีความยืดหยุ่นวิธีการพัฒนาระบบปฏิบัติงานที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพ ทำงานร่วมกันเป็นทีม มีการกระจายความรับผิดชอบของผู้นำให้เข้าถึงประชาชน เพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ และจัดทำเป็นรายงานเพื่อศึกษาและปรับแผนในการทำงานในปีต่อไป ผู้นำในยุคสมัยใหม่มีคุณภาพด้านความรู้และมีคุณธรรม มีความสามารถมีวิสัยทัศน์ในการทำงานมีความรับผิดชอบสูง เห็นถึงประโยชน์ส่วนรวม

มากกว่าประโยชน์ส่วนตน การทำกิจกรรมทุกอย่างบริหารจัดการองค์กรให้เกิดความพอดีด้วยความรอบคอบ รู้สถานการณ์และมีความเข้าใจในชุมชนเป็นอย่างดี

๓.๓. การพัฒนาระบบข้อมูลและองค์ความรู้ในชุมชน

เพื่อสนับสนุนด้านข้อมูลและองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทาง คือต้องจัดทำฐานข้อมูลวิเคราะห์และประเมินสภาพชุมชน ประการหนึ่งผู้นำต้องทำงานวิจัยชุมชนให้ทุกคนครบถ้วนทำสมุดบันทึกรายรับและรายจ่ายของครัวเรือนเพื่อทราบผลการใช้จ่ายของครอบครัวในแต่ละวัน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อได้รับทราบว่าเป็นแต่ละครอบครัวใช้จ่ายสิ่งที่มีความจำเป็นและสิ่งของที่ไม่จำเป็น นำส่วนที่ไม่จำเป็นมาเป็นเงินออมกองคลังของครอบครัว นำมาใช้เมื่อยามจำเป็น

๓.๔. การพัฒนาความสัมพันธ์กับหน่วยงานองค์กรภาคีอื่นๆ

ผู้นำขอความร่วมมือ จากองค์กรต่างๆ จากภายนอกจัดการฝึกอบรมพัฒนาสร้างงานอาชีพหรือองค์ความรู้อื่นๆที่ประชาชนต้องการ เช่น องค์กรรัฐบาล หน่วยงานเอกชน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการร่วมแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะให้ตรงกับความต้องการเพื่อกำหนดโครงสร้างกิจกรรมทั้งในแง่เวลาและความถี่ จัดระบบการเรียนรู้โดยการจัดเป็นกลุ่มอาชีพตามประสงค์ของชุมชน ทำให้เกิดผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้

๓.๕. การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารจัดการของชุมชนให้มีเป้าหมายในการพัฒนาการทำงานของผู้ให้มีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางคือ การส่งเสริมความรู้ให้กับผู้นำแนวคิดการทำงานที่เกิดผลกับชุมชน และมีหน่วยตรวจสอบประเมินผล ซึ่งเป็นภาระกระตุ้นการทำงานของผู้นำท้องถิ่นให้มีความกระตือรือร้นมากขึ้น มีความรอบรู้สร้างคุณภาพงานให้เป็นที่ประจักษ์ในการบริหารงานองค์กร ควรยึดพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างในการบริหาร ซึ่งพระองค์ท่านสามารถบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ที่มีขนาดใหญ่ให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วโลก

๓.๖. รูปแบบที่ผู้นำเชิงพุทธนำมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

ผู้นำมีสติและรู้สถานะตัวเองในการทำหน้าที่ เป็นคนที่ปลอดจากสิ่งความไม่ดีทั้งหลายสะอาดด้วยกายวาจาใจมีความยุติธรรม ควบคุมอารมณ์ในการทำหน้าที่ ประชุมพูดคุยกับประชาชนเป็นประจำ รู้ความต้องการของคนในองค์กรเป็นอย่างดีทำงานเชิงบูรณาการ ใช้หลักหลักธรรมอริยสัจ ๔ มาวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น คือทุกข์ ความไม่สบายกายและใจ สมุทัย ต้นเหตุที่เกิดปัญหา นิโรธ วิธีการหาทางมาแก้ปัญหา มรรค หนทางที่สามารถยับยั้งปัญหาที่เกิดขึ้นโดยมีทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

๓.๗. ผู้นำเชิงพุทธเป็นแบบอย่างการประพฤติตนที่ดีในชุมชน

ผู้นำมีความใกล้ชิดกับทุกคนในชุมชนทำตัวเป็นคนน่ารัก นำศรัทธา มีความซื่อสัตย์ปฏิบัติตนดีมีศีลธรรมยึดมั่นในหลักธรรมพระพุทธศาสนาในการทำหน้าที่ มีเหตุผล สร้างสรรค์ความคิดให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมเป็นหลัก มีกัลยาณมิตรกับทุกคนทำประโยชน์ส่วนรวมแก่ญาติ

มิตร ชุมชน สังคม เพื่อนร่วมชาติ ช่วยคนอื่นได้ฝึกตน ได้เรียนรู้ จนสามารถพึ่งตนเองได้และช่วยให้พ้นจากปัญหา ผู้นำไม่พึ่งพาเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เจ้าที่ เจ้าทางผีสงฆ์ทั้งหลาย และคาถาอาคมในแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

๕.๓ อภิปรายผล

จากการศึกษาบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทหน้าที่พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยมี การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต่อมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ งานบุคลากร เป็นการสรรหา บุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะกับงาน การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กรหน้าที่สำคัญต่างๆ ในการประสานส่วนต่างๆ ของงานให้เข้าด้วยกันอย่างดี หน้าที่ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณในรูปของการวางแผนและการควบคุมด้านการเงินและการบัญชี

การนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของกำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสามารถอภิปรายผลดังนี้

๒.๑. กำนันนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้โดยอยู่ในระดับมากที่สุด นับว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่จะพบว่า มีบางเรื่องได้แก่ การเป็นผู้นำรัฐชดในหน้าที่ที่ตนปฏิบัติ การเป็นผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ การเป็นผู้นำรู้จักทำงานที่ถูกต้องและเหมาะสม การเป็นผู้นำรู้ว่าการทำงานให้เหมาะสมกับเวลาและมีการวางแผนที่ดี มีการนำไปประยุกต์ใช้อาศัยอยู่ในระดับมากที่สุดเรื่องอื่นๆ นำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากกำนันจะต้องเป็นผู้นำและเป็นตัวอย่างที่ดีกับลูกบ้านจึงดั่งนั้นจึงต้องปฏิบัติตนดี ซึ่งสอดคล้องกับกับผลการวิจัยของ บรรจง หมายมั่นเรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมกับสันโดษ เพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาบุคลิกภาพธรรมาธิปไตย พบว่ามีความเกี่ยวพันของอุปลักษณะภายในของสัปปุริสธรรมว่า การกระทำของสัตบุรุษคือ ผู้ที่รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณเมื่อรู้จักประมาณก็จะรู้จักเลือกคนให้เหมาะสมกับงานและรู้จักปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามวัฒนธรรมของชุมชนนั้น นอกจากนี้ยังเห็นว่า

^๑บรรจง หมายมั่น, “การการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมกับสันโดษ เพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาบุคลิกภาพธรรมาธิปไตย”, ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๑๘), หน้า ๑๐ – ๑๒.

ความจำเป็นและความเกี่ยวข้องของบุคคลในการพัฒนาบุคลิกภาพธรรมาธิปไตยของแต่ละคน ควรยึดหลักธรรม ๒ ประการคือ หลักปรีชาธรรมและสันโดษ เพื่อให้บุคคลสามารถพัฒนาจิตใจของตนให้เป็นคนดีและอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข

๒.๒. ผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมสัปรีชาธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมากนับว่าเป็นสิ่งที่ดีแต่จะพบว่า มีบางเรื่องได้แก่การเป็นผู้นำที่ปกครองดูแลในชุมชนด้วยความยุติธรรมมีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนเรื่องอื่นๆ นำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมาก

๑.๓. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมสัปรีชาธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมากนับว่าเป็นสิ่งที่ดีพบว่านำหลักธรรมสัปรีชาธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง

๑.๔. กำหนด ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโดยรวมนำหลักธรรมสัปรีชาธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอยู่ในระดับมากนับว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่จะพบว่ามีบางเรื่องได้แก่การเป็นผู้นำที่ปกครองดูแลในชุมชนด้วยความยุติธรรม มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุดสำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

๒. จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของกำหนดผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสามารถอภิปรายผลดังนี้

๒.๑. กำหนดนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด นับว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่จะพบว่ามีบางเรื่องได้แก่ การเป็นผู้นำส่งเสริมสนับสนุนคนที่มีความสามารถให้ก้าวหน้าในชีวิต มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก สำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุดน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากกำหนดจะต้องเป็นผู้นำและตัวอย่างที่ดีกับลูกบ้านดังนั้นจึงต้องปฏิบัติตนดี

๒.๒. ผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก นับว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่จะพบว่ามีบางเรื่องได้แก่ การเป็นผู้นำเป็นมิตรไมตรีกับทุกคนในชุมชน มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

๒.๓. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก นับว่าเป็นสิ่งที่ดีแต่จะพบว่ามีบางเรื่องได้แก่ การเป็นผู้นำมีความเป็นกลางไม่มีอคติต่อคนในชุมชน มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

๒.๔. กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก นับว่าเป็นสิ่งที่ดีแต่จะพบว่ามีบางเรื่องได้แก่ การเป็นผู้นำเป็นมิตรไมตรีกับทุกคนในชุมชน มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับในเรื่องอื่นๆ มีการนำไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก

๓. ผลการศึกษาการพัฒนาในรูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธของผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์สามารถอภิปรายผลดังนี้

๓.๑. ผู้นำต้องปรับกระบวนการทัศน์การพัฒนาโดยใช้รูปแบบการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อเป็นกระบวนการขั้นตอนการทำงานกับชุมชนให้มีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางคือ วิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดให้ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข และนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเช่นพรหมวิหาร ๔ และสัปปริสธรรม ๗ ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ผู้นำต้องปรับกระบวนการปฏิบัติงานให้เอื้อต่อการพัฒนาประชาชนโดยจัดทำแผนแม่บทของชุมชนโดยแผนแม่บทเกิดจากความคิดของประชาชนในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความรับผิดชอบของผู้นำท้องถิ่นให้เข้าถึงประชาชน มีความรับผิดชอบต่อประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความพอดีมีความรอบคอบเข้าใจรอบรู้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี

๓.๒. ผู้นำมีการพัฒนาระบบข้อมูลและองค์ความรู้เพื่อสนับสนุนด้านข้อมูลและองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพโดยผู้นำจัดทำฐานข้อมูลวิเคราะห์และประเมินสภาพชุมชนหรือองค์กรอื่นในพื้นที่ มีการพัฒนาความสัมพันธ์กับหน่วยงานองค์กรภาคีอื่นๆ ด้วยเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้นำต้องขอความร่วมมือ จากองค์กรต่างๆ จากภายนอกเช่นจัดการฝึกอบรมพัฒนาสร้างงานอาชีพหรือองค์ความรู้อื่นๆที่ประชาชนต้องการ เช่น องค์กรมหาชน หน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

๓.๓. ผู้นำเรียนรู้การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยมี แนวคิดการทำงานที่เกิดผลกับชุมชนมีพรหมวิหาร ๔ เว้นอคติ๔ มีความรู้ดี ความคิดดีมีความสามารถสูง และมีคุณธรรม ผู้นำมีรูปแบบในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสติและรู้สถานะตัวเอง ควบคุมอารมณ์ได้ดีในการทำหน้าที่ ใช้หลักหลักธรรมอริยสัจ ๔ มาวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ทำงานแบบเชิงบูรณาการโดยมีทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมมือทำให้งานเกิดผลสำเร็จ

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านต้องปรับกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาชุมชน โดยวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นข้อมูลในการจัดให้ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข และนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ ให้เอื้อ โดยจัดทำแผนแม่บทพัฒนาชุมชน โดยแผนแม่บทเกิดจากความคิดของประชาชนในชุมชน แบบเชิงบูรณาการโดยมีทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมมือกันทำให้งานเกิดผลสำเร็จ ผู้นำเข้าถึงประชาชนทำงานให้เกิดผลกับชุมชน โดยใช้หลักหลักธรรมอริยสัจ ๔ มาวิเคราะห์ปัญหาที่

เกิดขึ้น คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ วิธีการหาทางมาแก้ปัญหา มรรค หนทางที่ ที่สามารถยับยั้งปัญหาที่เกิดขึ้น

๕.๕. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

๑) ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครสวรรค์ จึงมีลักษณะจำกัด ผลการศึกษาที่ได้อาจไม่ครอบคลุมหรือเป็นตัวแทนของกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้ทั้งหมด ดังนั้นการศึกษารั้งต่อไปจึงควรขยายขอบเขตในส่วนของประเทศชากรวม แพทย์ตำบล สารวัตรกำหนด องค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งจังหวัดเพื่อเปรียบเทียบข้อมูลหาความข้อแตกต่างระหว่างองค์กรผู้นำท้องถิ่น

๒) ควรศึกษากำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้มีบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่ในชุมชนอย่างไรจึงได้รับการคัดเลือกให้เป็นกำหนด ผู้ใหญ่บ้านดีเด่นได้รับรางวัลเหน็บทองคำ

๓) ควรศึกษาการนำหลักธรรมไปปฏิบัติใช้ ในหน่วยงานแล้วเกิดสัมฤทธิ์ผล โดยศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

(๑) หนังสือ :

- กิตติชัย เหล่าเขตร์. **ศูนย์เสริมวิชาชีพบัญชี. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๙**
กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง. **คู่มือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๓๖.**
- กวี วงษ์พุดม. **ภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เสริมวิชาชีพบัญชี, ๒๕๓๙.**
- กิติ ตย์คานนท์. **เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บัตเตอร์ฟลาย,
๒๕๓๒.**
- จำนง บุญชู. **องค์การและการบริหาร. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๖.**
- ไชย ณ พล. **การบริหารชีวิตให้เกิดประโยชน์สูงสุด. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือคุณค่า
ธรรมาธิปไตย, ๒๕๓๗.**
- दनัย เทียนพุดม. **การบริหารทรัพยากรบุคคลเรื่องการวางแผนอาชีพและแผนสืบทอด
ตำแหน่ง. กรุงเทพมหานคร : สถาบันการจัดการงานบุคคล สมาคมจัดการงาน
บุคคลแห่งประเทศไทย ๒๕๔๐.**
- ธงชัย สันติวงษ์. **พฤติกรรมผู้บริหารโคคทางการตลาด ฉบับปรับปรุงใหม่. กรุงเทพมหานคร:
ปทุมช่าง. ๒๕๔๗.**
- จิรัชค วีระชัย. **สังคมวิทยาการเมือง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๓๗.**
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. **ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕**
- พัชนี วรกลิน. **จิตวิทยาสังคม. คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทระเกษม, ๒๕๔๔.**
- พระเทพเวที (ประยูร ปรยุตโต). **สถาบันพระสงฆ์ในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร :**
ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สหประชาพาณิชย์, ๒๕๓๐.
- พระราชวรมนี (ประยูร ปรยุตโต). **พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.**
- พระครูสิริจันทน์วิภู (บุญจันทร์ เขมาภาโม). **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม
การพิมพ์, ๒๕๔๙.**
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปรยุตโต). **ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุกไทม์, ๒๕๔๙ .**
- พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์. **พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนส์โตร์, ๒๕๔๕.**
- พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. **การเมืองกับพุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : สยามบรรณาการพิมพ์, ๒๕๒๙.**

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มัลลิกา ต้นสอน. การจัดการยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร : เอ็กเปอร์เน็ท, ๒๕๔๔.

ธรรมรส โชติกุญชร. มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๙

ยงยุทธ์ เกษาศาคร. ภาวะผู้นำและการจูงใจผล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์sk Booknet

วิฑูรย์ สิมะโชคดี. ทฤษฎีและเทคนิคปฏิบัติสำหรับยอดหัวหน้างาน. กรุงเทพมหานคร :

บริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๘.

วิฑูรย์ สิมะโชคดี. ทฤษฎีและเทคนิคปฏิบัติสำหรับยอดหัวหน้างาน. กรุงเทพมหานคร :

บริษัทซีเอ็ด ยูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๘.

สมคิด บางโม. องค์การและการจัดการ . กรุงเทพมหานคร : วิทยาพัฒนา, ๒๕๔๔.

สุทธิพงษ์ ตันตะยาพิศาลสุทธิ. หลักพระพุทธศาสนา. ธนบุรี : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

สมบูรณ์ สุขสำราญ.ศ.ดร. พุทธศาสนากับการเมือง. ในวารสารสังคมศาสตร์. ๑๖ ตุลาคม- ธันวาคม, ๒๕๓๐.

สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ.จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองศรีอยุธยา. พระนคร :

ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๑๖.

สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สำเริง ฉวีวรรณ. ประมุขศิลป์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จิตรวัฒนา , ๒๕๓๖.

เนตร์พัฒนา ยาวีราช. ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

เอกชัย กี่สุขพันธ์. การบริหารทักษะและการปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๓๘.

(๒) บทความ :

ประทาน คงฤทธิศึกษากร “ศึกษากรภาวะผู้นำ.” <www.Kunkroo.com,>.๔ ธันวาคม ๒๕๔๘.

ศิริพร พูนชัย. “ผู้นำและภาวะผู้นำ.” <WWW.rtanc.act.>.๒ กรกฎาคม. ๒๕๕๑.

อานันท์ ปันยารชุน. “ผู้นำยุคโลกาภิวัตน์.” มติชนสุดสัปดาห์ . ๘๒๙. ๑๖กรกฎาคม , ๒๕๓๙.

เทพพงษ์ “เทพในพระพุทธศาสนา.”<www.teappong.net index.php,>. ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๑.

(3) วิทยานิพนธ์ :

- ชูเกียรติ มุททากาญจน์, “ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต”, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑,
- ทรงเกียรติ เสียงเจริญ. “บทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านยุคปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีกำนันและผู้ใหญ่บ้านในอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต (นโยบายสาธารณะ) วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒.
- นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย. “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระบุญเรือง ฐิตธมโม. “การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธรูป : ศึกษาเฉพาะกรณีวิธีแก้ปัญหของพระพุทธเจ้า”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗ .
- ลักขณา ฤชา. “ภาวะผู้นำของกำนันและผู้ใหญ่บ้านต่อประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาอำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วิรัตน์ ไชยสิทธิ์ . “ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะ ปกครองท้องที่ และกฎหมายอื่นที่กำหนดเป็นอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษากรณีกำนันและผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดนครนายก”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต (นโยบายสาธารณะ) วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา , ๒๕๔๗.
- สุรศักดิ์ ม่วงทอง. “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ : ศึกษาเฉพาะกรณีกำนันและผู้ใหญ่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช”. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.
- สร้อยสุรรัตน์ พลพรพิสิฐ, “ภาวะผู้นำกับการปฏิบัติงานของกำนันผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๔๒ .
- สุวิน สุขสมกิจ, พุทธปรัชญากับสร้างเสริมภาวะผู้นำ: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้นำระดับกำนันผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔ .

หฤทยา ปรีชาสุข, “บทบาทและปัญหาของหัวหน้าหอผู้ป่วยด้านการตัดสินใจการปฏิสัมพันธ์ และการสื่อข้อมูล ตามการรับรู้ของผู้บริหารการพยาบาล หัวหน้าหอผู้ป่วยและพยาบาลประจำการ,” *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ๒๕๓๒.

อรุณ ดีทองอ่อน. “ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ของพัฒนาการ : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรสาคร”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ไอลดา ประเสริฐสรระน้อย. “ภาวะผู้นำกับประสิทธิผลในการบริหารงานของกำนัน ในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาธุรกิจมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล, ๒๕๔๘.

(๒) เอกสารภาษาอังกฤษ

(I) Books

Ralph Stogdill and A.E. Koons, 1965, quoted in Dessler Gary , **Management : Principles and Practices For Tomorrow's Leaders, 3rd**, (new Jersey: Person Edarson Education, Inc., 2004)

Renis Likert et.al, 1961 ,quoted in DesslerGary, **Management : Principles and PracticesFor Tomorrow'sLeaders,3rded.**, (NewJersey:Peason Education, Inc., 2004)

Vroom and Yetton, Yetton ,1973 , quoted in Gary Dessler , **Management : Principles and Practices For Tomorrow's Leaders, 3rded.**, (New Jerrey :Pearson Education, Inc., 2004)

RobertJ.House, 1974,PP.81-98, quoted in Gary Dessler, **Management : Principles and Pratices for Tomprow's Leaders , 3rded.**, (new Jersey : Pearson Education, Inc., 2004)

Tery, George R , **principle of Management. 6th** – ed , (home wood , ll : Richard D.Irwin, 1972)

Fred E. Fiedler and Martin M. Chemers, **Leadership andEffectiv and Effective Management** , (Glenview, Ill. : Scott , Foresman , 1974)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม

เรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำไปวิเคราะห์ผลที่เกิดจากภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์

จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถามชุดนี้ทุกข้อตามความเป็นจริง ทั้งนี้คำตอบของท่านจะเป็นข้อมูลเชิงสถิติและเป็นประโยชน์ในการวิจัยต่อไป

คำแนะนำ แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ตอนประกอบด้วยดังนี้

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย (✓) หน้าข้อความที่ตรงตามสภาพความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

๑. เพศ

() ชาย () หญิง

๒. ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งใด ?

() ผู้ใหญ่บ้าน () ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
() กำนัน

๓. ท่านได้รับเลือกดำรงตำแหน่งมากี่วาระ

() ๑ วาระ () ๒ วาระ
() ๓ วาระ () อื่น ๆ ...

๔. ปัจจุบันท่านมีอายุ(ช่วงระหว่าง)

() ๓๐-๔๐ ปี () ๔๑ - ๕๐ ปี
() ๕๑- ๖๐ ปี () อื่น ๆ ...

๕. ระดับการศึกษาของท่าน

() มัธยมศึกษา () อนุปริญญา
() ปริญญาตรี () อื่น ๆ...

๖. สถานภาพสมรส

- () โสด () แต่งงานแล้ว
() หย่า/หม้าย/แยกกันอยู่

๗. รายได้ต่อปีของท่านประมาณ

- () ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท () ๑๐,๐๐๐ – ๒๐,๐๐๐ บาท
() ๒๐,๐๐๐ – ๔๐,๐๐๐ บาท () ๔๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป

๘. ปัจจุบันท่านนับถือศาสนา

- () พุทธ () คริสต์
() อิสลาม () อื่น ๆ....

๙. ท่านเคยบวชในพระพุทธศาสนา

- () ๗-๑๕ วัน () ๑ – ๓ เดือน
() ๑ ปี () อื่น ๆ....

๑๐. ท่านเคยนำหลักธรรมะไปประยุกต์ใช้ในการทำงานหรือไม่ ?

- () เคย () ไม่เคย

ตอนที่ ๒ การนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำ

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องว่างที่ตรงกับคำตอบของท่านมากที่สุด

ข้อ	การนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชน	ระดับการประยุกต์				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	การเป็นผู้นำรู้จักในหน้าที่ ที่ตนปฏิบัติ					
๒.	การเป็นผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ					
๓.	การเป็นผู้นำชุมชนรู้ว่าต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ					
๔.	การเป็นผู้นำรู้จักในการทำงานที่เหมาะสม					
๕.	การเป็นผู้นำรู้ว่าการทำงานให้เหมาะกับเวลา มีการวางแผนที่ดี					
๖.	การเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและรู้ความต้องการของคนในชุมชน					
๗.	การเป็นผู้นำที่มีความเข้าใจคนในชุมชนเป็นอย่างดี					
๘.	การเป็นผู้นำที่สามารถพูดจาประสานงานทุกอย่างกับคนในชุมชนสำเร็จลุล่วงทุกครั้ง					
๙.	การเป็นผู้นำที่รู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน					
๑๐.	การเป็นผู้นำที่ปกครองดูแลคนในชุมชนด้วยความยุติธรรม					

ตอนที่ ๒ การนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำ

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องว่างที่ตรงกับคำตอบของท่านมากที่สุด

ข้อ	การนำหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ไปประยุกต์ใช้กับชุมชน	ระดับการประยุกต์				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	การผู้นำที่เป็นมิตรไมตรีกับทุกคนในชุมชน					
๒.	การเป็นผู้นำที่ปรารถนาดีต่อทุกคนทั้งคนที่เกี่ยวข้องและเพื่อนมนุษย์					
๓.	การเป็นผู้นำที่เอาใจใส่แก้ปัญหาความทุกข์ยากลำบากให้กับคนในชุมชนอย่างจริงจัง					
๔.	การเป็นผู้นำที่ส่งเสริมสนับสนุนคนที่มีความสามารถให้ก้าวหน้าในชีวิต					
๕.	การเป็นผู้นำที่ยึดมั่นในกฎกติกาในการทำงาน					
๖.	การเป็นผู้นำที่ยึดมั่นความเป็นกลางไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง					
๗.	การเป็นผู้นำที่ไม่ปล่อยปละ ดูแลเอาใจใส่ชุมชนอยู่เสมอ					
๘.	การเป็นผู้นำที่ส่งเสริมคนที่ทำงานช่วยเหลือสังคม					

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ตอนที่ ๓ การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธที่พึงประสงค์

๔.๑ สัมภาษณ์

๑. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำท้องถิ่นเชิงพุทธที่พึงประสงค์

๒. ความคาดหวังของสังคมผู้นำเชิงพุทธควรดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กร/ชุมชนอย่างไร

๓. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรเมื่อผู้นำใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการในองค์กร

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร./แฟกซ์ ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๑๒๒)
ที่ ศธ ๖๑๐๕๒/๑๓๓ วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๐
เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระสังฆราชเกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา

ด้วยนายไสว บุญขวัญ รหัสประจำตัวนิสิต ๔๙๖๑๐๕๑๔๗๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณเจ้าเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงนมัสการขอความอนุเคราะห์จากพระคุณเจ้าเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังแนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณเจ้าด้วยดี และขอนมัสการขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร./แฟกซ์ ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๑๒๒)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๓ วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม

ด้วยนายไสว บุญขวัญ รหัสประจำตัวนิสิต ๔๙๖๑๐๕๑๔๗๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของก่านันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังแนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร./แฟกซ์ ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๑๒๒)
ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๓ วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๐
เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วยนายไสว บุญขวัญ รหัสประจำตัวนิสิต ๔๙๖๑๐๕๑๔๗๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังแนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ฉบับนี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร./แฟกซ์ ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๑๒๒)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๓ วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง

ด้วยนายไสว บุญขวัญ รหัสประจำตัวนิสิต ๔๙๖๑๐๕๑๔๗๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากถ้ำ จังหวัดนครสวรรค์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังแนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุขะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ฉบับนี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๓

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

๒๙ กันยายน ๒๕๕๐

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.มนูญ มุกข์ประดิษฐ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยนายไสว บุญขวัญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๖๑๐๕๑๕๗๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ติดต่อประสานงาน :

๑. ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช โทร ๐๘๙-๒๑๖-๙๒๔๖

๒. นายประเสริฐ คำนวล โทร ๐๘๖-๕๑๖๘๑๖๔

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/

๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายอำเภอ อ.ตากลิ จ.นครสวรรค์
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยนายไสว บุญขวัญ รหัสประจำตัวนิสิต ๔๙๖๑๐๕๑๔๗๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลิ จังหวัดนครสวรรค์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และ
กำนัน ในอำเภอตากลิ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ติดต่อประสานงาน :

๑. ผศ.ดร.ธีชชนันท์ อิศรเดช โทร ๐๘๔-๒๑๖-๙๒๔๖
๒. นายประเสริฐ คำนวล โทร ๐๘๖-๕๑๖๘๑๖๔

ภาคผนวก จ
ประวัติอำเภอตากลี

ประวัติอำเภอตากลี

จังหวัดนครสวรรค์ มีเขตพื้นที่การปกครองแบ่งออกเป็นอำเภอทั้งหมด ๑๓ อำเภอ และกิ่งอำเภอ อำเภอตากลีเป็นหนึ่งในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีประวัติและตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ เรื่องพระสังข์ อันเป็นที่มาของประวัติอำเภอตากลี ชื่อของอำเภอตากลี กล่าวกันว่าเพี้ยนมาจากคำว่า “ดีคลี” หรือ “เตาะคลี” ทั้งนี้กระผมจะขอกล่าวถึงเฉพาะตำนานเมืองพระสังข์ ตำนานเมืองพระสังข์

ในส่วนหนึ่งของพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องสังข์ทองเป็นตำนานของอำเภอตากลี ความว่านางจันทร์เทวี มเหสีท้าวศวมิล คลอดโอรสเป็นหอยสังข์ โหรทำนายว่าจะเป็นกาลกีนีจึงถูกขับไล่ออกจากเมืองและถูกจับถ่วงน้ำ พระยานาคได้ช่วยชีวิตไว้ และส่งพระสังข์ไปอยู่กับนางพันธุรัต

ต่อมาพระสังข์ทราบว่แม่เลี้ยงของตนเป็นยักษ์จึงคิดหลบหนีเพื่อสืบหานางจันทร์เทวีแม่ที่แท้จริง พระสังข์ซบตัวในบ่อทองสวมรูปเงาะในเกือกแก้ว ถือไม้เท้าวิเศษ แล้วเหาะหนีไปครั้งเมื่อนางยักษ์กลับจากหาอาหารกินไม่พบพระสังข์ จึงเหาะตามหาและมาทันพระสังข์เขาหน่ออำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ พระสังข์หนีขึ้นไปบนยอดเขาแล้วอธิษฐานว่า “ ด้วยบุญญาบารมี ของข้าพเจ้า ถ้าจะมีโอกาสกลับไปพบแม่ที่แท้จริงของตนแล้ว ก็ขออย่า ให้นางยักษ์ขึ้นไปบนยอดเขาได้ นางได้ร้องให้รำพึงรำพันถึงความรักของตนที่มีต่อพระสังข์อ่อนวอนให้พระสังข์ลงมาหาแต่นางยักษ์ก็ต้องสิ้นหวัง” บอกพระสังข์ว่า แม่คงต้องตายอย่างแน่นอนถ้าหากลูกไม่กลับไปอยู่กับแม่ แม่ขอลาตายแต่ก่อนตายแม่ขอให้ลูกท่องมนต์วิชาเรียกเนื้อ เรียกปลา แม่จะเขียนไว้ที่ก้อนหินเชิงเขาหน่อ ลูกรักของแม่จะได้มีวิชาติดตัวไปในอนาคต”

เมื่อนางยักษ์เขียนเสร็จก็สิ้นใจตาย ปัจจุบันยังมีร่องรอยขีดเขียนอยู่ที่เชิงเขาหน่อเป็นหลักฐานแต่ไม่มีใครอ่านออก และศพนางยักษ์พันธุรัตก็กลายเป็นภูเขาคิน เรียกเขานางพันธุรัต เมืองพระสังข์เรียนวิชาเสร็จแล้ว ก็เหาะมาถึงเมืองสามล ท้าวสามลมีลูกสาว ๗ คน ซึ่งในขณะนั้นเป็นเวลาทีลูกสาวทั้ง ๗ จะเลือกคู่ครอง และลูกสาวทั้งหกของท้าวสามลก็เลือกคู่ครองเป็นเจ้าชาย แต่ลูกสาวคนที่ ๗ คือ นางรจนาไม่สนใจที่จะเลือก เจ้าชาย แต่กลับเสียงพวงมาลัยเลือกชายคนหนึ่งที่มีรูปร่างหน้าตาซีเหร่ ผมหยิก ตัวดำ ชอบดอกไม้สีแดงเหมือนคนบ้าใบ้ หรือที่เรียกว่าเจ้าเงาะเพราะนางรจนาได้เห็นรูปทองข้างในของเจ้าเงาะ เท้าสามลโกรธมากจึงขับไล่ให้ทั้งคู่ไป อยู่กระท่อมปลายนา เจ้าเงาะถูกกลั่นแกล้งให้ไป หาเนื้อ หาปลา แข่งขันหกเขย และทุกครั้งทีแข่งขันเจ้าเงาะก็ชนะทุกครั้ง

พระอินทร์เห็นว่าถึงเวลาที่พระสังข์หรือเจ้าเงาะจะต้องครองเมือง จึงแปลงตัวยกทัพมาตีเมืองสามล และทำพนนตีคลีกัน ท้าวสามลส่งหกเขยไปตีคลี สู้กับเทวดา ปรากฏว่าเขยทั้งหกตีคลีแพ้เทวดา ฝ่ายเจ้าเงาะถอดรูปออกเห็นรูปร่างภายในอันงดงาม และสวมเครื่องทรงออกไปตีคลีจนชนะเทวดา สถานที่ตีคลีมีลักษณะเป็นลานกว้าง บริเวณนั้นไม่มีต้นไม้ขึ้น เรียกว่า “ลานตี

คสิ” ซึ่งยังปรากฏอยู่บนเขาตึกสิ ในขณะที่ตึกสิอยู่นั้นมีลูกตึกสิ หนึ่งถูกตีอย่างแรงลอยออกไปทิศ
ตะวันออกของลานตึกสิปะทะเขาทะลุเป็นรูโหว่ ที่เขาช่องลมซึ่งอยู่ในตำบลช่องแค หลังจากที่พระ
สังข์ตึกสิชนะ ท้าวสามลจึงให้พระสังข์ครองเมือง

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ-นามสกุล นายไสว บุญขวัญ
วันเดือนปีเกิด วันพฤหัสบดีที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๑
ภูมิลำเนาเดิม อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.๒๕๒๗ สำเร็จการศึกษามัธยมตอนต้น โรงเรียนสุทธีสารวิทยา อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
พ.ศ.๒๕๓๐ สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย สาธิตวิทยาลัยสงฆ์ภาคทักษิณ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
พ.ศ.๒๕๓๖ สำเร็จการศึกษาปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร

ประวัติการทำงาน

พ. ศ .๒๕๓๙ สถาบันสวัสดิการและพัฒนากาเรเด็ก มูลนิธิเด็ก
พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นคณะทำงานศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ ๒๕๔๗ เป็นผู้ช่วยวิจัยหนังสือเล่มแรก (Book start) พื้นที่ จังหวัด นครสวรรค์ และจังหวัดราชบุรี, จังหวัดเลย

ที่อยู่ปัจจุบัน

๗๗ หมู่ที่ ๑๐ บ้านหนองกระสังข์ ตำบลห้วยหอม อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์